

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

ТВОРЧОСЦ

НОВИ САД, 1987.

ТВОРЧОСЦ

ГЛАСНИК ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

РОК XIII НОВИ САД 1987. ЧИСЛО 13

ПИТАНЯ ЯЗИКА

Василь ПЕТРОВИЧ ЛАТТА

Редакция

Мр Гелена МЕДЕШИ
Др Юлін РАМАЧ
Янко РАМАЧ
Янко РАЦ
Др Юліян ТАМАШ

Головни и одзичательны редактор

ЯНКО РАЦ

Лектар

Мр ГЕЛЕНА МЕДЕШИ

Коректар

ЮЛІН РАМАЧ

Технічны редактор

ЕМИЛ ОТРУПЧАК

Гласнік виходзи раз у року. Редакция: Нови Сад, Булевар 23, октября 31/VII. Рукописи ше не враца. Члены Дружтва за руски язик и литературу до- ставаю Гласнік у виплаценей рочнай членарини.

На основи думаня Покраїнскаго секретариата за образоване, науку и культуру число 413-448/75 од 7. Януара 1976. року, тот Гласнік ошлебодзены од основней порцій на обток роби.

Друкуе Друкарня „Руске слово“, Руски Керестур. Тираж 600 прикладніки.

YU ISSN 0351-9333

ОДРАЖЕНЕ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКИХ РЕФЛЕКСОХ ДЗЕПОСДНИХ ОБЩЕСЛАВЯНСКИХ ФОНЕТИЧНЫХ ГРУПОХ У УКРАЇНСКИХ БЕШЕДОХ ВОСТОЧНЕЙ СЛОВАЦКЕЙ

Тот приказ представя закончене тематики, начатей у прешлих двох зборнікох (полногласе — 1958. р. и рефлекси насних консонантох — 1960. р.). Ту буду розпартрени у лингвогеографским плане рефлекси шлідуючих общеславянских комбинацийох: 1.*ort-, *olt-; 2.*je-; 3.*gv, *kv; 4.*dl, *tl, *dm; 5*dj, *tj; 6.*gt, *kt; 7. лабиялни+j.

1. Групи *ort-, *olt- на початку слова.

У закарпатских українских бешедох тоти групи под нарастающу интонацию (акутом) дали рефлекси **ра-**, **ла-**, под зніжуючу интонацию (циркумфлексом) ше розвили до **ро-**, **ло-**. Тото общеславянске зявене характеристичне и за заходнославянски языки. Лем у среднєсловашацких бешедох, подобно як и у южнославянских языках, тоти групи ше розвили до **ра-**, **ла-**. Восточни изоглоси словох з початним **ра-**, **ла-**. У среднєсловашацких бешедох творя пасмо котре идзе од сиверу на юг коло заходней граници бувших комитатох (жулох) Спишского и Гемерского¹. У локалных украинских у восточнословашацких бешедох дате зявене не нашло одражене и ту ест рефлекси **ро-**, **ло-**.

Як иллюстрацию розпартраного зявеня начишліме даскелью приклади: *огв- стрета ше у слове **робота** и виведзених словох (робиті, заробок, робітны́й/робутны́й, робітник/робутник, паробок и т. п.) вшадзи лем зоз рефлексом **ро-**.

*огувъ — у слове рівный/рувный и виведзених (ровін', рівнина/рунина, рівнаті/рув- и т. п.). Воно потвердзене тиж и у топонимніх назвох: Рун'і (валал 22), Рімне[<]Рівне (назва валала 138), ровенец 85; ровн'і 94; ровін' 17, 29, 38; ровен' 238; ровенки 242; рывн'і 264 и веліх других.

*олкъть — виступа у формох: локот', локот', локот, вокот; у бувшим Лаборским, Стропковским и Гиралтовским районе — локет'; у восточней часци бувшого Снинского района стретаме лукот' 6—8, 13, 13а, 16, 18; лукет' — 1 — 4, 10, 13, 33 и локот' — 9, 7а, 11, 14; локот' 12, 13а, 15 17, 19, далей у доліни Цирох и заходно по Вилаги (Светлицы 50). Вариянта л'ікот' одкрита лем у Збудской Билей (71) и у Валентивцах (70). Преход **ло->лу**, **лі-** условени з аналогиу зоз формами дзе ше рефлекси **О** находза у новозавартии складзе (лікаре, лікіт'я и т. п.). Указани варианты знача назви часци руки або рукава. Подобни назви у восточней часци преучованей обласцы знача и меру дужини намотаней предзи (локот' 38).

*олні — у слове влони, лони, л'ін'скый (38), розширеним вшадзи.

*олком — стретаме у словох — лакомый, лакомитіса, котри ионую у шицких местох. То единствени корень зоз нарастающу интонацию.

*orlji — одражене у рол'а, рул'а, 'рыл'а, ріл'а. Тоти вариянти результат рефлексації **О** у новозавартих складах: рол'а ше стрета у причерговских валалох Бардейовского и бувшого Сабиновского району, а тиж и у диялектох островох Спицу и Шаришу под вплівом словацкого язика; ріл'а — у бешедох заходно од черговской високоровніни (234—6, 238, 242, 251—6, 258, 263); 'рыл'а 257, 261—2, 264, 268—9; рул'а — бувшим Снинским районе — 1, 6—9, 11—20, 24, 26—30; ріл'а 38, 55; ру⁰л'а 2—3. Шицки тоти вариянти ше хасную у значению ораня або поораного поля. У средней часци локалних бешедох тото слово не було замерковане. Место нього стрета ше **ораница**, познате и у других местах. Дагдзе ше стрета (окрем у указаних причерговских валалох) и пожичена вариянта зоз словацкого рол'а, котра ше мало хаснуе у бешедним язiku.

*orkyta — виступа у форми рокыта. Єст тиж назви валалох: Рокыт'ів Гумен'ський и Збуц'кий (48), Рокыт'ів'ї (63) и велі микротопонимни назви.

*orždje — у форми слова рідж'а (38), рудж'а (15).

*otz — стрета ше у форми префикса роз- у улоги состояній часци веліх словох, як наприклад:

*orgvora — звучи як **розвора** (часц коча — 161, 230, 245; у восточній и сиверній часци локалних бешедох з датим значенью хаснуе ше — свора 38, 59; цвора 76, 154, 195; звора 7а).

*orzsocha — виступа вшадзи як росоха и росохи (35, 38, 59, 76, 77 и др.).

*oržtoka — стрета ше у форми веліх топонимних назвох: Сташ'ін'ска Ростока (валал 33); ростуч'кы (13); ростічки (38); ростока (116 и т. д.).

*ogrrotje — у форми роспрут'a (38 и др.).

Зоз начищлених прикладох видно же ше у префиксу роз- вшадзи зачувало **О** котре не дава рефлекси і, у, у, ы, понеже у датим префиксу не було редукованого ь.

Зоз того препатрунку видно же у преучованих українских бешедох окончена общеукраїнска рефлексация праславянских комбинаційох **ort-*, **olt-* зоз циркумфлексну интонацию. У датим положено стретаме нігдзе церковнославянски рефлекси *ra-*, *la-*, як у росийским литературним язiku (раз-, работать и др.).

2. Пременка *је до **о-** на початку слова.

Тота восточнославянска пременка у преучованих бешедох тераз уж не виражена пошлідково, понеже у малочисленіх прикладох, котри илуструю дате историйно-фонетичне зявене, паралельно зоз восточно славянским **О** стретаме и слова зоз початним **је**, котре пожичене славянску . . . **О-** стретаме и слова зоз початним **је**, котре пожичене зоз словацкого и польского язика. Приклади котри илуструю того зявене розпатриме таким шором: ос'ін', олена, віл'ха, олін' и йеден.

jesen'* — стрета ше у цалей преучованай диялекктнай областци зоз початним **О- (ос'ін', ос'ін', ош'ін', ош'ін' и др. вариянти), окрем подчерговских валалох (йеш'ін', 221, 225), Ренчишова и Рядшева (йеш'ін', до йес'єн'i), Порача (йес'ін'), Словинок (йосен', йесен'i) и других диялекктных островкох.

*jelyxa — стрета ше як вариянти: віл'ха, ол'ха и топонимних

назвох — Вішавка (валал №92), Вышн'a Ол'шава (валал 99), вілшник, вілшыны, віл'хова моч'ар (38), до вілшынок (123) и веліх других — вшадзи лем зоз початним **О-** або його рефлексами (і, у, у, ы и протетичним в-). З початним **О-** дате слово находзиме и у восточнославянским диялекту², у Заходней и ридше у Стредней Словакії³, у ческим (olše, Olšany, Olešna, Olešnice и др.) и польским языку (olcha, olša). Тото ше толкуе зоз тим же ше тоти форми одноша на праславянски *оіъха, *оіъша, паралельно з котрима ше зявели *јељха, јељша по аналогі зоз словами з початним је⁴.

Пожичене зоз греческого власне meno Слена розширене восточно од рички Удави як вариянта влена (зоз олена зоз протетичним в и редукцию). У доліни Лаборца воно ше стрета барз ридко при старому поколеню як олена, при младшому — лем гелена, цо находзиме у шицких местах далей гу заходу як пожички зоз словацкого.

jelen'* — у валалох доліни рики Лаборец и Виравка стрета ше як вариянта олін' и олен' (виключающи валали: 73 — елін'; 45, 48 — ѹелін'; 49 — ѹелен'). А восточно од доліни Удави, розширене вариянта волін', але у валалох сиверней часци бувшого Собранецкого района — олен' (1—3) и сиверно — волен' (7, 7а, 8, 11), цо представя преходни тип, у котрим зачуване початне **О-, але под вплівом словацкого одсуствуе рефлекс і на месце е. Заходно од доліни рики Лаборец стретаме лем вариянти без початного **О-**; елен', ѹелен', ѹелен', ѹелен и т.п., а то вплів словацкого язика.

*jeden находзиме вшадзи заходно од рики Рика у Закарпатской областци УССР⁵ за початним је- (Йеден). У датим слове початне је вошло найглубше до українскей диялекктнай областци. У локалних бешедох вона ше стрета вшадзи тиж и у виведзених словох: йеднакый, йеднак, йедностайній, йединак и т.п. Таке широке территориияльне разпресцеране је- у датим слове условене без сумніву зоз заходнославянским вплівом, але не без потримовки церковнославянского язика (йединородний, йединый и др.).

У назви валала Оріабина (урядово Jarabina 262) тиж зачуване восточнославянске **О-**.

Пременка початного *је- до **О-** у пожичених власних менех на карпатаукраїнскей жеми — релативно старе зявене. И. Панкевич⁶ начишилую на основи упутствох Мигаля⁷ шлідующи приклади зоз мараморошских документох: Ozthaz (Осташ) зоз греческого Eustratios (1413, р., 107 бок); Hostasde Zarvazo (1458, 224); Ostas (1488, 341); Valha (супруга Федора Корятовича — Олга, 1417, 116).

Слово **озеро** у локалних бешедох ше не могло чуц. Його заходнославянску вариянту я замерковал як топоним у валале Остурня (270): круп'якове йеж'ero и надійеж'ero. У Штиберовим атласу⁸ замерковани вариянти: озеро, возеро и т.п.

3. Рефлекси праславянских групох *gv *kv.

У преучованих бешедох, подобне як и у восточнославянских и южнославянских язикох, групи *gv, *kv на положеню опрез вокала i<ъ (зоз дифтонга *oi, *ai) пременели ше до цв, зв, наприклад: цвіт, звізда. Зац лем, у локалних бешедох стретаме тиж и вариянти квіт, гвізда, котри як лексични пожички зоз словацкого або польского разпрестарти на ограніченей території.

Найширшу териториялну розпрестартосц ма вариянта звізда, котра ще стрета у восточній часци локальних бешедох аж по валал Стебник у сиверній часци Бардайовского району. Далей гу заходу, починаючи од валалох Висши и Нізши Тварожец, Фричка, Цигелка и Петрова (200—204), розпрестарта палатизована вариянта групи зв — ж'в, котра у заходношаріпских валалох прешла до дж'в- (дж'візда). Заходнославянски рефлекс у датим слове находзиме у бешеди українских диялектных островкох (гвізда 270; гвізда 247—8), 229, 221 225, 230, 184; гвізда 178) и подчерговских валалох (Гералт, Шома, Ганигівци и др.). Вариянту датого слова зоз рефлексом гв-зоз *gv находзиме ище у вецеї валалох укаючої бешеди бувшого Спинского и Собранецкого району (звізда 1—3, 10, 11 стари, 13 ридко, 20; звізда 19, 21, 24—7, 29, 31).

У локальних бешедох, подобне як и у українским литературним язику, слова цвіт и цвісті стретаме у форми двох вариянтох — з групу цв и кв. Укажеме изоглоси їх териториялней розпрестартосци.

У валалох заходно од доліни рики Лаборец стретаме лем вариянти зоз кв (квіт, квіт, квет, квіёт, квійт). Восточно од доліни Лаборцу ест вариянта цвіт, лем у бувшим Собранецким районе — квіт (1—3). Таки розпрестарти и вариянти виведзених словах — квітла, квітла, квітва и зоз префиксами по-, за-, рос-, от-, про- (стретаме заходно од Лаборской доліни), цвіл'а, цвіла и їх префиксальни форми (восточно од доліни рики Лаборец). Интересантне же заходно од Лаборцу у форми прешлого часу зачувана и группа тл, котрой у датей пожички у валалох 1—3 уж нет (квіла). Указану териториялну розпрестартосц вариянти цвіт и квіт маю теди кед знача квітох на древе (наприклад ліповий цвіт, ліповий квіт). Але слово квітки зоз значеньном польских або заградкових квіткох вшадзи находзиме лем зоз рефлексом кв-. Слово цвітін'а зоз цв зачувало ще як реликт тиж и у заходней часци локальних бешедох за означование сухих квіткох у шену.

4. Рефлекси комбинаційох *dl, *tl, *dm.

За преучоване бешеди характеристичне упрощене праславянских комбинаційох *dl, *tl до л. Тота восточнославянска характеристика особліво дошлідно запровадзена у цалей українскей диялектней обласци у формох прешлого часу діесловох з инфинитивну основу на консонант (в'ів—в'іл, вела, вело, вели—велі; віух ще стрета лем на крайнім востоку — 15—18; г'лів—пл'іл, плела; упав — хпав — хпал, упала; зам'ів, замела; крав, крала). У сущедних восточнословашких и гуралских бешедох зачувани дл, тл у розпартаных формох (віпл'єт — віпл'їт < віпл'єтл, віол'єтл'i; спат, спадла, спадл'ї; зам'їт, заметла; прів'їт, пріведла и т. п.).

Изоглоса териториялного розграниченя тих двох звуковых зъвенох преходзи по українско-словашкей язичній граници. У спомнутых діесловных формох розлика розпартаных рефлексох окончена з праву дошлідносцу у словацких и українских бешедох. Лем у дзепоедных диялектных островкох як результат словацкого віл'ву стретаме форми: заметла 225, 249; замійт 270, але — замі'їл, замела 247; замела 248; замева 240 и др.

Заш лем тата восточнославянска фонетична характеристика у локальних бешедох одсуствуе у даскеліх лексичных пожичкох зоз сло-

вацкого и польского язику. Єдни подобного роду пожички стретаю ще лем у бешеди сущедних зоз словацкима українских погранічных валалох, други вошли глібоко до українскей диялектней обласци. Тераз укажеме териториялну розпрестартосц дзепоедных пожичкох подобного роду:

Слово мыдло и його виведзени мыдл'ар'ка, мыдлітіс'a и т. п. стретаме вшадзи по вододзелене Ужа и Латорици⁹, виключуюци доліну рички Турі. У Остурню (270) ест вариянта — мидво.

Тиж так вшадзи розпрестарти слова зубадла, зубадлаті. На Спіши находзиме вариянти — дзембадло 255, дзембадво 251, 258; зембадво 257. У басену рики Уж стретаме — зубедла 1 — 3, 13а, 17 — 8 и зубела 13.

Заходно од доліни рички Удави розпрестарта пожичка зоз словацкого йадловец (клека) з погришну групу дл: йадловец 41; йадлівец 60, 80—2, 130, 188, 215, 225, 263—9; йадл'овец' 255, 266; йадл'івчак 236. У бувшим Снінским районе стрета ще дате слово без дл: йаловец 13, 19; йаловец 15; йаловец 38 (пор. общеслав. *jalovъс чес. jałovec).

Пожичене зоз польского дж'вередло ще стрета у стредней часци локальних бешедох (638, 83, 85, 87—8, 94, 97—8, 108); дж'вірадло 230. Без ДЛ ще стрета слово дзеркало 158, дзеркайлло 60, 130, але — дзеркадво 245.

Слово быдло розпрестарте вшадзи и подобне як и у восточнославянских язикох¹⁰, воно пожичка зоз заходнославянских язикох.

У дзепоедных скорейших пожичкох пришло до упрощеня групи дл до л. Наприклад, у словах гарло, підгарлина нігдзе не находзиме групу дл, гоч у їх зачувани польски прикмети — рефлекс ар зоз —р— и местами експлозивни консонант г.

У заходней часци локальних бешедох група ДЛ вошла до дзепоедных топонимных назовох позно под непостредним віл'вом урядового словацкого язику: Вышн'a Йадлова (валал № 150); Йедлинка (валал 192 — паралельно зоз старшу назву валала и микротопонимом Йалинкы). У восточней часци локальней диялектней обласци топонимни назви без ДЛ: Йалова (валал № 31), Новоселица (валал № 18)¹¹.

У словох мітла, світло, сідло групи ТЛ, ДЛ, подобне як и у восточнославянских язикох, маю на месце комбинаційох — тъл, —дъл— котри настали зоз суфикса —ъло— (староросийски метъла съдъло, свѣтъло). Истого походзеня —тл— у слове кудлатый (59, 70), поровнайме праслав. *kgdъla, укр. кудлатий, рос. кудластый.

На початку слова ще комбинацій дл, тл не упрощую. Поровнайме: рос. тлеть, нетленный; лок. диял. тл'їті (тл'їті) тл'їті; укр. тлїти; рос. длина, длинный, медлить и т. п.

У пожичкох зоз неславянских язикох групи ДЛ, ТЛ ще не упрощую и найчастейше оставаю. Начишлім даскельо приклады: слово рітла (35—6, 38, 40), р'утла (у доліни Боржави на Закарпат'ю¹² и у Звали), пожичене зоз румунского (рум. roitla зоз нем. die Leiter) ма групу тл як пошлідок метатези сонантох, котрой нет у укаючої бешеди восточней часци бувшого Снінского района (луйтра) и у бешеди рики Шупорки, Тересви, Теребли и Рики (там источашне зоз луйтра стретаме тиж и руйтла).

Широку розпрестартосць ма пожичене зоз немецкого das Seidel (гарчичок) архаична назва плехового гарчичка — жыдлик (44, 80—2, 95, 112), жыдел' (99, 168, 176—7, 180—1, 253), жыдел' (229, 249, 254). Заш лем у деминутиве у дзепоедных валалох ше комбинация дл заобиходзи: жылнік (13, 18), жыллік (20).

Одстраньоване групи дл реалізує ше преіг асиміляції и упросцена у слове жыл'ар', жыл'арш'ина (38) у восточнай часци локалних бешедох, источашне як ше воно у заходнай часци стрета у форми жыдл'ар (198 и др.). Поров. немецке Siedler — колонист.

Дальши приклады: пантлик (38, 62 и др.) зоз нем. das Bandel; к'ітл'a (38 и др.) зоз нем. der Kittel, поров. рос. китель; укр. кітель — била летня якня зоз тканого платна; к'ідл'a (270) — кратка женска кошулля; швіндлер, швіндл'оваті, швін'дл'i — вшадзи ше стрета; ракітл'a 38; ці аретл'a 38 и др. (поров. нем. schwindeln, die Rakette, нем. диял. Zigaretll).

Дакеди у пожичених словах заобиходзене групи ДЛ витворює ше преіг ей заменки зоз гл: гарнагл'a 38 (зоз нем. Haarnadel); шынг'ла 36, 38 (зоз нем. die Schidel).

Група консонантох *dm упросцена на М іще у общеславянским периодзе (поров.: рос. племя, чес. plémtě зоз прасл. *plēdmēn; рос. емъ, дамъ, чес. jím, dámzoz прасл. *édmētъ, *dadmъ и т. п.). Заш лем у слове сем' упросцене окончене лем у восточнославянских языкох, понеже ту *dm<bdm (поров. греч. εβδομή — седми). У локалных бешедох восточно од Стебнику (198) стретаме ш'ім, с'ім, седмыі; заходно находзиме пожичене зоз словацкого варианти: седем, седмыі, ридше — ш'ідем, ш'ідмыі.

5. Рефлекси прасл. комбинацийох *dj, *tj.

У преучованих бешедох тоти групи ше пременели до африкатах дж', ч'. Тоти рефлекси окончени з вельку дошлідносцу не лем у формох, але и у окремых словох. Приклады: медж'a, садж'a пр'адж'a; прикметніки — медведжій, чуджій, говедж'a; діловни меновніки на — ін'a — пр'адж'ін'a, краджін'a и т. п.; форма 1. особи єдинни презента діесловіх 4-тей и з часци 3-цей класи водж'u, садж'u, сидж'u, свіч'u, хлепч'u и т. п.; закончэні партыципа презента-актива —уч'ій, —ач'ій хлепч'и и т. п.; закончэні партыципа презента —уч'i, —ач'i —нишуч'i, —плач'уч'i; закончэні партыципа перфекта пасива на —ный —крадж'еныі, стойач'i; форма партыципа перфекта пасива на —ный —крадж'еныі, круч'еныі, удж'ена, засвіч'ена итд.

У восточнославянских бешедох на месце групох *dj, *tj рефлекси ДЗ, Ц, наприклад: медза, садза, предза, цудзі, говедзі, кра-дзен'e, плацен'e, плач'уці, ш'півайуці и т. п.

Случаі зоз заходнославянскими дз, ц на месце праслав. *dj, *tj у локалных бешедох зводза ше лем на даскелью окремни лексичны пожички зоз сущедних горалских и восточнославянских бешедох. Тоти пожички нееднак територијально розпрестарты и ні на які способ не нарушују систематични характер розпатреней українскей историйно-фонетичней прикмети локалных бешедох, изоглоса котра ше поклонопочатое зоз словацко-українску лингвистичну граніцу и єдна є з ей найважнейших язичных прикметох.

У вязи зоз розпатраньом рефлексох комбинацийох *dj, *tj треба ище замерковац же общевосточнославянски рефлекс ч'<*tj стретаме

на целей териториі закарпатских українских бешедох, источашне як рефлекс дж'<*dj розпрестарты у верховинской бешеди и заходно од рики Латорици, восточно од котрой ше уж стрета Ж. Заш лем у дзепоедных словох ест одступаня: варианти пр'аж'a и меж'a пресцераю ше по рику Уж, а варианти медж'a, пр'адж'a, по валал Изка недалеко од Хуста.¹³

Зоз малочисленых пожичкох подобного роду зоз словацких и польских бешедох укажеме територијальну розпрестартосць числовніка тіш'iц и присловніка веце-найвеце.

Пожичени зоз восточнославянского диялекту, числовнік тіш'iц ше стрета у заходнай половки преучованей диялекктнай обласци, починаюющи од валалох: Гутка, Никлева, Куримка, Щернина, Млинаривци Бенядиковци, Шаришки Щавник, Бокша и Пискуривци (уключующи): тіш'iц (у сив. часци бувшого Бардейовскаго району), тіс'iц (247—9) и тіш'iц (у других валалох, включующи сиверноспишски). Тоти варианти були пожичени ище недавно, о чим гуторя зачувани дублети у заходнай часци локалных бешедох: тіш'ач' (при представительюх старого поколеня) и тіш'iц (при младих) у валалох № 159, 202, 200, 204; тіс'ач'/тіш'iц 163; а тиж и означени як релікти форми — тіш'ач' без словацкого дублета (198, 236, 265, 251—2), тіш'ач (267) и тіш'iц (257—8, 261, 263—4, 268—9). Восточно од указаней линій вшадзи розпрестарты варианти зоз рефлексом ч: тіш'ач', тіш'ач', тіс'ач, тіш'аш (ш'<ч') и т. п. На прикладзе тіш'iц у сиверноспишских валалох очиглядно видно яка витирвала тата розпатрана фонетична характеристика.

Пожичени зоз польского, присловнік веце; вецеї, веци, вецик (поль. wiec, wiece — компар. од wiele — вел'o, слов. viac, прасл. *vętje розпрестарты у целей преучованей диялекктнай обласци, значи и восточно од доліни Цирохи, дзе уж не стретаме форми вел'o (але—много) и на Сишип, дзе место вел'o маме: дуже (255, 257—8, 24709 и др.), дужо (267—9) и дузо (270).

Зоз аналогніх славянизмох визначиме лем архаїзем на прежде вік (38—9).

6. Рефлекси праславянских групох *gt, *kt.

Тоти комбинаций у закарпатских комбинацийох даваю восточнославянски рефлекс Ч. Приклады: стреч'i, вереч'i, печ'i, л'ач'i, ніч', північ'—нуч', моч'i, помоч'i и т. п. Винімки шлідующи:

Общеукраїнске міць, міцний, міцність, міцніти пожичка зоз польского и у преучованих українских бешедох ше стрета вшадзи. Але укр. не має моци у локалных бешедох — н'єт моч'i.

Печ, припілок тиж пожичка зоз словацкого або польского. Пец розпрестарте у бувших лемковских бешедох и Польскей¹⁴ и на Закарпат'ю доходзи по рику Латорици, восточно од котрой ше стрета лем варианта піч¹⁵.

У причерговских валалох, у валалох був. Гуральтовскаго району у югозаходнай часци був. Стропковскаго района и у українских диялекктніх островкох ест тенденция заобиходзи діеслова на —ч'i з постредованьом заменки тих формох (подобне як и у словацким) з одвітующима діесловами законченого виду на —т'i, —т'i: л'ач'j, стреч'i заменене зоз л'агнуті — стригаті, место вереч'i хасную лем метаті, шмаріті и ридко руцаті. Незаменени остали лем діеслова: печ'i и моч'i (але

— помогнуті). Тота субституція ще окончує перед нашими очми и у дзепоедних валалох є іще не окончена дощідно. Так, наприклад, зазначали зме форми: стріч'ї//легнуті//(115, 181—3); л'ач//стрігаті, -т'ї (95, 112, 136, 162, 177); стріч'ї//л'агнуті//л'ачы (268—9, 262—4).

Восточно од вододзеленя Лаборцу и Виравки вшадзи (и на Закарпат'ю) бішті, але заходно по доліну Ондави лем — біжаті, -т'ї, заходніше од котрой тово діеслове одсуствує. У форми бішті мож видзіц южнославянску шт зоз *gt. Нешка вшадзи мame біжу, біжыш итд. У лит. укр. — бігти, але диял. — бічи.

7. Комбинацій лабиялних зоз ј.

На месце общеславянских комбинаций лабиялного консонанта зоз ј у преучованих українских бешедох стретаме восточнославянски групи „лабиялни зоз урученім (епентетичним — „л-“ (т. е. групи бл', пл', вл', фл', мл'). У восточнословацких бешедох, подобне як и у заходнославянских и южнославянских язикох (окрем старосербского и старогорватского) одсуствує уручене -л-, виключуюци положеня на початку слова (приклади: пл'увац, бл'увац).

У преучованей диялектий обласци епентетичне -л- не у шицких случайох дощідно отримане. У шицких местох то находзиме у словах грабл'i, земл'a (зем — лем 247-9). Заш лем у дзепоедных діесловных формох воно розширене лем у восточнай половки преучованей українскай диялектий обласци, источашне як у заходней ей часци после диспалатизованих лабиялных консонантох под вплівом словацких бешедох уж ест комбинації „лабиялни зоз ј“. Тото епентетичне -л- находзиме восточно од линій Нізши Камарник — Прикра — Мироля — Багрянец — Вишківцы — Вайтивци — Брусница — Токаик — Рафаївци (на мапи — 122-119-118-133-94-103-108-109-114) у инфінітиве повторюююцих діесловох и у 1. особи єдинни презента діесловох 4. класи, а тиж як результат аналогії у 3. особи множини, а при дзепоедных діесловох 3-ей класи у шицких особох. Приклади: нарабл'аті (по-, за-, при-, до-, вы-, над-), притупл'аті, зготавл'аті; давл'у, съпл'у, ламл'у, терпл'у; давл'ат', съпл'ут', ламл'ут', терпл'ат'; ламлещ, ламле, ламлеме, ламлете, съплеш итд. И воздлуж по указаней линій ест одредзена нестабилносць урученого -л- у розпартаных діесловных формох, котори находзиме лем у часци діесловох, при чим при єдному бешеднікови стретаме дублети: л'убіу — л'убл'у, забавл'ам — забавл'ам (90, 102, 108, 138) и т. п. У Лаборским районе уручене -л- ще хаснue уж дощідно.

Заходно од указаней линій епентетичне -л- у датих діесловных формох стрета ще лем у сиверней часци старого Бардейовского району (валали 189—198). У окремих валалох сиверно и сиверозаходно од Свидніку зачувани ище стари форми зоз урученім -л- паралельно зоз новима без -л- (150-2, 155, 141-6).

У партіципах перфекта пасива на -н(ый), формованих зоз діесловных основох на -и-, уручене -л- ще стрета ище на ограніченей території пре моцнейши вплів словацких бешедох, котре и мame у датей форми. Находзиме го: 1. восточно од доліни Цирохи, включуюци и ю, 2. у доліни Лаборцу и у валалох сиверозаходного угла бувшого Лаборского и восточнай часци Свидніцкого району (74-5, 83-8, 116-8, 133-4). Приклади: купленый, давленый, (з-, за-, вы-, при-,

до-, над-) робленый и т. п. У датих прикладох як реликт зачуване уручене -л- и у Стебнику, Комлоши, Бехерове и сущедних валалох сиверней часци старого Бардейовского району. У доліни Пчелинки, Удави, Виравки и Ольчанки и вшадзи далей ту заходу дати форми стретаме без урученого -л-, наприклад: купеный, зробеный, давеный и т. п. (у Оструни — куптіений, зробітіений).

Інтересантне же у пожиченим слове зоз польского пл'антро (поль. ręętro), розпрестартим у заходней половки преучованей диялектий обласци, находзиме уручене -л- : пл'антро 130, 151, 230, 233; пл'антра 158; пл'антр 229, 249; пл'етро 253-4 итд.

Нове уручене -л- (познейшого походзеня) у окремих формох неровномирно розпрестартте. Варянята деревл'аныг стрета ще лем у даскеліх валалох сиверней часци старого Бардейовского району (190-7) юговосточнай часци дакедишильного Стропковского района (107-9, 112) и у валале Машківци (45). Форми с кровл'ов, з брытовл'ов (-м) розпрестартти вшадзи заходно од указаней линії (валали №119-120-123-132-133-134-94-102-104, 107-108-109), окрем валалох коло базену рички Ублянки и Дуброви (4-14 и 34), дзе у датих формох, як и заходніше од указаней линії, ест -й-; с кровів, с кырвійом и з брытовл'ов, з брытвом. Уручене -л- познейшого походзеня замерковане и у формох: кровл'i (1-3, 16-20), кровле (29, 36, 39, 42, 51).

У заключеню треба повесць же изоглоса урученого -л- за одредзоване словацко-українскай диялектий граніці може служиць як критерий вонконцом ней лем у словах земл'a и грабл'i. У розпартаных діесловох формох инфинітиве повторююцих діесловох, формох презента и партіципе перфекта на -н-, діесловох 4-ей и з часци 3-ей класи), а тиж у формох с кровл'ов, з бытовл'ов, з дратовл'ов и т. п. изоглоси урученого -л- иду по словацко-українскай диялектий граніці лем на ей восточнай часточки, т. е. восточно од валалох Токаик, Рафаївци и Пискуривци. Нееднаки характер изоглосах урученого -л- условені зоз рижноступнівим вплівом словацких бешедох на сущедни українски у окремих граматичних формох.

* * *

Ориентацийна лістіна дзепоедних валалох, означених на мапи зоз цифрами (назви валалох дати у диялектий форми):

- Бенятина, 4. Рус. Грабовец, 8. Стриговец, 9. Вубля, 12. Кленова, 15. Вульг, 17. Збуй, 19. Ковбасув, 28. Звала, 30. Старина, 32. Стасцин, 34. Колоница, 38. Пчолиній, 41. Вишня Яблінка, 45. Машківци, 54. Чабаливци, 56. Полата, 60. Габурь, 66. Суків, 70. Валент'ивци, 73. Берест'ив, 78. Олька, 85. Гавай, 108. Брусница, 110. Л'имне, 117. Петрина, 122. Ниж. Камарник, 130. Ладомирова, 154. Виш. Верлик (Орлик), 163. Шариш. Щавник, 184. Ряшив, 185. Биловежа, 190. Ниж. Полянка, 195. Бехерив, 201. Ниж. Тварожец, 202. Цигелка, 221. Геральт, 230. Ганигівци, 238. Вирлив (Орлов), 245. Ниж. Репаши, 248. Порач, 257. Вел. Сулин, 266. Якубяны, 264. Кам'онка, 269. Вел. Липник, 270. Остурня.

Преложела Тат'яна Беук

ЗНАЧЕНЯ ДІЕСЛОВА НАГАДОВАЦ

§1.1. Дієслово **нагадовац** преважали зме з українського язика 20-их роках того вику (укр. **нагадувати/нагадати**). Дієслово походзи од пра-слов'янського *gadati*. Од того дієслова виведзени и нашо слова: у народ-славянського язiku **загадка, гадка** (=загадка, задаток), **гадац** (=думац), **садац** (< з-гадац), **саднуц** (< з-гаднуц), **здогадац ше**; у літературним язiku, окрем наведзених, и слова **одгаднуц**, **згаднуц** (место форми **саднуц**), **загадочни, нагадоване, пригадовац, злонагадуюци**.

§1.2. У українським язiku дієслово **нагадувати/нагадати** значи:

1. **надпоминац** (дакому о дачим), **здогадовац** (дакого на дацо: же ма дацо зробиц и под.);
2. **здабац, здогадовац** (на дакого, дацо); сг. **подесћати**;
3. **здогадовац ше** (сг. **сесћати се**).

§1.3. У виданьох 1921—1941. и у повойнових виданьох (40-ти и 50-ти роки) тото дієслово ше ридко хасновало. У остатніх двох деценийох, медзитим, воно дожило прави „бум” значеньох. Праве прето воно и прищагло нашу увагу. Дієслово **нагадовац** нешкa хаснуєме зоз коло 20 значеньями: шейсома фреквентними и 14 нефреквентними значеньями. Два з тих значеньох преважати з українського язика (значения „надпоминац, здогадовац” и „здабац, здогадовац на дацо”). Даедни значения могли искновац у язичию (могли зме их з язичия прияц), та лем на основи податкох зоз словнікох сучасного українського язика не можеме точно розгранічиц пожичени и нови значения дієслова **нагадовац**.

§1.4. Нешкa дієслово **нагадовац** представя едну з ридких пожичкох у нашим язiku зоз таким широким спектром старих (превжатих з українського) и нових значеньох.

§1.5. Случай дієслова **нагадовац** указує на и нешкa актуални проблем нашого язика — проблем твореня нових словох у условийох наглого розвитку язика и моцного сербскогорватского упліву. За нови поняца вирази зме часто творели (и твориме) стихийно, нашвидко.¹ Так зме и дієслово **нагадовац** нови значения давали теди кед нам за одредзене поняце недоставал одвітуюци вираз.

§1.6. У белетристики и публицистики потераз зме зазначели понад 150 приклади хаснованя дієслова **нагадовац** (рахуюци и дієсловни меновнік **нагадоване**).

§1.7. Форми незаконченого виду глаша **нагадовац** (найчастейше) и **изгадац**, а форми законченого виду **нагаднуц** и **нагадац** (форма **нагадац** ше хаснує и за незакончени и за закончени вид). Даеди ше діеслову хаснує и у конструкції зоз применовніком на з акузативом: **нагадовац на дакого, дацо**.

§1.8. Понеже зме аж у остатніх деценийох нагло прещирели польо значеньох дієслова **нагадовац**, заключуєме же зме у прешилосци його значения мушели виражовац з другими дієсловами и виразами. Даедни синоними хаснуєме и у сучасним язiku паралельно з дієсловом **нагадовац**. За пренаходзене цицких тих синонимных виразах було бы нам потребне вельо часу. Гу дзепоедним значеньем дієслова **нагадовац** наведземе синоними хтори зме потераз зазначели.

§2.1. Наведземе першне приклади зазначени у медзивойнових и повойнових виданьох.

§2.2. У Г. Костельника зазначели зме потераз еден приклад (форму **нагадац**) зоз значеньем „**здогаднуц ше**”:

Зле буц самому на швеце, гварел то уж Господь бог у раю, а Ержа себе тото **нагадала**, кед остала ғдовица (Костельник Г. 13—14).

§2.3. Дієслово хасноване и зоз значеньем „**предсказовац**”:

врачаре **нагадую**, пророкую судьбу (РК 1926, 23); Сторочне **нагадоване** о хвилі (таки наслов **рубрикох** о хвилі у календарской часцы **январ-децембер** у РК 1921, напр. на боку за мешац **децембер**: 1. до 4. красно; 5. хмарно; 6. до 9. буря итд.); историйске **нагадоване** барз добре ше зисцело. Уж з яри Немецка влада понукла одпочинане тарговинских розгваркох („Руске слово” од 18. XI 1949, 4).

§2.4. У Руским календаре за 1929. рок исти дієсловни меновнік похасновани зоз значеньем „**заключоване у думкох, обачоване**” абэ значеньем 1. зоз пасуса §1.2 („надпоминац, здогадовац, указовац”):

Чудне **нагадоване** (наслов). М л а д а пані: Агейце, нино Марио, у вашим дворе вельо стари кури? Н и н а: Пресцо так думаше, пані? М л а д а пані: Па лем прето думам, бо од вас доставам вельо раз стари вайца (119. бок).

§3.1. У сучасним літературним язiku дієслово **нагадовац** хаснуєме зоз слідующима значениями (перши шейсц значения фреквентни, а значения 7—20 меней фреквентни):

1. З далека (ше) **неясно обачовац**: а) з чулом вида або б) з думками; сг. **назирати (се)**. Напр.:

а) Читаво јутро сам посматрао предмет који се назирао на мору (Дефо-ст. 133).

(жовтошпляха мачка) лежала так у праху... Пре прах жовти шпляхи ше нагадовали (Лю. Сопка 101—102).

б) У обласци польопривреднай продукциј... уклада ше вельки усиловносци, але резултати **ше** ище не **нагадуе** („Руске слово” од 5. XII 1986, 10. бок); Одвит класикох марксизма (*иа питане*), розуми ше, не можеме дознац, але го зоз их раздумованьох не чежко **нагаднуц** („Руске слово” од 26. XII 1986, „Комунист” 3); (за комасацију *жеми*) јест и причини котри мож **нагадац** з бешеди цо зме призначели („Руске слово” од 28. XI 1986, 13. бок).

2. Од значења **16** не ище мож розграницац значене **заключиц**, вивесц **заключење** на основи дачего:

Јак историчар литератури др Мишанич ше стрета и з литературу югославянских Руснацох..., та о ней ма и формоване власне думане. Јаке воно, мож **нагадац**, бо и у Енциклопедије українских писательох... тиж и писателе з нашем жеми („Руске слово” од 2. X 1987, 13); Окремна файта неподполних вираженьох то елиптични виречења. У ніх **ше** вихабени члени **нагадуе** не з контекста або ситуациї, але з их власного змиству (Ю. Рамач); **нагадовала** по тим цо чула же фабрику у хторей (*ей муж*) робел бомбардовали, же ше му потим шлід затрацел (М. Ковач, Ц 18).

Значене „заключиц” може мац и приклад з пасуса §2.4.

3. Виношиц розлични предпоставки; сг. **нагађати**:

У Коцуре јест ище једна тема о котрой **ше** и бешедуе але и **нагадуе** токо цо не було досц ошвицене, а то о часох кед власц у валале отримовали сережкане („Руске слово” од 24. X 1986, 19); почали (зме) през невязани **нагадовани** надмудровац ше (Дю. Папгаргай 91); До пред даскельо роками до Бачинцох сциговали веџей числа „Руского слова”, веџ, пре причини котри мож лем **нагадовац**, значне число обисцох одказало новинку („Руске слово” од 30. I 1987, 5); шицки нашо командире поволани до Штабу Батальона, а рижни **нагадовани** кружица медзи борцами (М. Канюх, 37); Чом сцигол таки розказ, або по чијеј директиви, людзом ані тераз не ясне, а одвит лем **нагадую** („Руске слово” од 10. IV 1987, 7).

Срце ми је испунила нова стрепња...; читава бура нових **нагађања** заковитламисе у глави (Дефо-ст. 119).

Цале рано сом ше припартал на предмет котри **ше** нагадовал на морю (Дефо 108).

4. Давац знак же ше дацо случи або случуе; сг. **наговештавати/нагевестити**:

Пожовкнуте лісце..., високе метлінче и коровче... — то було шицко цо Михалови **нагадовало** же природа помали рихта посьцель за жиму (М. Ковач, НО 7); Добра одкунина цена, вельке количество покарми, добри обекти за кармене... **нагадую** звекшане статкарской продукциј на индивидуалним секторе („Руске слово” од 28. XI 1986, 9); опитина ше намага витвориц условия за ёй (*малей привреди*) розвой. Резолуция за идуци рок того **нагадує** („Руске слово” од 26. XII 1986, 7); Предложени план активносци у идуцим периодзе з боку автора **нагайдує** же Монография будзе и витворена („Руске слово” од 26. XII 1986, 17); У очекованю „дружтва” за тлачидбу при виходзе слунка, хторе **нагадовало** горуци дзень, Бачи Василь шедзи на тракторе („Руске слово” од 1. VIII 1986, 16); Початок першнества **нагадовал** кризу („Руске слово” од 26. XII 1986, 21); Кед сончок нашей // Соніки приход **нагада**, // веџ чека най ю // мама уклада (М. Павлович).

бјеше сунчан дан и ништа не **наговјештаваше** маглу (Дефо-ст. 107).

бул слунковити день и ніч не **нагадовало** молгу (Дефо 84).

Јак синоними, зазначени діеслова **наявівовиц/наявівц** и **нависцівовиц**:

Такой перши минути (змаганя) **наявіві** же госци... пойду дому з наполнету мрежку, бо домашня Славія... уж на самим початку почала водзіц зоз 1:0, а пар минути познейше Хомоя дал и други гол. Треци гол дал Мандич („Руске слово” од 17. V 1985, 18); медзинародни угляд и отвореносці невязаней Югославії **наявіві** найширше одозване (на Універзіяды) („Руске слово” од 26. XII 1986, 20); комета котра **нависцівові** даяке вінімне и вельке збуване у универзуму (В. Шекспир 128).

5. Подумовац, предчувствовац; сг. **слутити, наслућивати**:

(у описох) Нет немилосердни сцени насиљства... нападнога геройства. О насиљстве и гаженю достоїнства дава же би **ше** лем **нагадало**: на початку гарештования, преганяния и гайки („Руске слово” од 26. XII 1986, „Комунист” 2); пред першим зявенъем... хижох зачирених до зловисней цихосци и непознатого престали зме аж и бешедовац **нагадующи** кажды окреме же аж тераз ма присц прави початок спокусох войны (М. Канюх, 7); Вишатра же Гамлет **нагадує** же го краль карми зоз красними словами, а же його права намира велью чарнейша (В. Шекспир, 134); а цми ше **нагадовани** збегли (Лю. Сопка 44).

Шерцо ми виполнил нови страхи... Цала буря нових **нагадованьох** ше ми змишала-у глави (Дефо 95).

Авај ни слутио нисам да су сви моји тадашњи јади били само блиједа сјена црних мука које су ме тек чекале (Дефо-сг. 21).

И није градић ништа слутио о потресном догађају који се одигравао у тај мах (М. Твен-сг. 117).

6. Здабац, здогадовац (на дакого, дацо); сг. подсећати:

Приженел ше Денчи и пренесол лем токо џо му найменей могло нагадовац стари дом (М. Ковач, НО 17); Шицко таке го чисте, позаметане и здогадају на чистотносци моје мајери (М. Канюх 41).

Тото значење частейше ше виражује з дјесловом здогадовац (на дакого, дацо):

точ на џо Михо през драгу попатрел, кажда ствар и кажда особа го здогадовала на дацо инише (М. Скубан 17); шицко чисте, позаметане и здогадају на чистотносци моје мајери (М. Канюх 89).

7. Пробовац одгаднуц; сг. домушљати се:

Пред даскељима мешаџами нацивела ме једна жена з блоком за рисоване под пазуху... Док сом нагадовал же џо сце, вона зоз блока витресла громаду рисунки хтори вона нарисовала („Руске слово“ од 27. XI 1987, „Литературне слово“ 8); Можебуц (у авиону) даяки Павлов пайташ, — нагадовал Юлин (Дю. Папгаргай 91).

8. Препомнуц, оддалей спомнуц же би дацо требало зробиц, сутеровац; алудировац:

(У студији) прегледно (ше) дава числени податки з којтих мож видици... који досяги посигнути на плане (рускей) култури, литератури, језика, образоване и других. Мож повесц же автор з туту научову роботу, на одредзени способ указује або голем ясно нагадаје же дозрели шицки условија же би ше у рамикох шветовеј лингвистики објавело же конституована једна нова славянска филологија — руска филологија у Југославији („Руске слово“ од 6. XII 1985, 8. бок); гнів који можеме нацагнуц на себе кед нагадаме потребу малженства мездзи престолонашлідником и дзивку једнога дворяна (В. Шекснур 129).

Але, анї сом не нагадал же шицка моя тедишиња бида була лем бляди цинь трапезох који ме лем чекали (Дефо 15).

А тот варошик нїч анї не нагадовал о потреснай подїї хтора ше тей ноци одбувала (М. Твен 106).

9. Задумовац:

после школи шицки зме бежали пред валалску хижу. Чули зме же там позаверани влапени партизане. Нагадовали зме же жандаре з нїх буду дрец скору, мучиц их, колки им мездзи ноги забивац, так јак ћо Турки робели з влапенима гайдуками (Дю. Папгаргай 54); моя осаменосц прераста до разположења же би ме нїгдзе не було... лапам ше у думкох о сецканю. Нагадујем велї драги, кажда з нїх не ма конец за поцешене (М. Канюх 93).

10. Охабијац упечаток, видавац:

Мојо возбудзују фантазију прицагла цеплота Лениновога слова... Нет на тей твари анї гнїву, анї морчињи. Вибива з ней умилни ошмих и цеплота яки нагадају и таки исти вигвареније слова (Дю. Папгаргай 108—109).

11. Најавиц:

Роботи на уводзеню нових телефонских числох у Ветернику и Фулогу, хтори започали пред трома роками, не закончени у предвидзеним термину, а и нагаднute запожнене од шейсц мешаџи прекрочене („Руске слово“ од 2. X 1987, 6).

13. Предвидзовац:

Летней горучави ище будзе, голем так нагадају метеорологије („Руске слово“ од 29 VIII 1986, 4); З пременками ЗЗР, як ше нагадаје, змоцнї ше улогу роботнїцкого совиту, але и його одвичательносци („Руске слово“ од 13. II 1987, „Комунист“ 2); Польопривредни фаховици нагадају же ше у Войводини зродзи средне 5 тони хлебнога зарна по гектаре („Руске слово“ од 10. VII 1987, 8).

Сден приклад виражује ниянсу „з наздавањом предвидзиц“:

З јаким тоном закончиц кратки препатрунок подїйох зоз 1979. року? Призначени подїи и процеси вельо бешедую. Оможлівју з једнога боку, нагадац шветлейшу будучносци. З другога боку, не мож не застарац ше над податком же скоро трецина бидује и гладује (НК 1980, 42).

Обично ше з тим значењем хаснуе синоним предвидзовац/предвидзиц:

По конец того тижња метеорологове предвиджују же потирва диждковна хвиља („Руске слово“ од 11. VII 1986, 16).

14. Мац випатрунок, знаци и др. хтори на дацо указую:

Сала за винчане (у меснай канцеларии) најчастейше обична сала або лем даяка менша просторија која не нагадаје нјаку

святоносц и у котрой млади не доживюю тото цо може и ро-
камі шніли („Руске слово” од 10. IV 1987, 11); Место (у пис-
ні) на хторим ше нагадуе кождодњови живот народу (Ю. Та-
маш 147); (балада) була записана лем у кратким фрагменту,
але и вон нагадує заходнославянске походзене (ШВ 2/1987,
207).

Зазначени и пар приклады зоз синонимом **напомінац**:

Тайственосц оцовага страхованя одкеди пришол з поля **напомінала** же у питаню цошка барз значне (Дю. Папгаргай 52); Вишліздана лавка **напомінала** же на ней часто шедза госцы Е. Кошич, ВТ 33).

15. Указовац/указац на дацо:

же би ше... прешло на разгварку о будучносці кніжкі на рускім языку... Прешвечені зме же праве такі разгваркі можу, кед не інше, голем **нагадніц** драгі по котрих ше дайдзе до квалітэтнага и вреднага літературнага твора („Руске слово” од 22. I 1988, 13); Попри стандартнага читання поезій и есейох Надя и Костелника през літературні вечар ше пра-
бовало на сцены представиц и іх подобі, **нагадующи** зоз сим-
волічніма элементамі іх основні характеристики як особох
през цали живот („Руске слово” од 13. III 1987, 13).

16. Предчувствовац:

А мац Дюрикові служела як барометер. Вон віше по ей обер-
вое **нагадавац** яка будзе хвіля. За ютрейшу госцину „баро-
метер” указавац на похмареносц, а то бул недобри знак (Я.
Рац 53).

17. Предпоставяц:

Обачели дзеци же тата (учител’ка) з пяятей (класі) цошка смутна... Ніхто не знал повесць цо ше ей случело. **Нагадова-**
ли же е хора (Е. Кошич, Ч 84); Од сущаня не чуем моіх ога-
ніячох. **Нагадуем** же би могли уж сцігнуц и преврацам ше на бок же бім их могол дочекац штреляюци (М. Канюх 41).

18. Значиц же ше дацо случи:

Хасноване танера того дня (на швего Усікновение) **нагадова-**
ло даяке нещесце у обисцу (ШВ. 2/1987, 239).

19. Сумняц:

Забудко **нагадавац** же ше цошка крие у його піньвиці, але не шмел насилу отвориц дзвери, бо би прето бул виновати (Е. Кошич, Ч 171).

20. Мишац ше до бешеди приповедача и напредок (на кратко, у пол слова) гуториц слухачом конец приповедки:

Совіт супругом: кед муж або жена сцу виприповедац даяку анегдоту, не упадайце нагло до іх приповедки и напредок **нагадуйце** яки будзе конец („Руске слово” од 5. II 1988, 16).

§3.2. У даедних контекстах значеня не мож прецизно формулювац, бо текст мож розлично похопиц. Таки напр. текст наведзени у пасу-
су §2.4. Неясни и слідующи приклады:

О керестурскім пияцу, котри ше мал лем отвориц, писане на веци заводи и у новинах. Так новосадски „Польопривредник” писал же будзе и под закрицом. Аж обявел и фотографию котра **нагадавала** можлівосці кладзеня закрица („Руске слово” од 18. IX 1987, 6).

Кед же обявена фотография — макета керестурскага пияцу, веци текст значи „наявіовац, значиц”: фотографія наявівала, значе-
ла же, кед будзе пенежы и под., та ше и проект до конца вітвori, од-
носно пияц достане и закрице.

Кед же то фотографія даякого другога пияцу, веци текст значи „наводзиц на думку, на заключене”: фотографія наводзела на дум-
ку (заключене) же ест можлівосці положиц закрице.

§3.3. З поезії котру зме чули (на телевізії) не достали зме такі твор-
чи сензібілітэт яки вязані за Папгаргая и яки **нагадал** Тамаш („Рус-
ке слово” од 17. X 1986, 11).

Же бизме формулювали значене у тим прикладзе, мушели би-
зме знац ширши контекст. Діеслово **нагадац** ту може значиц „ная-
виц” або „дац знак же ше дацо случи”, сг. наговестити.

§3.4. У прикладзе

По цмоти баржей **нагадуем** як видзім руб яруги (М. Канюх 38)

діеслово **нагадовац** може значиц „чувствовац”, сг. слутити
або „предпоставяц”.

§4. Діеслово **нагадовац** вошло и до бешедного язика руских интелек-
туалзох. Зазначали зме даскелью приклады. Напр.:

Чули зме же нам можебуц плаци повекшаю, але ніч не зна-
ме, лем **нагадаме**.

Діеслово ту значи „пробовац одгадніц”, сг. домишляти се.

§5. Понеже ше діеслово **нагадовац** розширело аж у остатніх двох де-
цениях, розумліве же воно характеристичнейше за авторах стред-
ней и младшай генерацій. Док у Евгения Кошича и Гаврила Костель-
ника находзіме лем поединечны приклады, у текстах младших писа-
ніка

тельюх зазначели зме их векше число. Напр. у романе „Немецка, Немецка” В. Кирди зазначели зме коло 11 приклади (најчастейше зоз значеньем „слутити”), а у ділу „Намасте Индийо” Радмили Гикич — коло 29 приклади (зоз значеньем „слутити” и „назирати (се)”).

§6.1 Вечей значения юного слова обычно наставаю з юного основного значения. Напр., з основного значения слова **главка** (=мала глава) настали значения „главка капусты, цескы”, „гомбошкова главка” и под. Предметы означени зоз словом **главка** на даяки способ здабу на главу.

§6.2. Першобутне значене діеслова **нагадоваць** уж не можеме утврдзіць. Але кед уважно преанализуеме шыцкі значения, увидзиме же их скоро шыцкі вяже юна заедніцка семанітична компонента: діеслово **нагадоваць** значи **не цалком ясно, не цалком одредзено и сигурио, не до конца дацо**

1. повесць 2. видзіць 3. знаць 4. думаць 5. чувствоваць. Напр.:

Нагаднул ми же би то требало зробіць (=не цалком одредзено, не до конца гварел).

У далекосці **нагадовал** якиш предмет (=не цалком ясно, не цалком одредзено видзел).

Нагадовал нещесце (=не цалком ясно, не цалком одредзено знал, чувствовал).

Тота компонента омэжлівела діеслову **нагадоваць** прыяць таке число значеньях.

§6.3. По тей компоненты ше діеслово **нагадоваць** диференцуе и од своїх синонимох. Напр., кед у виреченьях хоры илюструю значене 6. діеслово **нагадоваць** заменіме зоз синонимом **здогадоваць** (на дакого, дацо) и обратно, увидзиме же діеслово **здогадоваць** значи директнейше дійствование субекта дії на одредзену особу (обект): пренесол лем того цо го найменей могло **здогадоваць** на стари дом (=принесены з дома предметы ту директны виволоваче одредзеного психичнаго стану особи). Діеслово **нагадоваць** у истых прикладах баргей виражуе сам психичны процес (здогадаване) одредзеней особи.

§7.1. Чи треба зужыць полько значеньях діеслова **нагадоваць**? Кед воно, дзекуюци наведзенай заедніцкой компоненты, може таку „семанітичну терху” ношиць, чи го треба ограничоваць? И чи би вообще было можліве зоз шыцкіх наведзеных значеньях видзеліць одн. предложыць хасноваць лем два-три значения?

§7.2. Кед бизме сцели зужыць полько значеньях, мушели бизме за кажде елиминаване значене предложыць други одвітуюци вираз. А за векшину значеньях ми таки виразы не мame. Кед же и мame синонимны виразы, вони обычно не виражают и компоненту „неподполней ясносці, неподполней одредзеносці”.

§7.3. За даедни значения у литературным языку заш лем мame одвітуюци заменки (гоч дзепоедни сербскогорватскаго походзеня): за значене 11 (**наявіць**), 13 (**предвидзоваць**) 17 (**предпоставяць**).

§7.4. З другога боку, синоним **наявіць** за значене 4 („наговестити”) не представя найлепшы ришене, понеже го хаснуеме зоз значеньем 11 („наявіти”).

§7.5. Ціль тей роботы не бул пробоване углізу на літературны нормы. Намира нам була лем — дац прилог виучуваню лексики нашаго літературнаго языка.

Надпомнунце 1:

На тот проблем указовали потераз вечей авторе:

1) Я. Баков: Так пришло же ше и наш книжковы язык почал велью наглайше ширыц и достава нешкы уж таки задачи же муши выражваць велі подїй и збуваня, велі думки и чувства за котры не ма слова, не ма выражэння. У таких обставинах язык ше домага на вшэллякі способы а у найчастейших случаіах вон бере готовы слова и выражэння з другога языка, бо му то найлегчайше.

(Бакс Яша: **За красу нашаго языка**, Рочна книжка 1951, Братство-единство, Р. Керестур, 56. бок)

2) М. Коциш: Мушиме констатаваць же таки наглы крохаі не могли прейсці без нежаданих пошлідкох. Не было досц часу за мирне ушедане жгриду, ані досц часу за кришталльоване правдивых красох (...). Неконтролаваны рост може привесць до розлівання недосц компактнай языковай матеріі...

(М. Коциш: **Прилог зредзованю терминологіі у нашай бешеды**, Швэтлосць 1/1986, Н. Сад, 52)

3) А. Дуличенко: У павойновым чашце, на таки способ, ясно ше указала нежадана, або точнейше поведзене опасна тэнденцыя пущыцай ше рускы літературны язык развіва стихійно.

(А. Дуличенко: **Нормаватель и преучователь литературнаго языка югославянских Руснацох**, Творчосць 4 (1978), Н. Сад, 13).

Жридла

Гикич Радмила, **Намасте Индийо**. Преложэл М. Скубан. Руске слово, Нови Сад, 1986;

Дефо: Дефо Даниэл, **Робинзон Крусо**. Преложэл В. Бесермині. Завод за віданаване учебнікох, Н. Сад, 1981;

Дефо-ср.: Defo Danijel, **Robinson Kruso**. Svetlost, Sarajevo, 1984;

Канюх М.: Канюх Мирон, **Остатні вікрак**. Руске слово, Нови Сад, 1982;

Кирда В.: Владимир Кирда Болхорвес, **Немецка, Немецка**. Руске слово, Нови Сад, 1986;

Ковач М., НО: Ковач Михайло, **На окраіску** (приповедкі). Руске слово, Нови Сад, 1983;

Ковач М., Ц: Ковач Михайло, **Цеглярня**. Руске слово, Нови Сад, 1982;

Ковач М., ЦВ: Ковач Михайло, **Цихі воді** (выбранны приповедкі). Руске слово, Нови Сад, 1970;

Костельник Г.: Костельник Гаврил, **Проза на бачванско-срімскім рускім літературнім языку**. Руске слово, Нови Сад, 1975;

Кочиш Е., ВТ: Кочиш Евгений, **Вибранны творы**. Завод за віданаване учебнікох, Нови Сад, 1980;

Кочиш Е., Ч: Кочиш Евгениј, Чайка. Руске слово, Нови Сад, 1974;
 НК: Народни календар. Руске слово, Нови Сад;
 Павлович М.: Павлович Мелания, Сама би сцела. У: Пионирска заградка ч. 4/1987, 15;
 Папгаргай Дю: Папгаргай Дюра, Конец швета. Руске слово, Нови Сад, 1980;
 Рамач Ю.: Рамач Юлијн, Синтакса (умножени преподаванија). Катедра за руски јазик и литературу, Филозофски Факултет, Н. Сад;
 Рац Ј.: Рац Јанко, Мойо и твојо слички. Руске слово, Нови Сад, 1975;
 РК: Руски календар за югославијских Русинах (1921—1941). Видатељ и власник Руске пародне просветне дружтво, Р. Керестур;
 Руски календар: Руски календар за югославијских Русинах (1921—1941). Видатељ и власник Руске пародне просветне дружтво, Р. Керестур;
 Руске слово. Орган ССРН Войводини. Н. Сад, Руске слово;
 Скубан М.: Скубан Никола, Колач. Руске слово, Нови Сад, 1974;
 Сопка Лю: Сопка Любомир, Вчасни и други шледи. Руске слово, Нови Сад, 1983;
 Тамаш Ю.: Тамаш Юлијан: Гавријел Костельник медзи доктрину и природу. Руске слово, Нови Сад, 1986;
 Твен М.: Твен Марк, Дожица Тома Сосра. Преложел М. Скубан. Завод за издавање учебниках, Нови Сад, 1980;
 Твен М.-ст.: Твен Марк, Том Сојер. Превео С. Винавер. Свјетлост, Сарајево, 1984;
 Шв.: Шлетлосц. Часопис за литературу, културу и друштвени питанја. Руске слово, Нови Сад;
 Шекспир В.: Шекспир Вилем, Гамлет. Преложели Мария Сакач и Михајло Фейса. Руске слово, Нови Сад, 1985.

Мр Гелена МЕДСИЋИ

ДАСКЕЛЬО НАЈХАРАКТЕРНИНИ СПОСОБИ ТВОРЕЊА МЕНОХ ЖИТЕЉОХ ЗОЗ НАЗВОХ НАСЕЛЕННИХ МЕСТОХ У РУСКИМ ЈАЗИКУ

У сербскогорватским језику јест вељо већеј суфикси који служа за правене менех житељох зоз назвоех насељенох и обласцих јак у нашим језику. Причини такому богатству треба погледац, на-сампредз, у намагању сербскогорватског језика за комбинованьем истозначних суфиксах до новеј суфиксалнай формациј, за преношењем елементох зоз хлопскога и до женскога роду, за уношењем ћудзих суфиксах, јак и прето же дзепоједни суфикси не можу вира-жесац одношена хлопскога гу женскому роду¹. За хлопски род у сербскогорватским језику найхарактеристичнейши тоти осем (з тим же перши пейц већеј не продуктивни) типи творења менех житељох:

1. Мена без законченија: Мађар, Грк, Словак, Румун,
2. -ин: Турчин, Србин, Арапин, Бугарин, Татарин,
3. -инац: Далматинац, Шумадинац,
4. -ез: Бокез, Кинез, Малтез, Енглез,
5. -лија: Нишиља, Сарајлија, Бечлија, Стамболија,
6. -(ј)анин: Београђанин, Сплитићанин, Румљанин,
7. -ац: Сомборац, Бечејац, Сремац, Сибирац,
8. -анац/јанац: Корзиканац, Пироћанац, Африканац.

Обачујеме же у тим широзању суфиксах не разграничене же ше даедни з ніх одноша лем на творење етнікох (назвоех житељох по националней або државней припадности, јак цо Грек, Мадјар, Рус), а даедни, заш, лем на творење ктетикох (назвоех житељох зоз насељених местох, јак цо: Коцурец, Лалитян, Суботичан). Таке разграничене суфиксах не направене анї у нашим језику. Нашо дальши разпратрања буду ше одношиц лем на суфикси за означоване ктетикох.

Дзепоједни жридла² упут'юо нас на тото же у сербскогорватским језику јест аж 19 примарни и 56 секундарни суфикси за творење ктетикох хлопскога роду. Спомнеме лем даедни з ніх: -ар: Путвиар : Путвине, -аранин: Мостаранин : Косињ Мост, -арац: Станковарац : Станковићи, -арчанин: Главарчанин : Вујинове Главе, -арин: Сплитскарин : Сплитска, -ар: Живиничар : Живинице, -аранин: Синчаранин : Синац, -арац: Сјеничарац : Сјеничак, -арчанин: Сушињарчанин : Сушиње, -али: Котораш : Котор, -ашанин: Јагмашанин : Јагма, -ашник: Которашник : Котор, -анин: Орашићанин : Орашје, -анчанин: Грађанчанин : Грана, -анчар: Срећанчар : Мурско Средишче, -ањанин: Мирчањанин : Мирца, -анин: Лазарин : Лазад, -анац: Чалманац : Чалма, -амчанин: Скланчанин : Скела, -ањанин: Циркањанин : Цирка, -ањац: Коритањац : Коритања, -ац:

Бобовац : Бобово, -чак: Брезовичак : Брезовица, -чар: Чречанчар : Чречан, итд., итд.

У граматики руского јазика⁴ стој же „зоз суфиксами -ец (-ец), -ан (-ян, -чан) означујеме особу по походзеню з места, краю або держави”, а у „Граматики бачваньско-рускай бешеди”⁵ же „слідуючи наростики означаю чловека, або живе сество, хторе походзи з того места, або з того городу хтори корень слова означає...”

(за мужески род):

-ян, -чанъ, -янин: христиан, Коцурчанъ, галицијанин
-ец: Керестурец, Сримец, Украинец (або Украинец)...”.

Цо ше женскога рода дотика, число продуктивних суфиксах за означаване ктетикох котри настали зоз топонимах у сучасним литературум сербскогорватским и нашим јазику исте:

у сербскогорватским јазику:

-анка: Босанка, Сомборка, Словенка, Румунка,
-киња: Чехиња, Гркиња, Кинескиња, Рускиња,
-ица: Мађарица, Швабица, Сремица, Немица,

у руским јазику⁶:

-ина: Туркиња;
-чанка: Коцурчанка,
-ачка: Полячка.

Дзепоедни жридла⁷ нас упут'юю же у бешедним сербскогорватским јазику јест 10 примарни и аж 62 секундарни суфикси за означаване ктетикох женскога рода. Тиж так спомнеме лем дајдни з њих: -(ј)анка: Доланка : Дол, -(ј)анчанка: Илијанчанка : Свети Илија, -(ј)арка: Млакварка : Млаква, -(ј)аранка: Мостаранка : Ко-сий Мост, -(ј)арчанка: Сушињарчанка : Сушине, -ашка: Пустарашка : Пустара, -ашанка: Јагмашанка : Јагма, -ичанка: Польчанка : Полье, -ичка: Храсничка : Храсно, -јешка: Ровињешка : Ровињ, -лињка: Касабалинка : Касаба, -ачкиња: Раковачкиња : Раковица, -јануша: Јаксевчануша : Јаковци, -алька: Љубалька : Љубач, -илька: Топиљка : Топлик, -улья: Шашуља : Шашевци, итд., итд.

Таки препатрунок компаративних суфиксах за означаване ме-нох жительюх котри настали зоз менох насељенюх и обласцох упут'юе на даскельо моменти. **Перше:** у руским јазику листина суфиксах за означаване етнікох хлопскога рода неподполнна, т.е. и у нашим јазику јест етніки без закончения, як и у сербскогорватским јазику: Мадјар, Грек, Словак, Румун, Рус. **Друге:** етнік зоз суфиксом -ин зоз сербскогорватскога јазичнога подручја у руским јазику постава без закончения: Србин — Серб, Арапин — Араб, Бугарин — Болгар, Татарин — Татар. **Треце:** сербскогорватски суфиксиси -инац, -анац /-јанац то у руским јазику суфиксиси -ец/ец: Далматинац — Далматинец, Корзиканац — Корзиканец, Спартанац — Спартанец, Афри-канец — Африканец. **Штварте:** сербскогорватске досц ридке и не-продуктивне -ез (ко, у ствари, италијански суфикс -ez<ese/, у нашим јазику нет. Виномок лем: Француз (Francez). **Пијате:** суфикс -лија („турека постпозиција -li котра служи јак одвит на питане по турски: Nereli sin? „Одкаль ши?”. Одвит глаши: Сарајли, Нишли, Бечли итд.. ко значи „зоз Сарајва, зоз Нишу, зоз Бечу”⁸, у нашим јазику нет. Заменюјеме го зоз суфиксом -ан/-ян. **Шесте:** сербскогорватски суфикс

-јанин ше у нашим јазику найчастейше заменюјеме зоз суфиксом -ан/ян: Београђанин — Београдян, Сплитанин — Сплитян, Пари-жанин — Паријан. **Седме:** сербскогорватски суфикс -ац у руским јазику найчастейше -ец/ец: Сремац — Сримец, Сибирац — Сибирец, Јапанац — Японец. **Осме:** и у руским јазику, як и у сербскогорватским, јест суфикс -ица за означаване етнікох и ктетикох женскога рода: Немица, Швабица, Керестурица, Коцурница, як и суфикс -ка: Босанка, Японка, Румунка, Сомборка, **Дзвиле:** жије у нашим јазику и суфикс -ска за означаване ктетикох женскога рода: Дюрђовска, Коцурска, Керестурска, Сримска, Новосадска (зоз значењем: дзивка, невеста, жена, цо, у ствари, „поменовникаван пријметник”), котри бул скорей продуктивни. Дальши розпатрана указају нам на необ-ходносц њого оживљаване.

Тоти дзивец надгомнуца куз слегчују роботу прекладателем и новинаром кед им треба меновац жительюх з дзелосдних местох або крајох. Циљ тей роботи указац на даскельо законитосци творења ктетикох у нашим јазику. Вигледозацки корпус виношел коло 500 топоними и гидроними котри облатспи у Попису географских назвох у Географским атласу Југославије⁹. Понеже у роботи облапени лем найхарактеристичнейши назви, топоними виберани по тим як ше закончую (або як ше закончует њих основа). З оглядом на тото же Закон о назвох насељених местох иже више не вишол, притримујеме ше назвох яки дали за сербскогорватски јазик, цо значи же шици основи тримаме за основи странскога походзеня. При про-бовану установену правилах творења и продуктивносци највекша важносц давана общому литературному јазичному чувству.

Препатриме перше три приклади з котрих видно найрижно-роднейши способи правеня menoх местох на сербскогорватским јазичним подручју. З основи КОНЬ, дадавајуци 22 рижни закончения, до-стати тоти назви насељенуох:

КОНЬ

-аре Конјаре
-рево Конјрево
-ари Конјари
-јарник Конјарник
-арска Конјарска
-јвица Конјвица
-аво Конјаво
-авска Конјавска
-евили Коневићи
-еврат Конјеврат

-еврате Конјеврате
-иц Конјиц
-ице Конјице
-ипка Конјипка
-одер Конјодер
-ска Конјска
-шница Конјница
-шнина Конјшини
-ух Конјух
-упча Конјупча
-увце Конјувце.

З основи ЯВОР достати:

ЯВОР

-ак Яворак
-ами Яворами
-аљ Яворањ
-аште Явораште
-ник Яворник
-илки Яворники
-њача Яворњача

-ани Яворани
-је Яворе
-ин Яворин
-ница Яворница
-ова Яворова
-вица Яворница
-ово Яворово Брдо

З основи Ясен достали:

ЯСЕН

-ак Ясенак	-ње Ясене
-аш Ясенали	-ова Ясенова
-лица Ясеница	-овиц Ясеновац
-ичка Ясеничка	-овача Ясеновача
-ик Ясеник	-овник Ясеновник
-њани Ясеняни	-ово Поле Ясеново Поле.

Очиглядне же то сербскогорватски закончена, а понеже назви насељеноја маю остат на сербскогорватским језику, ктетики на руским језику, з рускима суфиксама за творене менех житељох з менех насељеноја зоз сербскогорватскога језичног подручја, не више лјегко направици.

З топонимох плуралней форми котри маю закончене на -ци (додајуци инфикс -ов, -ев, -ин на основу -есь-), ктетик хлопскога рода на руским језику ше будзе закончовац на -чан, а женскога на -чанка:

Адашевци	Адашевчан
Адомировци	Адомировчан
Андряшевци	Андряшевчан
Андрисовци	Андрисевчан
Бановци	Бановчан
Богановци	Богановчан
Богданци	Богданчан
Церовци	Церовчан
Цветковци	Цветковчан
Чачинци	Чачинчан
Чайковци	Чайковчан
Чаковци	Чаковчан
Чортановци	Чортановчан
Дивошевци	Дивошевчан
Доленци	Доленчан
Дражинци	Дражинчан
Господинци	Господинчан
Крижевци	Крижевчан
Меленци	Меленчан
Михалевци	Михалевчан
Никитинци	Никитичан
Николинци	Николинчан
Пишикуревци	Пишикуревчан
Хртковци	Хртковчан
Шашинци	Шашинчан

З топонимох котри ше закончују на -ово, -ево (основа -е/ов-), цо, у ствари, присвойни прикметник средњнога рода, ктетик хлопцо, у ствари, присвойни прикметник средњнога рода, ктетик хлопскога рода ше у нашим језику будзе правиц зоз суфиксом -чан, а женскога рода зоз суфиксом -чанка:

Александрово	Александровчан
Белимбегово	Белимбеговчан
Бенково	Бенковчан
Беркасово	Беркасовчан
Богоово	Богоевичан
Борово	Боровчан

Буково	Буковчан
Делчево	Делчевчан
Драчево	Драчевчан
Душтијево	Душтијевчан
Дјаково	Дјаковчан
Виново	Виновчан
Гаково	Гаковчан
Жарково	Жарковчан
Иваново	Ивановчан
Карадъордево	Карадъордецовчан
Челарево	Челаревчан
Липово	Липовчан
Оброво	Обровчан
Прахово	Праховчан
Сараево	Сараевчан
Стражилово	Стражиловчан
Тетово	Тетовчан

Топоними зоз иншак барз продуктивним суфиксом -ица (основа -је-ица) јест вельо. Дзепоједни з ніх маю деминутивне значене. Ктетик хлопскога рода з таких топонимох у нашим језику правиме зоз законченем -чан, а женскога рода зоз -чанка:

Дренница	Дреничан
Дубица	Дубичан
Дубочица	Дубочичан
Дужица	Дужичан
Главица	Главичан
Гомилица	Гомиличан
Клуцица	Клуничан
Коморица	Коморичан
Козица	Козичан
Крушица	Крушичан
Локвица	Локвичан
Цестица	Цестичан
Трешнича	Трешнічан

Велі топоними з тим законченем стацели деминутивне значене и постали звичайни необгрунтовані слова. Назви житељох з тих местож правиме на исти способ як и у предходним случају:

Беляница	Беляничан
Бесница	Бесничан
Безданица	Безданичан
Бистрица	Бистричан
Брезовица	Брезовичан
Буковица	Буковичан
Церквица	Церкничан
Црквеница	Црквеничан
Чадијница	Чадијичан
Чемерница	Чемерничан
Ябланица	Ябланичан
Јасеница	Јасеничан
Каменица	Каменичан
Киселица	Киселичан
Кореница	Кореничан
Костайнница	Костайнічан
Лозница	Лозничан
Мионица	Мионичан
Пригревица	Пригревичан

Зоз суфиксом -чан за хлопски род и -чанка за женски род правише, тиж так, ктетики зоз назвох населених местох котри ше закончују на -ац (додајуци на основу -ьсъ: -ев, -ов):

Берчиновац	Берчиновчан	Берчиновчанка
Виљковац	Виљковчан	Виљковчанка
Виљнововац	Виљновчан	Виљновчанка
Богојевац	Богојевчан	Богојевчанка
Брестововац	Брестовчан	Брестовчанка
Бујињовац	Бујињовчан	Бујињовчанка
Буковац	Буковчан	Буковчанка
Церовац	Церовчан	Церовчанка
Дејнијовац	Дејнијовчан	Дејнијовчанка
Душановац	Душановчан	Душановчанка
Голубац	Голубчан	Голубчанка
Карлововац	Карловчан	Карловчанка
Крагујевац	Крагујевчан	Крагујевчанка
Лесковац	Лесковчан	Лесковчанка
Обровац	Обровчан	Обровчанка
Пирровац	Пирочан	Пирочанка
Раковац	Раковчан	Раковчанка.

Исте ше одноши и на топоними котри ше закончују на -ец:

Бошковец	Бошковчан	Бошковчанка
Бовец	Бовчан	Бовчанка
Буковец	Буковчан	Буковчанка
Целовец	Целовчан	Целовчанка
Церненец	Цернечан	Цернечанка
Чаковец	Чаковчан	Чаковчанка
Долинец	Долинчан	Долинчанка
Градец	Градечан	Градечанка
Яблановец	Яблановчан	Яблановчанка
Яловец	Яловчан	Яловчанка.

Топоними котри настали зоз меновнікох и діесловох котрим ше дода закончене -иште (-išt-), найчастейше означају место где ше находзело гевто що значи основне слово. Мена жительюх з њих правиме так же дадаме суфикс -ан/-ян за хлопски род и -анка/-янка за женски род:

Црквиште	Црквиџан	Црквиџанка
Дуваниште	Дуваниџан	Дуваниџанка
Двориште	Двориџан	Двориџанка
Грлиште	Грлиџан	Грлиџанка
Гранчиште	Гранчиџан	Гранчиџанка
Гумниште	Гумниџан	Гумниџанка
Јамиште	Јамиџан	Јамиџанка
Счмениште	Счмениџан	Счмениџанка
Коноплиште	Калиџан	Калиџанка
Калиште	Коноплиџан	Коноплиџанка
Крупиште	Крупиџан	Крупиџанка
Кукурузиште	Кукурузиџан	Кукурузиџанка
Ланиште	Ланиџан	Ланиџанка
Ложиште	Ложиџан	Ложиџанка
Маковиште	Маковиџан	Маковиџанка
Пепелиште	Пепелиџан	Пепелиџанка
Табориште	Табориџан	Табориџанка.

Зоз топонимох котри ше закончују на -ић (-ić) (по руски на -чи), а котри представлюју плуралску форму сербскогорватских прозвискох на -ић, ктетики хлопскога роду у нашим язику ше прави зоз суфиксом -ан, а женскога зоз -анка:

Баничи	Баничан	Баничанска
Барбичи	Барбичан	Барбичанска
Балковичи	Балковичан	Балковичанска
Бечичи	Бечичан	Бечичанска
Беличи	Беличан	Беличанска
Бискупичи	Бискупичан	Бискупичанска
Белопавловичи	Белопавловичан	Белопавловичанска
Црничи	Црничан	Црничанска
Домановичи	Домановичан	Домановичанска
Кусичи	Кусичан	Кусичанска
Ледичи	Ледичан	Ледичанска
Лепосавичи	Лепосавичан	Лепосавичанска
Тепичи	Тепичан	Тепичанска.

Зоз суфиксом -ан за хлопски род и -анка за женски род правиме и ктетики зоз топонимох котри ше закончују на -ић (-ić) (по руски -ич), гоч вони означају дацо зменштане, гоч прозвиско:

Белотич	Белотичан	Белотичанска
Белушић	Белушићан	Белушићанска
Богатич	Богатичан	Богатичанска
Цветкович	Цветковичан	Цветковичанска
Челебич	Челебичан	Челебичанска
Чепич	Чепичан	Чепичанска
Чуклич	Чукличан	Чукличанска
Дивич	Дивичан	Дивичанска
Денович	Деновичан	Деновичанска
Гостић	Гостићан	Гостићанска
Косанић	Косанићан	Косанићанска
Косерић	Косерићан	Косерићанска
Крушчић	Крушчићан	Крушчићанска
Никшић	Никшићан	Никшићанска
Попадић	Попадићан	Попадићанска.

До тей категорији спада и Лалитъ (по сербскогорватски Лалић), з котрого жительюх, як ћо познате, воламе Лалитян и Лалитянка. З тим у вязи, не згоршо би було разматриц чи би шицији сербскогорватски топоними (а и прозвиска) котри ше закончују на -ић не требало у нашим язику витваряд и писац зоз -ть.

Зоз пријметнїцких топонимох женскога и средњега рода котри ше закончују на -ска, -ско, (основа -ьск-), мена жительюх ше прави так же ше одбива пријметнїци суфикси -ска, -ско и дадава ше суфикси -ан и -анка. Наприклад, зоз назвох населенњох пријметнїцкого походзеня женскога рода назви жительюх буду:

Чакатиньска	Чакатиньчан	Чакатиньчанска
Чуковска	Чуковчан	Чуковчанска
Дворска	Дворчан	Дворчанска
Главска	Главчан	Главчанска
Грабска	Грабчан	Грабчанска
Грињска	Грињчан	Грињчанска
Иванска	Иванчан	Иванчанска
Ябланска	Ябланчан	Ябланчанска
Ябуковачка	Ябуковчан	Ябуковчанска.

Сленска
Козарска
Малинска
Новска
Вайска

Сленчан
Козарчан
Малинчан
Новчан
Вайшан

Сленчанка
Козарчанка
Малинчанка
Новчанка
Вайшанка

стредај род:

Чемерско
Динарско
Доленъско
Дринско
Горенъско
Гвоздено

Чемерчан
Динарчан
Доленъчан
Дринчан
Горенъчан
Гвозденчан

Чемерчанка
Динарчанка
Доленъчанка
Дринчанка
Горенъчанка
Гвозденчанка

Каменско
Покупско
Саборско
Сеньско
Сланско
Топуско
Ветерско
Жапско

Каменчан
Покупчан
Саборчан
Сеньчан
Сланчан
Топущан
Ветерчан
Жапчан

Зоз суфиксом -ан и -(ан)ка будземе правиц и мена жительох зоз местох котри ше закончую на -ача (-а-са):

Дебеляча
Добрача
Дриняча
Главача
Големача
Кадиняча
Клевовача
Косача
Космача
Ковиляча
Липовача
Оборняча
Подвидача

Дебелячан
Добрачан
Дринячан
Главачан
Големачан
Кадинячан
Клевовачан
Косачан
Космачан
Ковилячан
Липовачан
Оборнячан
Подвидачан

Дебелячанка
Добрачанка
Дринячанка
Главачанка
Големачанка
Кадинячанка
Клевовачанка
Косачанка
Космачанка
Ковилячанка
Липовачанка
Оборнячанка
Подвидачанка.

Зоз топонимох котри ше закончую на -ик (-(ы)ik) и ник (-nuk) мена жительох ше будзе правиц так же ше одбие суфиксалне -к и дода закончене -чан и -чанка:

-ик:

Яловик
Яношик
Словик
Калиновик
Липовик
Лозовик

Яловичан
Яноничан
Словичан
Калиновичан
Липовичан
Лозовичан

Яловичанка
Яноничанка
Словичанка
Калиновичанка
Липовичанка
Лозовичанка

-ник:

Брусник
Брвеник
Галичник
Древник

Брусничан
Брвеничан
Галичинчан
Древничан

Брусничанка
Брвеничанка
Галичинчанка
Древничанка

Дубровник
Цигленик
Кареник
Маковник
Товарник

Дубровничан
Цигленичан
Кареничан
Маковничан
Товарничан

Дубровничанка
Цигленичанка
Кареничанка
Маковничанка
Товарничанка.

З истима суфиксами (-чан и -чанка) прави ше и назви жительох зоз населенох котри ше закончую на -це и -ице:

-це:

Грбавце
Косовце
Костадинце
Костерце
Матедонце
Меоце
Селице
Улце

-ице:

Ясенице
Есенице
Кожнице
Кресимице
Межице
Нашице
Нівице
Плитвице
Поружнице

Грбавчан
Косовчан
Костадинчан
Костерчан
Матедончан
Меочан
Селчан
Улчан

Ясеничан
Есеничан
Кожничан
Кресичан
Межичан
Нашичан
Нівичан
Плитвичан
Поружничан

Грбавчанка
Косовчанка
Костадинчанка
Костерчанка
Матедончанка
Меочанка
Селчанка
Улчанка

Ясеничанка
Есеничанка
Кожничанка
Кресичанка
Межичанка
Нашичанка
Нівичанка
Плитвичанка
Поружничанка.

Зоз топонимох котри ше закончую на -ка, назви жительох правиме зоз законченъом -ан/-ян и -анка/-янка:

Бешка
Нерадимка
Неделька
Паланка
Решка
Преска
Петричка
Балка

Бещан
Нерадимчан
Недельчан
Паланчан
Решан
Прещан
Петричан
Балки

Бещанка
Нерадимчанка
Недельчанка
Паланчанка
Решанка
Прещанка
Петричанка
Балкина.

Зоз суфиксом -(а)н/ян, -(а)нка/янка будземе твориц назви жительох зоз местох котри ше закончую на -ия и -я (-ij-):

Калесия
Любовия
Влковия
Бражия
Замбрятия
Кривая
Вилая
Волутя

Калесиин
Любовиин
Влковиин
Бражиин
Замбрятияин
Кривалин
Вилгалин
Волуянин

Калесиинка
Любовиинка
Влковиинка
Бражиинка
Замбрятияинка
Кривалинка
Вилгалинка
Волуянинка.

Кед ше топоним закончуе на -ания, -иня, ктетик ше достанс з додаванъом суфиксу -и -ец/-ец и -нька:

Добраня
Бараня

Добранец
Баранец

Добранька
Баранька

Добриня
Голиня
Петриня

Добринец
Голинец
Петринец

Добринька
Голинька
Петринька.

Зоз топонимох котри витворени зоз суфиксом **-је** (-ъп)је),
назву жителя ше достанс кед иш одбис тог суфикс и дода закончене
-ан/-ли, -анка/янка:

Арилс
Букове
Дедиње
Драгове
Године
Голубине
Ябуче
Ягличе
Ярине
Ясене
Яворе
Слеме
Кориле
Кравле
Лапоре
Любите
Медногоре
Меднорече
Мрамора
Ораше
Пацрне
Раскриже
Себине
Скопе
Требосе

Ариљин
Буковјан
Дедињин
Драговјан
Годинин
Голубинин
Ябучан
Ягличан
Яринин
Ясенин
Яворјан
Слемјан
Корилјан
Крављан
Лапорјан
Любивијан
Медногорјан
Медноречан
Мраморјан
Орашијан
Пацрнијан
Раскрижјан
Себинјан
Скопљан
Требосијан

Ариљинка
Буковјинка
Дедињинка
Драговјинка
Годининка
Голубининка
Ябучаника
Ягличаника
Ярининка
Ясенинка
Яворјинка
Слемјинка
Корилјинка
Крављинка
Лапорјинка
Любивијинка
Медногорјинка
Медноречаника
Мраморјинка
Орашијинка
Пацрнијинка
Раскрижјинка
Себинјинка
Скопљинка
Требосијинка.

Зоз суфиксом **-ан, -(ч)анка** виводзи ше и назви жителюох
зоз местах котри ше закончуу зоз множинским суфиксом **-ни**
(-јари):

Голини
Горини
Кнезовљини
Липовљини
Луцини
Маковљини
Мелини
Окучани
Полијачани
Селијани
Скуцдани
Срблјани

Голиничан
Гориничан
Кнезовљичан
Липовљичан
Луцичан
Маковљичан
Мелиничан
Окучанчикан
Полијачан
Селијанчикан
Скуцданчикан
Срблјанчикан

Голиничанка
Гориничанка
Кнезовљичанка
Липовљичанка
Луцичанка
Маковљичанка
Мелиничанка
Окучанчиканка
Полијачанка
Селијанчиканка
Скуцданчиканка
Срблјанчиканка.

Поменовніковани прикметніки среднього роду (найчастейше
описови) неридко поставаю топоними и закончуу ше на **-но** (основа
-ъп-). Ктетики з них доставаме, скоро без винїмку, кед додаме закон-
чене **-ян, -янка:**

Блатно
Црно
Чайно
Чемерно

Блатнијан
Црнијан
Чайнијан
Чемернијан

Блатнијинка
Црнијинка
Чайнијинка
Чемернијинка

Дувно
Комарно
Копривно
Красно
Ливно
Медно
Плавно
Плесно
Расно
Ражно
Слано
Тростено
Железно

Дедино
Кошино
Кузмино
Милино

Дувнијан
Комарнијан
Копривнијан
Краснијан
Ливнијан
Меднијан
Плавнијан
Плеснијан
Раснијан
Ражнијан
Сланнијан
Тростенијан
Железнијан

Дединјан
Кошинјан
Кузминјан
Милинијан

Дувнијанка
Комарнијанка
Копривнијанка
Краснијанка
Ливнијанка
Меднијанка
Плавнијанка
Плеснијанка
Раснијанка
Ражнијанка
Сланнијанка
Тростенијанка
Железнијанка.

Дединјанка
Кошинјанка
Кузминјанка
Милинијанка.

Поменовніковани присвойни прикметніки среднього роду тиж
так часто поставаю топоними у сербскогорватским язику. Вони ше
закончуу на **ино** (-ino), а ктетики ше з них у нашим язику достанс
з добаваньем законченьюох **-ян, янка:**

Горјане
Грекијане
Играче
Кошутгане
Кумане
Лешане
Лучане
Механе
Пиштане
Пловијане
Рамљане
Тројане
Тумане
Заводане

Горјанчан
Грекијанчан
Играчан
Кошутганчан
Куманчан
Лешанчан
Лучанчан
Механчан
Пиштанчан
Пловијанчан
Рамљанчан
Тројанчан
Туманчан
Заводанчан

Горјанчијанка
Грекијанчијанка
Играчанчијанка
Кошутганчијанка
Куманчијанка
Лешанчијанка
Лучанчијанка
Механчијанка
Пиштанчијанка
Пловијанчијанка
Рамљанчијанка
Тројанчијанка
Туманчијанка
Заводанчијанка.

З топонимох котри ше у сербскогорватским язику закончуу на
-ане (основа **(-ј)ане**), ктетики найчастейше доставаме зоз суфиксама
-чан и -чанка:

Гнијалане
Горјане
Грекијане
Играче
Кошутгане
Кумане
Лешане
Лучане
Механе
Пиштане
Пловијане
Рамљане
Тројане
Тумане
Заводане

Гнијаланчан
Горјанчан
Грекијанчан
Играчан
Кошутганчан
Куманчан
Лешанчан
Лучанчан
Механчан
Пиштанчан
Пловијанчан
Рамљанчан
Тројанчан
Туманчан
Заводанчан

Гнијаланчијанка
Горјанчијанка
Грекијанчијанка
Играчанчијанка
Кошутганчијанка
Куманчијанка
Лешанчијанка
Лучанчијанка
Механчијанка
Пиштанчијанка
Пловијанчијанка
Рамљанчијанка
Тројанчијанка
Туманчијанка
Заводанчијанка.

Зоз суфиксом **-чан, -чанка** направиме мена жителевох зоз на-
селянох котри ше закончуу на **-ине** (основа **-ине**):

Крмине
Лисине
Лесковчине
Медине
Нерезине
Селинине
Солинине
Загулинине

Крминичан
Лисничан
Лесковичан
Мелиничан
Нерезничан
Селиничан
Солничан
Загуличан

Крминчијанка
Лисничанка
Лесковичанка
Мелинчијанка
Нерезничанка
Селиничанка
Солничанка
Загуличанка.

Ктетики зоз топонимох котри ше закончуу на **-дин** (келтски
dunum=город) у нашим язику достанеме кед додаме закончене
-ен/-ен, -ка:

Нерадин	Нерадинец	Нерадинка
Пеаровардин	Петроварадинец	Петроварадинка
Вараждин	Вараждинец	Вараждинка
Никудин	Никудинец	Никудинка
Скрадин	Скрадинец	Скрадинка
Варадин	Варадинец	Варадинка.

З поменовнікованих описових притметікох женского роду ко-
три постали назви населених місток (закончуючи на **-ын**), кте-
тики направиме з додаваньом суфіксу **-ян/-ян** за хлопски и **-ка**

за женски род:

Циглевна	Циглевнян	Циглевнянка
Црна	Црнин	Црнинка
Црвена	Црвеньян	Црвеньянка
Добра	Добран	Добранка
Чиста	Чища	Чищанка
Бистра	Бистран	Бистранка
Дубока	Дубочан	Дубочанка
Драга	Дражан	Дражанка.
Равна	Равнян	Равнянка
Голема	Големян	Големянка
Горяя	Горнян	Горнянка
Постойна	Постойнян	Постойнянка.

Зоз суфіксом **-ан** и **-анка** прави ще ктетики и з топонимох ко-
три ще закончую на сонант **-нь**:

Псунь	Псунян	Псунянка
Осинъ	Осинян	Осинянка
Сень	Сениян	Сениянка
Сеструнь	Сеструнян	Сеструнянка
Сибінь	Сибінян	Сибінянка
Слуњъ	Слуниан	Слуниянка
Улицинъ	Улицинян	Улицинянка.

Медзитим, кед ще топоним закончує на **анъ**, пре випадне серб-
скогорватске **-а-**, котре у нашим языку не випадне, ктетик ще доста-
не зоз законченями **-ан** и **-анка**:

Кладанъ	Кладанъчан	Кладанъчанка
Крупашъ	Крупашъчан	Крупашъчанка
Лиешанъ	Лиешашъчан	Лиешашъчанка
Потпоранъ	Потпорашъчан	Потпорашъчанка
Сечанъ	Сечашъчан	Сечашъчанка
Тешанъ	Тешашъчан	Тешашъчанка
Боганъ	Богашъчан	Богашъчанка.

Зоз назвох населенох котри ще закончую на сонант **-й** мена
їх жительюх достанеме додаваюци законченя **-ец** и **-ка**:

Добой	Добоец	Добойка
Кучай	Кучасец	Кучайка
Ночай	Ночаец	Ночайка
Облай	Обласец	Облайка
Прибой	Прибоец	Прибойка
Рацай	Рацаец	Рацайка
Разбой	Разбоец	Разбойка
Сарай	Сараец	Сарайка
Сулай	Сулаец	Сулайка
Свилай	Свиласец	Свилайка.

З топонимох котри ще закончую на сонант **-ль** ктетики на-
правиме з додаваньом суфіксах **-чан** и **-чанка**:

Надаль	Надальчан	Надальчанка
Обаль	Обальчан	Обальчанка
Почителъ	Почителчан	Почителчанка
Подлобель	Подлобельчан	Подлобельчанка
Ражанъ	Ражанъчан	Ражанъчанка
Словникъ	Словникъчан	Словникъчанка
Тителъ	Тителъчан	Тителъчанка.

Зоз назвох населених місток плуралской форми хлопеского ро-
ду котри ще закончую на **-ари** (**-аг-**) мена іх жительюх буду мац
суфікси **-чан** и **-чанка**:

Маджари	Маджарчан	Маджарчанка
Котари	Котарчан	Котарчанка
Погары	Погарчан	Погарчанка
Огупари	Ступарчан	Ступарчанка
Шитари	Шитарчан	Шитарчанка
Поточари	Поточарчан	Поточарчанка
Ратари	Ратарчан	Ратарчанка.

Дзепосдни з ніх, медзитим, можу мац и закончене **-ан/-ян** и **-ка**:

Ковачи	Ковачан	Ковачанка
Тучели	Тучепян	Тучепянка
Котези	Котежан	Котежанка
Новаки	Новачан	Новачанка
Потоши	Поточан	Поточанка.

Закончения **-чан**, **-чанка** буду мац ктетики котри ще достава зоз
топонимох на **-аре**:

Лукаре	Лукарчан	Лукарчанка
Маджаре	Маджарчан	Маджарчанка
Медаре	Медарчан	Медарчанка
Поожаре	Поожарчан	Поожарчанка
Угляре	Углярчан	Углярчанка.

При односкладових топонимох, без огляду на цо ще закончую,
ктетик правиме зоз суфіксом **-ан/-як** и **-чан**, т. е. **-ка** и **-чанка**:

Бар	Барян	Барянка
Бор	Борян	Борянка
Брач	Братан	Братанка
Брест	Брешан	Брешанка
Бук	Бушан	Бушанка
Цер	Церян	Церянка
Црес	Црешан	Црешанка
Деч	Дечан	Дечанка
Лаб	Лабян	Лабянка
Гай	Гайчан	Гайчанка
Гоч	Гочан	Гочанка
Кать	Катян	Катянка
Клек	Клечан	Клечанка
Кранъ	Кранчан	Кранчанка
Криж	Крижан	Крижанка
Крк	Крчан	Крчанка
Лут'	Лужан	Лужанка
Паг	Пажан	Пажанка

Сот	Сотян	Сотянка
Штип	Штипчан	Штипчанка
Печ	Печан	Печанка
Ниш	Нишан	Нишанка
Влед	Вледян	Вледянка.

Ситуација дајус злаженша кед у питању топоними когри составени зоз двох часциох, јак цо: Нови Сад, Девојачки Бунар, Али-пашић Мост, Бачка Паланка, Банатски Аранделовац, Бела Црква, Босански Брод, Алекса Шантич, Мурска Субота, Сански Мост, або Босанско Петрово Село, Бачко Добро Поле, Лукачко Дуго Село, Мали Мокри Луг, Ново Село Зајимово, Брод на Купи, Брод код Крања, Петровац на Млави, Биоград на мору, Радиле об Драви итд. итд.

Правило би було же ше ктетик прави спрам остатњого слова: Новосадян -ка, Банатскоаранделовчан -ка, Босанскообродян -ка, Бачкобрестовчан -ка итд.

При трочасцових топонимох ктетики Моломокролужан -ка, Новоселзаймован -ка итд. би барз бридко звучали. У таких случајох, а тиж так и у шицких других случајох зоз сигурносцу назну житеља з одредзеного насељеня не можеме направиц, або дзе вона барз бридко звучи, најлепше позеси: „чловек/жена зоз...”.

Надпомнудце: У тей роботи, з оглјдом на ограниченошц простору, не дати шицки типи топонимох у сербскогорватским јазику, ані шицки способи творења ктетикох у нашим јазику. Не значи, тиж так, ані же понукнути ришеня најлепши. Намира була дац лем початкову основу за даљшу глїбшу систематизацију тей материј.

¹П.Сок, Творба имена становника од имена насеља и области, „Језик“ II, бр. 3, стр. 65.

²М. Пешинан, о грађењу имена становника у односу на имена земаља и места, „Наш језик“, кн. IX, т. 5—6, стр. 196.

³F. Görner, Die Bildung oder Entstehen von Ortsnamen im serbokroatische Sprachraum, Visbaden, 1963.

⁴М. Кочић, Граматика руского языка, Н. Сад, 1974, стр. 66.

⁵Г. Коцельниќ, Граматика бачваньско-русской бешеди, Ср. Карловци, 1923, стр. 32.

⁶F. Görner, цит. дјело

⁷Податки вжати зоз „Граматики бачваньско-русской бешеди“, понеже суфикс за означаване особох женскога роду ютри по походзеню з места, краю або державы у Граматики руского языка М. Кочиша ист.

⁸П. Сок, цит. дјело, стр. 67.

⁹Географски атлас Југославије, „Знанье“, Загреб, 1961.

ЕСЕЈ, КРИТИКИ, РЕЦЕНЗИЈ

Др Юлијан ТАМАН

СУБЈЕКТИ КУЛТУРИ

Еден зоз ключних проблемох култури то одношене тајволаного примитивнога и култивованога човека, односно одношене примитивних (архаичних) и висококултурних народох або нацијох. Проблем же у једнай синтетичнай визиј чежко одрекнуц ше од егзистенцијних ограниченьох и примитивнога и култивованога човека односно нациј, але источашне чежко порекнуц одредзену превагу култивованога човека у гевтей историје котра резултат намагана дружтвених субјекта же би унапрјемели власну судьбу. Познати тајволани примитивни дружтвени заједници котри у велих аспектах були отрез култивованих дружтвених заједницах. Розуми ше, слово о видојовану окремних сегментох историјнога тоталитета једних и других заједницах, а неспорне же тоталитет других у преваги у одношенню на тоталитет перших. Кључна дилема: одношене роботи и геверносија примитивних односно култивованих дружтвених заједницах. Зложеносец роботних ситуацијох дружтвених заједницах векша, але у горизонту Марксовога и Лефевровога думая геверносија гевто подручје људскай егзистенције на котрим ше будзе одлучовац о реализацији тоталнога човека у историји.

Не лем у шведе, але и у просторе югославянских народох и народносцох постава ше питање избору медзи културу роботи и предпоставкама о можлівосцох култури геверносија. У подручу югославянскай заједници тото питање ше заоштрує зоз дилему, часточно нашлідзену: култура роботи або култура војни? Познате же у давних часох тајволаних примитивних народох було дружтвени заједници зоз скромнима средствама за продукцију и скромнима продукцийним одношенијами, але зоз високоразвитим ступњем гуманитета дружтвених одношеньох, шицко једно чи слово о моралу або култури як одреканю од егоизма. Тиж познати модерни дружтвени заједници дзе зоз ступњем росту продукцийних одношеньох и розвојом средствама за продукцију одношене медзи људзми поставало анималистичнайше од одношеньох у давних људских заједницах. К. Биркет-Смит ма право кед твердзи же у визиј цалесци историјнога тирвана култури не можеме у шицких подручох људских діялностих напредок буц на боку тајволаних култивованих дружтвовох и култивованого поединца. Тоталитет ше ту знова указује як мера спрам котрой ше муши патриц кажди поединчни проблем у розпратану питању култури.

Позната легенда або историйна, приповедка о змаганю Гомера и Гесиода, у котрим Гомер, поет війни и геройства, страцел змагане зоз Гесиодом, поетом міра и земледіства. Саме по себе то би не було актуалне кед би вояк не страцел змагане од мирнодобного чоловіка у горизонту дружтва чий верховни ідеал бул геройски менталитет. Побіда Гесиодова, без огляду чи слово о историйній правді чи легенди, у дальшій розправі нам оможлівює же би чоловек роботи заш лем бул у пребаги у однощеню на чоловека геройского менталитета. По тим и земледільц, и ципелар, и столар, и поет можу буц у историйній преваги у однощеню на вояка и героя. Во смысл исторії и людской егзистенції не стан війни але стан міра, у котрим ще плэдза и множа шицки потенціяли и богатства зоз мертвей матерії пребудзеного швета. Нешка, увидзіме, ми часто живеме у умовійох міра и роботи од заслугох котри здобути з війну.

Конкретни приклад. У познатай епескай писні южнославянских народох „Оране Кральовича Марка”, парафразуєм, мац дава Маркови плуг и воли же би драги на котрих ще зберала дань претворел з роботу до плодних польох. Марко, чи случайнно, волел причекац Туриох янічарох и позберац іх мехи з благом. Одношаци их мацери, гвари за наш проблем ключне: того сом ци нешка виорал. Вислов за нашу розправу значни прето же гутори о можлівосци же би ще зоз спровованьом у швеце геройского менталитета жило роками од ренти у таких ситуацийох здобутей. Правда, умовия міра звичайно були длугши од умовійох війни, голем у нашим дзветнастим и двадцетим вику, розуми ще, кед не похопиме же живот непреривне війоване. Мір у Марковей доби бул наисце слаби залог за отримоване шлебодох южнославянских народох, у швеце турскай домінacії, але ми ище вице забуваме значене Маркових поступкох у горизонту своєї жридловей доби исту писню преношиме як воспитну на генерації котри треба децениями же би розживали дружтвену заєдніцу у умовійох міра, а тот мир нешка, без огляду на зложеносц однощеньюх у швеце двадцетого вику, ище вше предпоставя превагу роботи у однощеню на можлівосци війни, голем у єднай начальней гуманістичній розправі. Правда, двадцети вик, гварели зме, вше яснейше поставя питане же свидомосц и ей здобутки руйную гевто до ще волало іх примарна основа. Руйнозане през напредоване людской култури, як грожене котре ще над нами надвива, веций не дилема. То каждодньова бременіта стварносц.

Чи чоловек на тих южнославянских просторох опрез основній гуманістичній орієнтації сучасній доби котра гледа же би ще култура роботи предпоставела култури війни? Во и Маркс и Лефевр заш лем роботу похопівали як историйну нужносц у рушаню чоловека гу оптимальній визії ткв. тоталного або ошлебодзеного чоловека. Єдна дилема неспорна: чи геверносц не гевтот чоловеков стан у котрим ще його оптимальни способносци ушппюю, чи умовносци у звладованю препреченьюх не историйно продуктивнейши од геверносци. То отворени питаня, але неспорне же приклад наведзеней писні „Оране Кральовича Марка” індикативни за однощене южнославянских народох гу роботи и війни. Єдно извесне, кед геверносц освоена з війну заш лем геверносц гу котрой ще намага и тотални чоловек, заш лем ще може порекнуц и искусство чловекового исто-

рийного тирваня же ще дзепоєдни ствари як култура роботи муша вижиц же би ще геверносц указала як продуктивни стан чоловека у исторії. Во геверносц лем теди продуктивна кед є доступна культивованому чловекови. Гуманітэт ще ту указує як мера историйного прэзервавання спровованя Марка Кральовича нешка. Предпоставме же Марко Кральович насампредз припаднік єднай або другей дружтвенней групи, класи або нації, але и у тим случаю за ньго нет шанси кед по геверносц не сцігнє по чежких драгох котри гледа култура. Во, людски живот нігда не рушане криста-крижком, але гевто рушане по найчежких драгох же би слідуючим путніком на істей драги було кед не легчайше, веџ голем же би им була легчайша ориєнтація. Робота створела чловека, чи геверносц смысл историйній роботи самей роботи? Тавтологія у языку ту не случайна. Там дзе престава моц нашого спознання историйній стварносци, звичайно ще и язык врача до тавтології.

Же би не було забуни же ще кожда дія геройского менталитета поставя як проблематична за актуалносц културней дії, раз-патриме и однощене култури у народношлебодительней війни гу такволанім геройским шмерцом. Кед знаме цо по дагварки под поняцом култури подрозумюєм, остава нам разпатриц поняца народу, шлебоди и борби у датим медзиоднощеню. Еквівалентни тим поняцом слово або дія, свидомосц поєдинца о припаданю одредзенному колективу, похопіване шлебоди як нужносци. Ошлебодование народу у историйно датих умовійох то вше ошлебодование од домінacії даєдного другого народу. У тим процесу ошлебодования поєдинци, людзе ще справую на одредзени способ. Одредзене спрововане людзох мотивоване. Тоти мотивы спровованя одкрываю природу людзох односно поєдинцох.

Так ще култура роботи або култура війни указує, голем ще тому авторови так видzi, як драматичне питане южнославянского дружтва того часу. Даремна кожда заслуга за часу війни, кед дружтвени субект котри здобул туту заслугу у умовійох роботи постава непродуктивни або гамулька ошлебодование роботи. За непостредних продуквательох не спорне же су хасновити и продуктивни (кед су не ленюхи, а цали ланц законах щицци поєдинца од тей файти квалификації), але добра часц людзох дума же діялносц роботнікох у такволаней духовней култури, поведзіме поетох и філозофох, даремна и нікому не потребна робота. Маркс писал же абстрактна робота несмерліва, бо ефекти ей хасну несмерліви. Але Маркс нігда не негировал же ще культивовани субект у процесох роботи, кед є мотивовани за роботу, вше указовал як суперіорни у однощеню на уважбаного некультурованого роботніка. Тото питане ще нешка у южнославянским дружтве окреме заощтрує. Чи интерес дружтва найвекши умни потенціял унапрямовац гу окончованию єдноставних роботних операційох, бо вони дружтвено хасновито мерліви и неспорни, чи интерес южнославянского дружтва унапрямовац тоти потенціяли гу гевтим питаньом и роботним ситуацийэм котри вимагаю зложени знаня и веций предпоставки при вибераню одредзеного напряму дзепоєдних роботных ситуацийох? Указує ще нешка же неспорно хасновитше брилянтно забивац гвозди на потребним месце, як пренайсц

технологийни решения котри заменя далеско веќие число поединечних людских рукох. У наведзеним прикладзе, најкаль, машина дума веџей о чловекови як сам чловек о власнай файти. Нач политика, кед не за стимулацију пэвторйованя припростих роботних одношенох або стимулацију такволаного умного решеня з котрим ше чловек афирмуе и отвера источашне простор не лем за афирмацију у процесох роботи, але и за отверане веќиших просторох геверноси, такога важнога категоријалнога унапрямленја у марксистичним думаку. Дружтво котре не зна цо будзе зоз власним умним потенцијалом, очиглядно не решело једен зоз фундаменталних проблемох каждай култури. А стварносц и рационалне одношеное гу ней то основна предпоставка каждого марксистично ориентованого дружтва у намагању же би ше историјно витворела оптимална визија його развоју.

Питане складана часох у култури, шицкојено чи јо спатраме у горизонту националней або класней усложеносци, звичайно мож звесц на разматране питања одношено мита, историј и сучасносци. Твори култури за туту файту анализи мож преанайсц на гоч котрим боку, једен з њих вијоятно у тих просторох и найподзековнєши, думам на Иву Андрича, але я попробујем тово зробиц на подлоги питања чи рамикова приповедка „Одисеј” — ткв. муж на свадби свој жени — у односу спрам будови сербскай уснай епской традициј — новела чи сказка. Тот проблем у научнай литератури могол би ше резимовац на слідуючи способ. 1) Проблем чи рамикова приповедка „Одисеј” — муж на свадби свој жени — сказка або новела дотикани веџей спорадично, як цошка цо ше подрозумије same по себе, як систематично. а) За Милоша М. Дюрича тото једноставно людски мотив котри стварносц дава у вељих прикладох, новелски мотив цалком у рамикох людской природи зоз доминантну реалистичну линију: сам и убоги, враца ше гевтот котри давно пошол з дому млади и моћни. Мири ше историја зоз сучасносцу и мит зоз сучасносцу. б) Бешедуюци цалком пообћено, не з нагоди нашого проблема, Лука Зима констатује же „юнаки Омирово и сербски указају ше више у правей чловековей природи”, значи у једним, условно похопљујеме Зимову думку, реалистичним и новелским смислу, на тай линиј и јого зауваги же за розлику од швета Гомерових епопејох у сербских народних епских писњох ћезују митологийни ества. 2) Як найзначијша будова зоз сербскай уснай епской традициј за наш проблем слідуючи писни: „Рабство Јанкович Стојана”, писни ч. 78 зоз „Ерлангенского рукопису” и „Як Приморец Илија поштрелял женових питања”. Зоз ширштого, балканскога и росийскога контексту, верзия тей рамиковой приповедки значна за росийски билини о Добриньови Никитичови и одредзени писни зоз македонскай, новогреческай, албанской и узбекской уснай традицији. 3) Проблем генези рамиковой приповедки „Муж на свадби свој жени” вигледоваче у сербской уснай епской традициј видзели на слідуючи способ: а) за Меденицу випитовани проблем упут'је на заеднијске „жридило” котре було инспирација епскому шпивачови рижних средакох: присподобијоване путујуцих сижеох — у средакох зоз вигоднима условиями за њих пријмане — односно домашнєј епской поетской традициј. Меденица, значи, заш лем як импулс прилапије рамикову приповедку зоз „Оди-

сеј” чиј преношитељ могла буц средњовиковна византийска литејратурна традиција. З тим ше вијашњое за миграциону традицију. б) Дюрич категорично стої на становиску же мотив „муж на свадби свој жени” самознікнул, вијашњое ше, значи, за полигенетичну теорију. Лем при једнай писни, „Як Приморец Илија поштрелял женових питања” прилапије Бановично думане котре прилапел и сам Меденица. в) Банович на прикладзе спомнутей писни не негирује же рамикова приповедка могла буц пошата зоз манастирскога средаку, але твадро стої на становиску же вељки поклопљивосци рамиковой приповедки и других пасмох наведзенеј писни и Гомеровога твору самознікли. То би була историја проблема о котрим розвправљаме.

Критични зауваги котри можу дац спомнутим випитовачом зоз становиска терашњиосци то: 1) не прешвечљива Бановичова констатација же писни „Як Приморец Илија поштрелял женових питања” једна котру козар, односно шпивач знал. Ани једен творитељ не твори литературни твор зоз табула раза литератури, та ани епски шпивач, котрому, же би звладаја технику епскога висловијованја, як гутори Пере-Лордова теорија, требало „вежби”, розуми ше, у рамикох искуства литератури уснай традицији. Бо, козар добре вишпивал свою писњу и за нас нешта котри знаме о традицији у котрой шпива веџей як цо вон у гевтим чаше бул свидоми, козар заш лем могол вишпивац туту писњу, у смислу Бановичовеј констатацији лем кед ю сам уж оформену чул. Того нам гутори нашо обще знане о природи и функционованју уснай епской поезији. 2) Банович не розликује сущне од несущнога, не розликује сущни сижејни конструкт зоз детаљами жридиловога сижеа, и локално-орнаменталну адаптацију истога сижејнога косцанјка, а у тим другим смислу писни могла буц и „самознікла”. Але у тим случају, цо будземе зоз першу заувагу кед писни „самознікла”? 3) Дюричови би ше могло дац заувагу же рамикову приповедку „Одисеј” зведол зоз плана сижеа на план фабули, у смислу як тоти понјаца одредзује Б. Томашевски, забувајуци же можљивосц такеј формуле у стварносци реалистична и новелска, але то не рамикова приповедка „Одисеј” у контексту цалосци Гомеровога твору у котрим тога рамикова приповедка, та кед є и новелистична, окончује једну функцију з котру ше мене и сј природи. Жридилови сиже „Одисеј”, кед до њего уклопиме нашу рамикову приповедку, полни зоз чудеснима детаљима и епизодами: Одисејови у рамиковой приповедки, жридиловей, непреривно помагају богове, забива теліх питања, жена го не препознава, штреля през ушка шекери, дванац, шицко з помоцу богох.

Зоз перспективи терашњиосци, треба водзиц рахунку о односу рамиковой приповедки, реконструованеј на основи сижеа, за потреби анализи, зоз „Одисеј” у контексту цалосци Гомеровога твору, и односу тей истеј реконструованеј рамиковой приповедки у контексту цалосцих сербской епской традицији. Рамикова приповедка сама по себе новелистична, але од митологийнога орнамента очисцена, вона веџей не вигодна за всечасово пообџованја, бо стражела з пременку ланца ткв. жридилових контекстох право на егзистенцију у гевтим смислу у котрим мала у својим першибутним контексту

„Одисеј”. Ту пресудни сами богове, зоз чим ше заувага Луки Зими о богох и њих ћезованю у сербскай народнай поэзії видзи плодна, поготов зоз становиска нашого терашњога интереса за складане часох. То буквально значи же розкрок жридовога контекста и нашеј најшкайнјей перспективи исту рамикову приповедку препознаваја митологијну односно новелистичну, то значи же ше најшака на основи истих мотивах буде новела там дзе то даједи була сказка. У сказки то не лем людски швет стварносци, але є источашне, попри людскога, и швет божески.

ОГЛЯДИ, ПРИКАЗИ И АНАЛИЗИ

Др Иштван УДВАРИ

О РОСИЈСКИХ ЕЛЕМЕНТОХ У ПРЕКЛАДОХ ДРАМОХ А. П. ЧЕХОВА НА РУСКИ ЈАЗИК

Јазик бачванско-сримских (југославянских) Руснацох једен з пейзох ровноправних јазикох, попри сербскогорватскога, мадярскога, словацкого и румунскога у Социјалистичнай Автономнай Покраїни Войводини (Опять: Удвари 1982, 33—38). По початок XX вику, а у велім аж по 1945. рок, културни, литературни живот югославянских и подкарпатских Русинах цекол ведно (Мишанич, 1976).

Развиток самостойнога руского литературнога јазика и летсратури почал у первих рокох нашога сторочца, а аж по препасци Австро-Угарской монархије почал баржай розвивац, кед ослабли традицийни вязи зоз подкарпатским културним центрами (Прешов, Ужгород). 1919. року основане Руске Народне Просвите Друштво котре за урядови јазик вжало дијалект на котрим бешедуја тамтешњи югославянски Руснаци. Невигодни вплів на културни живот медзи двома војнами мала несигурносц котра ше зявела коло народнай — националней припадносци, војоване русофилских и українофилских напрямох. Ошлебодзене приноши вельку пременку у културним и литературним живоце Русланацох: конечно одруцили алтернације школованя и образованя на росийским або українским јазику, победзел дошлідни русинофилски напрям (Дуличенко, 1981, 100—130). За младу руску литературу харктеристични животворна моц уснєй традиције, водаца улога лирскай уметніцкай форми, пошвидшани ритем (темпо) але попреламованы розвиток, як и моцне присуство литературних вплівових других јазикох, надалей недостаток професийних творитељох, худобство уметніцких файтох. Попри тим, литература югославянских Руснацох типолошкино своеродна средњо-восточноевропска литература котра твори состояну часц културнога и литературнога живота Войводини. Тата литература приказује вредносц, у першим шоре на подручу овиковичена традицийнай валахской култури и способу живота, як и його препадане (Тамаш 1984, Удвари 1984).

Розчищени основни принципи збогацована руского јазика, розвоја руского литературнога јазика. У збогацованию литературнога јазика, пестоване руского јазика ше опера у першим шоре на народни јазик, а тиж так и на українски литературни јазик, беруци до огляду и други славянски јазики (Кочиш 1978, 28—29, 108—110; Надъ 1983, 43—46; 150—161; Скубан 1977). Потенцијалне жриди за збогацована руского литературнога јазика представја и росийски јазик (Тамаш 1979; Кочиш 1979, 28).

Познате же фонд словох котри през длагши час назберани у јазикох не једнога походзеня. Вон ше состој зоз групох котри створени на рижни способи, з елементох котри представјају најрижнороднейши типи. У каждим јазику, та так и у руским, у јазичним фонду мож розликовац три главни типи:

1. группу словох котра представја најстарши тип, котра ма означења основи (прастари, оригинални руски елементи);
2. власни, у самостойним живоце руского јазика створени, такволани слова нукашњога походзеня;
3. елементи словох преважати зоз цудзих јазикох.

Јазични опис творох главних типох фонду руских словох настал на рижних уровнюх и на рижни способи. Ю. Рамач, викладач на Катедри за руски

язик и литературу Філозофского факультета Універзитета у Новим Садзе пошивцел самостойну монографию етимологичному аспекту руского язичного фонду (1983). Приказ пра старого пасма, оригиналного руского фонду словах направив О. Горбач (Горбач 1969, 336—350). Подполнейшу слику дава опис групи словах нукашнього походзеня (Опать: Кошич, 1978, 67—89; Рамач 1979; Скубан, 1976; Рамач, 1982, ітд.). Ёсць богата література з області лексики руского язика котра походзі з сэрбскогорватскага, мадярскага, немецкага язика (Опать: Горбач, 1969, 309—334; Дуличенко, 1984; Удвари, 1985; Сопка, 1976).

Приказующи російски элементы у прекладох драмах А. Чехова, сцеме обращиць увагу на ёдну занедбану област виглядання руского словнога фонду. Преложени пейц драми А. П. Чехова, котры у Югославії приказани і на сцэне. Ёсць два преклады „Дядя Вані“: БВ, ДВ. Іншы преклады: Чарешнёва заграда (В), Три шестри (Тс), Пітаче (С), Медведз (М). Прекладаче: критичар Иван Бесерміні, поетеса Агнета Бучко (народзена 1951), Евгений Чакан (народзены 1931), новеліст (Опать: Тамаш, 1984, 334—346; 457; Дуличенко, 1974, 33).

Російски элементы у руским литературным языку маю вецеі пасма. На основі фонетичных, семантичных, морфологійных ітд. критеріях мож утврдзіц же преважати слова русійскага походзеня могли войсц до руского литературнага язика з сэрбскогіх русинскіх литературных язікох. Наприклад, з гэвтага з сэрбскага язіка і з початку XX віку штучнага язіка, котры у фаховых кругах наволані язичніе, надалей з сэрбскога преси на російскім язіку з прешлого віку. Російски элементы преноша преклады російскіх творох на бачванскo-сримскі язік. Рускі литературны творы даваю знац же медзі Русинамі и Россиянамі були и беспостредні, такповесц народні вязі. При концу другай швейцарской войны советски — російски вояки ше одредзени час затримоўвали и на територіі дзе жию Руснацы у Бачкі (Папгаргай, 1980, 81—87). Можеме лем указац на то же за даскељо тижні до маргіналнага словнога фонду мадярскага язіка воцло велькага числа російскіх словах (Левам, 1979). На язік захабели шліди и путоднія рускія интелигенцыі по СССР-у (Папгаргай, 1978, 57—67). Ёсць податкі о тым же ше по побіды актоберскай революцыі прыпаднікі російскай емігрантскай интелигенцыі наслелі и до руского язіка, котры, разуміш, не рапухе як слова прыяти з російскага, але з сэрбскогорватскага язіка.

Російски элементы котры на рижні способы вошли до руского язичнога фонду и пасма розличнай хронологіі віммагаю окремие віучоване. Пре важнє место котре завжали у лексики руского литературнага язіка, пре ёх значене и походзене з сэрбскогіх русинскіх литературных язікох, ту ше затримаме и на пасмох російскіх словах котры прыяти з сэрбскога такволаного язічия и з сэрбскога варіянтах російскага язіка.

Рушаме од тей основнай тезы у вігледованію пожиченых словах по котрой квалітэт пожичкох котры мож пренайсц у язіку ёднаго народу, число преважающих словах, у велькай міри завіши од: 1. контакта з другімі народамі, 2. часу тирвання контакта, 3. од міри образовнага впліву які мал народ котры дава на народ котры прима. Прето прыкажеме и образовно-історычны причини спомнутых двух важнейших пасмох котры пожичени з російскага язіка.

Спомли зме же ше культурны, литературны, образовны живот бачванскіх Руснацох и подкарпатскіх Украінцах (Русинах) по конец першай швейцарской войны одевал у ідентичных услодвіях. Ёдна часць бачванскай рускай интелигенцыі походзела з Горніці, з часці у Ужгородзе закончала семінар або учительскую школу. О інтензітету тих вязох найдзeme приказы у книжкі О. Рудловчак. Прешовска авторка украінскага походзеня у подрабней філологійнай работі прыказуе же уметніцкі писні котры ше зявіли у карпатоукраінскіх литературных алманахах стredком прешлого віку у Прешове, у остатніх роках прешлого віку М. Врабель нашол як народні писні і позберал их у Бачкі (Рудловчак 1981, 79—83; о Врабельеві опять: Маер, 1977, 108—218).

У національному руку карпатоукраінскай (русинскай) интелигенцыі можеме замерковац три основны групована, три національны, язичны ориентациі: украінофілску, русофілску, русинофілску. На медзісібні одношэння моцох тих по-

литичных, язично-культурных групаций, та у сущносці и на цали карпатоукраінски (русински) руку національнага препородзеня и його типу у велькай міри впліўвали вонкашні факторы: медзінародны обставіні, нукашньюполітичны обставіні мадярскай державы, одношэння медзісібніх моцох мадярскай и немецкіх пануючых класох ітд.

По поражению мадярскай революцыі и ослабітельнай войни 1848—49. року, з часци пре вонкашнюю политику австрійской влады братанія з Россиянами, а тиж так и пре діяллюсц бечских російскіх паноцох, подкарпатоукраінски (русински) руку національнага препородзеня дostaл російскі означенія. Вождове русофілскага напряму ше намагали розвіц велькорускую свідомосц народу. Твердзeli же ё ёдна часць російскага народу, кэму язік діялеккт російскага язіка; як літературны язік преважали російски літературны язік. Тот русофілски напрям представіла ёдна карпатоукраінска (русинска) культуральная інституція, Дружтво Святого Васілія, основане 1864. року, котре углівним відавало учебнікі, періодику на російскім язіку (Перені 1957, 67—77; Маер 1977, 5—27). Ноўні дружтва „Свят“ (швейц) 1867-го року так писали: „Ми мame готову, розвиту літературу, шыцко то створели нашо браца. Ми мame лем научид иснуюцу“. (Недзельскі, 1932, 24).

Інтелігенцыя котра писала по російски, понеже не познала добре російски язік, створела новы штучны язік о котрим ше напредні галицийски познавателе літературы и политичаре негативно віяшнівали (Балецкі, 1943, 10—11; Рудловчак 1985, 5—8). Російски тексты читали з сэрбскім такволанім мадярско-руским акцентом. Ъ читали як і, г як х, букви о, е, я, гоч були акцентаванітавані гоч не, читали як о, е, я ітд. (Балецкі 1943, 11, 23—24; Штец 1969, 11, 14, 46, 53).

Як реалны пошлідок медзінароднай и нукашньюполітичнай ситуациі у мадярскай державі по 1870. рок, медзі Карпатоукраінцамі ше поступне пребыл напредок русинофілски напрям, котры ше намагал створиц ёден штварги восточнославянски літературны язік, операючи ше на месні діялекти и на скончайши літературны язікі. Результат намаганьх русинофілскай інтелігенцыі был такі же хасноване російскага язіка обачліво зменшане у остатнім дзешицроу XIX и на початку XX віку у подкарпатскіх новінох и виданьох (Перені, 1957, 103; Медве, 1983). Рушаючи од принципа единства мадярскай державнай території, розвой того напряму подпомагала и мадярска влада, материальню потримующи відаване учебнікох, новінох на літературным язіку котры ше почал розвівац, а котры хасновали и бачванскі Руснацы (Медве, 1982; Мункачі, 1913; Медеши, 1978). У вязі з нашу тему, тримаме же важнє назначыц же тот язік не буд нормовани ані лексично, ані граматично, ані правописно. Природне же за друковане учебнікох, літературных и публіцистичных творох ітд. діялектика лексіка була худобна, та ше прихильнікі народнага язіка подпомагали з сэрбскім и церковнім словами, граматичними формами за рицоване терминологійні проблемах. Зоз карпатоукраінскага літературнага язіка XVIII віку до русинскага літературнага язіка, котры з цілого органски наставаі, штучнага язіка котры синтетизовал у себе элементы вецеі язікох, вошли не лем лексичны цалосці, але и граматичны элементы. (Медве, 1983; Рамач, 1979). Вождове культурнага живота бачванско-сримскіх Руснацох принесли з сэрбскога пат'я думку о писану на народнім язіку, а тиж так и рецепт за його практичне вітвorenе. Характеристичне же зоз друковані творы подкарпатскіх Русинах (Свят, Новый Свят, Карпаты, Листок, Сова, Недзяля, Наука ітд., опять: Боор, 1943) и зоз язичнога фонду інтелигенцыі по походзеню з Горніці, отже гэвтей котра ше школовала у Ужгородзе, до літературнага язіка югославянскіх Руснацох у велькім чысле прешли такі росізми котры були у вязі з сэрбскім воспитаньем и образованьем, як и зоз дружтвенім животом: вопрос, одвит, задача, отлично, повторене, повторыовац, предмет, постепенно, правило, сказка, пример, особенносц, способносц, учебнік, точка зоз запяту, кавичка, дэжурані, воспитане, воспитац, образоване, образованосц, сообщиц, облышнене, преподаване, сочинене, предсідатель, представитель, сотрудник, сотрудзовац, нет, вообще, віроятно ітд. На концу прешлого віку у Мадирской русофілски поли-

тични и язични наприм поциснути, але медзи двома войнами у рамикох Чехословакской мал знова вельки уплів. У Восточнай Словацкай, аж по початок пейдзеяних роках, остал у практи росийско-українски язични дуализем. Медзи двома шветовими войнами, и такой по законченю другей шветовей войни, и медзи югославянскими Руснацами мал базу русофилски наприм; його вязи ше претаговали до Восточнай Словацкай. 1933. року з активним сотрудніцтвом восточно-словацкого учителя—новинара М. Горняка, у бачванским валале Коцур основане русофилске дружтво под меном Културно-національны Союз Русинов в Югославії. Дружтво у редакції М. Горняка видало тижньово новини под насловом Русская Заря и Русский Народный Календарь „Заря“. Уплів русофилского напряму указує и того же ше по ошлебодзеню зявала и думка о хасованію російского язика як наставного язика у першій рускій гімназії. (НК 1970, 46). З точки патрена нашії теми достойне уваги же медзи класичними писателями Е. М. Коциш мал озбильнейши вязи зоз заряцким рухом. Тото ше одражело и на язичним плане: Е. М. Коциш ше у своїх творах медзи двома шветовими войнами часто служел зоз уметніцкими, язичними и другими можлівосцями котри му оможлівівали росизми. Же ше бачкерестурски руски диалект могол скоро през ноц пременіц на язик учебниках, публіцистичных виданьох, літературних творах, една тайна ше скрива и у тим же у Мадярской бул за часох дуализма витворени рецепты за хасоване діалектах з літературну функцію. У тим періодзе ше зявилось велике число новинох, учебниках итд. на українским, словацким сербскогорватским діалекту. У исторії вчасного періоду руского літературного язика за зображенію язика, звекшоване висловней моц и пластицироване, окрем славянизмох, одно з найважнейших жридох були росизми.

За вплів яки мал прейг церковнославянского язика на руски літературни язик у велім поглядзе паралели ест лем у росийским літературним язiku, гоч и там тот вплів велько глібши, понеже росийски літературни язик у сущносци представя правилну синтезу росийского народного язика и церковного славянского язика. Ту упут'юєме на еден барз важни методологійни проблем у вигледовано росийских пожиченых словах у руским язiku, котри у вязи зоз взаємним дійствованьем славянских літературних язикох замерзвених напрямох и пременлівих интенізетох. Познате же старославянски, т. е. церковнославянски язик дійствовал на розвиток каждого славянского язика: у велькій міри синтетизовані церковнославянски язични элементы, росийски літературни язик и карпатоукраїнски (русински) — літературни язик XIX—XX вику. Тот процес не заобішло ані такволане язичие. У вязи з тим, векшини елементох церковно-славянского язика у руским язiku безпостредне походзене не мож точно утверждзіц, понеже вони могли войсц не лем зоз церковнославянского язика, але и зоз язичия, а и зоз росийского язика.

И руски преклади драмских творах А. П. Чехова указую же у руским язiku коло основования церковнославянских элементох бавел и бави улогу и росийски язик. Пре огранічене простору, прикажеме лем даскельо приклади.

благородство   Опать: Кесрій, 48. Одношения спрам жени полни прекрасного благородства ДВ 8; Отношения к женщине полны изящного благородства Ч 451.

блаженство   Опать: Фасмер, I. 171... я чувствую невиповедзене блаженство!

благословиц   ДВ 4;... я испытываю неизъяснимое блаженство! Ч 446.
Опать: Фасмер, I. 171. Благословим вас... Ч 12; Благословлю вас... Ч 356.

воздух   Опать: Фасмер, I. 333. Боже мой, воздух... ДВ 17; так исто Ч 567.
... задавел бим ше од того воздуху... ДВ 17; задохнулся бы в этом воздухе... Ч 462.

ненависц   Опать: Фасмер, III. 63. ... од ненависци... ДВ 14; от ненависти... Ч 457.

ненавидзиц   Опать: Фасмер, III. 63. А кед то я ненавидзім?... Не маце прецо ненавидзиц Александра ДВ 9; Но если я его ненавижу!... Ненавидеть Александра не за что,... Ч 452, ... тераз робим у городской управи и мержим и ненавидзім шашко,... Тс 144; ... тепер служу в городской управе и ненавижу и презираю все...,

прекляти   Преклята мерзена старосц. ДВ 11; Проклятая отвратительная старость. Ч 454.

существовац   Опать: Фасмер, III. 814; Кесрій, 433.
... можебуц я цалком и не существусь... Тс 140; ... может быть, я и не существую вовсе,... Ч 529.

совисц   Опать: Фасмер, III. 705. ... трапи ме совисци, прето же маю (дзеци) таку мацер. Тс 129; ... менл мучает совесть за то, что у них такая мать. Ч 512.
... чувства ше у мне пребудза, прицишне ме совисц як кед бим го нароком забил. ДВ 3; ... чувства проснулись во мне, и защемило мою совесть.

чувствовац   Опать: Фасмер, IV. 377 ... ния, чувствуем го у воздуху. ДВ 19;
... вот я чувствую его в воздухе.

сочувствовац   Ви знаце, я сочувствуем зоз цалу душу. Тс. 787; Вы знаете, я сочувствую всей душой. С 588.

У руским прекладзе драмских ділох А. П. Чехова ест, окрем вельочисленых церковнославянских элементох котри мотивовані прейг оригиналных росийских, вельке количество и немотивованих славизмох.

благословиц   Опать: Фасмер, I. 171. ... благословел господь на стари дн. Тс 155; определили господь на старости лет. Ч 549.

жаждда   Опать: Фасмер, II. 33. Дзекеди кед горуцо зяви ше жаждза як цо я пожадала робиц. Тс 115; В жаркую погоду так иногда хочется пить, как мне захотелось работать. Ч 494.
Жаждза за роботу, о, боже мой, як ю я розумим! Тс 115; Тоска по труде, о, боже мой, как она мне понятна! Ч 494.
... зоз жаждзу гледам вас... ДВ 27; ... жадно ишу вас... Ч 473.

ненавидзиц   Ша перша ти ме ненавидзиши. ДВ 11; Тебе же первой я противен. Ч 454.

предчувствовац ... такой предчувствие щесце человечества. ДВ 20; ... уже мерецится ему счастье человечества. Ч 466.

покаянне   Я дзечне прилаплюем твой слова покаяння... ДВ 37; Я охотно принимаю твои извинения... Ч 486—487.

существо   Опатри Фасмер III. 814. ... кажде живе существо ше радуе, аж и мачка, ... М 13; ... всякое дыхание радуется даже кошка... Ч 329. Досц ми и здалека видзіц таке поэтичне существо же би ме корчи од гніву лапали. М 17; Стоит мне хотя бы издали увидеть поэтическое создание, как у меня от злости в икрах начинаются судороги. Ч 334.

Попри элементох церковнославянского походзеня, и з часци росийской трансляції (росийского постредована, преношена прейг росийского язика), у пречувованих прекладох мож без сумніву найсц у векшим чище и слова росийского походзеня. Една часц з них ма функцию наводзеня. То такволані общепоз-

нати росизми у руским языку, котри одражую росийски край, росийске ество, обичај, специфичносц менталитета и способу живота. Наприклад: батюшка, водка, мужик, началик, самовар, чиновник итд. Пожички тога типу не маю руски синоними.

У окремнай студіі будземе преучовац фонетичну и морфологійну адаптацию элементах російскаго походзеня котры мож замерковац у прекладох. Ту зазначаем лем толькі же за фонетично оформленне російскіх пожиччных слоў, як вообще за літературны пожички, характеристичне тога же у іх не одслікованы специфичносці російскаго вігваряня: російске ненаглашэнне **о**, **е**, **и** вігваря ще як **я**, **е**, **я**; на месце російскаго **ы** мож замерковац субституцыю **и**, а на месце **г** зах **h**.

батюшка Батюшка — родзени, ідз оталь! М 22; **Батюшка...** родими, уйди! Ч 340.
Подзме, батюшка Ферапонту Спіридоничу. Тс 117;
Пойдем, батюшка Ферапонт Спіридоныч. Ч 496.
Тады, батюшка мой. Тс 116; Стода, батюшка мой. Ч 496.

водка Опать: Кесрі, 87. ... ми лем філософуеме, поносуеме ще на смуток або пиеме **водку**. В 783; ... мы только філософствуем, жалуемся на тоску или пьем **водку**. Ч 583.

герой Опать: Фасмер, I. 403. Синоним му сербскогорватскаго походзеня: **юнак** (Кочиш 1972. 118).
Герос! ... златни народ! Яки то герое. Тс 141;
Молодцы! ... Золотой народ! Ах, что за молодцы! Ч 529.

город Опать: Фасмер, I. 443. Синоним му **варош** мадярскаго походзеня, котре ще у прекладу Черешньёвой загради злвое (участвуе) паралельно зоз словом **город**.
Шыкім **городом** допіл зоз свою подагру. ДВ 15;
Всем **городам** надоел своею подаграй. Ч 459.
Зоз **городу** сом ще не здогаднул принесц... В 793;
Из **города** не догадался привезть... Ч 596.

варош Гей, випровадзім их до **варошу**... В 794; Да, провожу их в **город**, Ч 597.

дворян Опать: Фасмер, I. 489. Я **дворян**, статочны чловек,... М 23; Я **дворянин**, порядчны чловек... Ч 341.
Шестра, як першэ, пошла за адвоката, ис за **дворяна**... Одала ще не за **дворяна**. В 374; Сестра, во первых, вышла замуж за присяжнаго, не за **дворяніна**... Ч 569.

дядя Синоним му **бачи**, мадярскаго походзеня: Рамач (1983, 74). По нім, зявюе ще лсм у творе Чехова (**Дядя Ваня**) **Бачи Ваня**. Мож го потвердзіц и зоз драми Черешньёва заграда. У зборніку текстох за стредні школі у варіянты прекладу котры ноши назыву **Бачи Ваня** мож знова замерковац лем **бачи**.
Я ці верим, **дядя**. В 774; Я верю тебе, **дядя**. Ч 570.

бачи Опать: Удвари, 1982 39—40. Ти ще, **дядя Ваня**, знова напіл з дохтором. ДВ 16.
А ты ще, **бачи Ваня**, знова напіл з дохтором. БВ 157.
А ты, **дядя Ваня**, опять напілся с доктором. Ч 460.
Ви пийце, кельо вам лем душа жада, але, модлім вас, не понукайце **дядю**. ДВ 17;
Ви пойдце кед бісце пили, але, модлім вас, не давайце пиц **бачикові**. БВ 157.

Самі вы пейте, если это вам не противно, но, умоляю, не давайте пить **дяде**. Ч 461.

Тот маёток купены од його **бачика**. ДВ 30.
Это имение куплено у его **дяди**. Ч 477.

жемство Але я служим у **жемстве**, я член жемовей управы... Тс 146; Но я служу в **земстве**, я член земской управы... Ч 538.

любезны Опать: Кесрі, 250. вігварял **любезны** слова,... М 19. ... я ... медоточил ... Ч 336.
... не була сом **любезна**. ДВ 453; ... не обласкала его Ч 453.

любезносц Здравенки будзце за **любезносц**... ДВ 39.
Спасибо за хлеб, за соль, за ласку... Ч 488.

мужик Опатри Кесрі 275. Синоним му **параст** мадярскаго походзеня, ... гу **мужиком** ще одноша як гу статку... В 781;
с **мужиками** обращаются, как з животными... Ч 579.
Мужики ще одпітац пришли. В 793.
Простой народ прощаться пришел. Ч 596.

параст Не без причини ме **парасті** любя. **Параста** треба познац! В 775;
Недаром меня **мужик** любит. **Мужика** надо знать. Ч 571.
Твой оцец бул **параст**... В 795; Твой отец был **мужик**... Ч 598. Ви **параст!** Груби медведз. М 21; Вы **мужик!** Грубый медведь. Ч 339.

началик ... Аня зоз поштанским **чиновіком**... Варя

чиновник з **начальніком** станіці... В 784; — Аня с поштовым **чиновником**.
... Варя с начальніком станіці... Ч 584.

одлични Опать: Кесрі, 318. Слово не мотивоване спрам російскаго оригиналу а зявюе ще у препатрених прекладох; о стабілім месце котре завжало у русінскім склону віреччня даваю знац тогі ѹзвечня, котры не мотивавані.
Пес **одлични!** С 8; Собака чудесная! **Одлични** револьвери М 22; Прекрасные пистолеты! Ч 340. Наташа: **одлични** чесны чловек. Тс 146; Наташа **превосходны**, честный чловек. Ч 538; Ты предаваш маёток, **одлично**,... ДВ 29; Ты продаш імяне, **превосходно**... Ч 476. **Одлично**. Потрабіа лем една минута. В 797. И **превосходно**. Ведь одна минута нужна только. Ч 603.

осторожно Опать: Кесрі, 316. Синоним му сербскогорватскаго походзеня: опрезно... **осторожнo** з далсі... я віпитам **осторожнo**,... ДВ 24; ... я **осторожнo**,... я допрошую его **осторожнo**. Ч 469.
... **осторожнo** уходзі Любов Андреевна. В 798;
... **осторожнo** входит Любов Андреевна. Ч 604.

отечество Опать: Кесрі, 318. Синоним му: **оцовщина** котре настало зоз нукашнім твореньем слова.
... неверны чловек, тот може зрадзіц и **отечество!** ДВ 5;
... неверный чловек, тот может изменить и **отечество!** Ч 447.
... до Русі, до **отечства**... В 779; ... в Россию, на родину, ... Ч 576.

оцовщина ... я любім **оцовщину**. В 769; ... я люблю **родину**. Ч 562.

подробносц Опать: Фасмер, III. 300; Кесрі 348. Синоним му: **деталь**.
Подрабносці ютре, а тераз ідзіце спац. В 775;
Подрабности завтра, а тепер ідзіте спац. Ч 571.

признац Вам **признам** и вецей нікому, нігда... Тс 145;
Покаясь вам и уж больше никому, никогда. Ч 536.

самовар Однеш **самовар** там... Тс 117; Неси **самовар** туда, Ч 497.

сцена Синоним му сербскогорваского походзеня: бина.
Сцена пуста. В 776; тих тото. Ч 557.

умывальник ... одведла ме гу умывальніку... В 765; ... подвела меня к рукомойнику... Ч 556.
... потым приходзи гу умывальніку... Тс 140;
... потом подходит к рукомойнику... Ч 529.

участвовац Але, же би ше у нім тераз участвовало... Тс 121;
Но, чтобы участвовать в пей тепер... Ч 503.
... участвовац у дуелу и присутствовать му... Тс 544;
... участвовать на дуели и присутствовать на ней... Ч 544.

Резиме: У Югославії, у рамкох самоуправнаго соціалізма, функцыя рускага языка ще прэшырела у веяліх напрамох: вельку улогу ма и у культурным, дружтвенным, политичным жывоце Руснацох. У кругах югославянских Руснацох російски язык постал безперспектывн у литературно-язычнай функцыі, але його шліди, з часци и з постредніцтвом іх скорейшаго литературнаго языка (язичия), оставаю и у нешкайшым руским литературнам языку. Преложени драм-скі творы А. П. Чехова на руски язык шведоча о тым же російски языке, як язык ёднаго з найдорогоценінших звязеньш шветовей литературы, и надалей по-тендійнне жридло збогацавання рускага литературнаго языка. Элементы російскаго походзеня ше часто звязую як синонимі гунгаризмох або сербизмох.

Статя обявена у кніжкі:

BESSENYEI GYÖRGY TANÁRKÉPZŐ FŐISKOLA
FILOLÓGIAI TANÚLMÁNYOK
A. P. CSEHOV DRÁMAI MŰVEIRŐL
II.
NYÍREGYHÁZA, 1987.

З мадярскага преложел
Симеон Сакач

Жрида

- Ч А. П. Чехов: Избранные произведения в трёх томах. Том третий... Пьесы 1887—1903. Москва 1967.
Тс А. П. Чехов: Три шестири. Драма у штирох дійох. Преложела: Агнета Бучко. Драмски додаток „Шветлосци“ ч. 1. — 1977. Нови Сад.
С А. П. Чехов: Спітовані. Преложел: Іван Бесермині. Драмски додаток „Шветлосци“ ч. 4. — 1972. Нови Сад.
М А. П. Чехов: Медведь. Преложел: Іван Бесермині. Драмски додаток „Шветлосци“ ч. 4. — 1972. Нови Сад.
ДВ А. П. Чехов: Дядя Ваня. Сцены з валалскаго жывота у штирох дійох. Преложел: Евгений Чакан. Драмски додаток „Шветлосци“ ч. 2. — 1974. Нови Сад.
БВ Бачи Ваня (Виривки) іг. Юлиян Рамач — Мария Чакан — Евгений Чакан: Читанка за II класу средней школы з руским виучуючым языком. Нови Сад 1977. 147—164.
В А. П. Чехов: Вишнік. Преложела: Агнета Бучко. Драмски додаток „Шветлосци“ ч. 5. — 1978. Нови Сад.

Призначакі

- Baleczky 1979 Э. Балецкий: Церковнославянский язык и славянские диалекты. (На основании карпатских украинских диалектов), Studia Slavica XXV. 31—36.
Böör 1943, Böör György: A magyarországi ruszin időszaki sajtó a XIX. században. Kolozsvár.

Dulicsenko 1971, А. Д. Дуличенко: К вопросу о литературно-письменном и народном языке у бачско-сремских русин в XVIII—XIX вв. Зборник за филологију и лингвистику. кн. XIV/2. 61—69. Нови Сад.

Dulicsenko 1974, A. D. Dulicenko: Die Entwicklung des literarischen Schaffens bei den Russinen in Jugoslawien. Letopis B. 21/1. Bautzen. 13—40.

Dulicsenko 1981, А. Д. Дуличенко: Славянские литературные микроязыки. Вопросы формирования и развития. Таллин.

Dulicsenko 1984, Сербскогорватски елементи у языку югославянских Руснацох. Творчосц ч. 10. стр. 22—71.

Horbacs 1969, Олекса Горбач: Лексика говірки бачвансько-срімських українців. Науковий збірник Музею української культури в Свидниці. том. 4. 309—350. KESZRJ, Н. М. Шанский — В. В. Иванов — Т. В. Шанская: Краткий этимологический словарь русского языка. Москва 1975.

Kocsis 1978, Лингвистични работи. Нови Сад.

Kocsis 1972, Микола М. Кошиш: Приручни терминологійни словнік сербскогорватско-руско-українски. Нови Сад.

Lévai 1979, Lévai Béla: Reremiszékincesünk orosz elnevezések. Magyar Nyelvjárásiak. XXII. Debrecen. 139—145.

Mayer 1977, Mayer Mária: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések 1860—1910 Budapest.

Medve 1982, Medve Zoltán: Petőfi-fordítások a Nase Otecseztvoban. Separatum. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei.

Medve 1983, Medve Zoltán: A magyar irodalom fogadtatásának és fordításának társadalmi-politikai háttere Kárpátalján a Millenniumtól az első világháború végéig. Separatum. A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. 1983.

Megyesi 1978, Любомир Медеши: Библиотека дружства з ище ёдним прикладніком старих виданьох. Творчосц ч. 4. 65—70.

Misanics 1976, Там коло Дунаю. Збірник оповідань. Ужгород. Передмова О. Мишанич.

Munkácsy 1913, Munkácsy Mihály: Tót nyelvű rusznákok Bács- és Szerém megyében. Brp.

Nagy 1983 Гаврил Г. Надъ: Лингвистични статї и розправи. Нови Сад.

Nedzelskij 1932, Е. Недзелский: очерк карпаторусской литературы Ужгород 1932.

NK 1970, Народни Календар 1970. ред. Дюра Латяк Нови Сад 1969.

Papharhaji 1978, Дюра Палгаргай: Тровач снох. Нови Сад.

Papharhaji 1980, Дюра Палгаргай: Конец швета, Нови Сад.

Ramacs 1979, Юлиян Рамач: Суфикси странского походзеня у руским языку. Руски язик и литература 1978. 129—142.

Ramacs 1982, Юлиян Рамач: Сербскогорватски упльів и способы твореня новых словох у нашым языку. Творчосц ч. 8. 16—25.

Ramacs 1983, Юлиян Рамач: Лексика руского языка.

- Rudlovcsák 1981, Олена Рудловчак: Біля джерел сучасності. Братіслава — Пряшів.
- Rudlovcsák 1985, Олена Рудловчак: Хрестоматія закарпатської української літератури XIX століття. Друга частина. Пряшів.
- Szkuban 1976, Микола Скубан: Прикметники зоз суфіксом -ски. Творчосц ч. 2. стр. 6—11.
- Szkuban 1977, Микола Скубан: Лінгвистика у часопису, общи риси. Шветлосц. 1977. ч. 4. 417—229.
- Szopka 1976, Дюра Сопка: Варваризми немецького походження у нашим языку. Творчосц ч. 2. 24—43.
- Stec 1969, Микола Штець: Літературна мова українців Закарпаття і Східної Словаччини (після 1918.) Братіслава—Пряшів.
- Tamas 1979, Юлиян Тамаш: Літературна творчосц Евгения М. Кошича. Шветлосц 1979. ч. 2. стр. 121—147.
- Tamas 1984, Йулиян Тамаш: Русинска књижевност. Истрија и статус. Нови Сад.
- Udvari 1982, Udvari István: Adalékok a bács-szerémi ruszin nyelv magyar jövevényszavai alaktani meghonosodásának kérdéséhez. Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis. tom 9/E. Russzisztika 33—47.
- Udvari 1984, Udyvari István: A bács-szerémi (jugoszláviai) ruszin irodalom történetének alapvonalai. Tiszatáj 38. évf. 6. sz. 66—71.
- Udvari 1985, Udvari István: A bács-szerémi ruszin nyelv magyar jövevényszavainak fonetikai meghonosodása. Acta Academiae Paedagogicae Nyíregyháziensis. tom 10/E. Russzisztika. 61—83.
- Vasmer, Макс Фасмер: Этимологический словарь русского языка. I—IV. Москва 1964—1973.

Янко РАМАЧ

ЧИ РУСНАЦI ДО БАЧКИ ОД ПОЛОВКИ XVIII ВИКУ ПРИСЕЛЬОВАНИ ПОД ОКРЕМНIMA УСЛОВIЯМИ

Же би ше лепше розумело проблем зоз хторим ше будземе занімац, треба наглашиц даскељо основни характеристики колонизації Южной Угоржилло катастрофи. Неодлуга Турки завжали южну и средню часц Угорской и пановали ту вецией як сто пейдзешат роки. Други часци угорской вошли до составу держави Габзбурговцох. Под час турской окупациі угорски дворяне ше висельовали з тих країох и пресельовали ше до сиверних країох хтори були под власцу Габзбурговцох.¹

Ошлебодзене Угорской спод турской власци почало при концу XVII вику, а по мире у Сримских Карловцох, 1699. року, Бачка вошла до составу Габзбургской монархії. У першій половині XVIII вику ошлебодзени и Банат и Срим, а граніца медзі Турским Царством и Габзбургскую монархию установена на Сави и Дунаю.

Габзбурговци мали вецией успіху у борбі процив Туркох як на заходнім фронце. Не лем же у триццорочній войни и войни за іспанське наслідство не посигли ніяки результати и випражнели державну касу, але були видрилени з борбі за премоц у Заходній Европі, та и з борбі за дзелене колонійох. За дальши привредни розвой держави необходне було преориентавац ше и стравене на Заходзе гледац на Востоку. Так Габзбурговци зоз свою політику у новоошлебодзеных угорских жемах починаю правиц житніцу и сировинску базу за нерозвиту індустрию Монархії.²

По закончених войнох, кед була ошлебодзена цала Угорска, указала ше можлівосц дворянским фамилиям хтори зохабели тоти краї под час турской окупациі, вращац ше на своїй маєтки. Неодлуга ше установело же даедни фамилії повімерали, други не мали писменни докази о своїх маєтках, а лем ридким поединцом ше удало доказац право на маєтки. Менши власнікі ані не могли доказовац своё права прето же держава щицки новозавжати жеми проглашела за власносц Комори, наздаваючи ше же так голем з часци компензує средства хтори були потрошенні у длиторочних войнох.³

Южна Угорска на початку XVIII вику була барз опустошена. У Бачки и Банаце коло 1720. року було лем коло 50.000 жительох. Ту жили Серби, Буневци и Румуне и найвекша часц ше занімала зоз екстензивним статкарством. Польопривреда у тих країох була барз слабо розвита, а о ідустрії ані не мож бешедовац. Ясне було же Комора зоз тих країох не годна вицагнуц веши приходи док ше не окончи колонизация и не подэвигає привредни уровень жеми.

Такой на початку приихтованя колонизації Бачки виражени нескладаня медзі Угорску дворску комору и владу у Бечу о принципах и ёспособе насельования. Угорска дворска комора сцела населіц зоз земледілцами обласци коло Тиси и Дунаю и розвиц ту моцну польопривреду, а по риоках вивожиц жито и други польопривредни продукти. Нукашыосц жеми сцела зачувац за нормални розвиток статкарства. Влада у Бечу ше закладала за цо масов-

нейше насельоване Немцох, хторих ше тримало за найкультурнейших и найприхильнейших земледілству. Верело ше же немецки земледілци швидко годни подзвігнущ привредни уровень краю. Угорска дворска комора доказовала же за масовнейше насельоване немецких колонистох нет досц средства, прето воно почало аж у другей половини XVIII вику.⁴

Лем преселование Немцох з Немецкого Царства значело бы правдиве звекшане числа жительства Монархії, а преселование других народох у рамикох Монархії представляло лем нукашю миграцию. Вироятно ше прето на початку колонизациі Банату и Бачки окремну увагу пошищовало насельованю Немцох. Медзитим, не треба занедбаць факт же влада у Бечу насельowała Немцох до тих крайох не лем пре економски, але и пре национальни и политични цілі, гоч тоды теды не були превагующи.⁵

Насельоване Немцох до Бачки и Банату не рушчло так легко як ше предпоставяло. Земледілци и селяне хтори мали добре искусство, найчастейше мали и добри животни условия у Немецким Царстве и не були заинтересованы за преселование до непознаного и запущеного краю. Тоды цо мали менеї привредного искусства и роботни навики нукашли указали ше як не барз прикладни за насельоване до краю дзе требали постац порушоваче привредного розвитку.⁶ За насельоване Немцох держава такой на початку мушела видвоїц вексии суми пенсжу, прето же уж у проглашенню о насельованю до Бачки од 1763. року було обещане: 1. же достаню досц жеми за обрабяне и пажици; 2. помогнис ше им при будованю хижох: достаню над, древо и други материял; 3. католіком держава направи церкви, але вони буду помагац з роботу; 4. достаню потребни нашеня за щаце, а враца го за 2—3 роки; 5. достаню потребни статок за обрабяне жеми; 6. ремесленіки достаню алат и пожички; 7. достаню право пол рока шлебодно точиц напой у карчмох; 8. шейсц роки не буду плаціц контрибуцию, не буду примиц войско на квартир, не буду давац форышан; 9. хто ше ту ожені и справи хижу и так докаже же навики остане у Бачки, достане дарунок за свадьбу у вредносты 6 форинтох и 6 пожонди жита; 10. колонистох ше будзе примиц за коморских поданікох. Кед прейду имунитетни роки, буду давац дзевятыну Комори, дзешатину церкви, дванац дні роботи зоз штирома коньми од целей сесії жеми, буду плаціц контрибуцию и жупанийску порцию як и други колонисти.⁷ Немци котры колонизовани до Бачки под час владания Йосифа II (1780—1790) мали ище вельо вигоднейши условия.⁸

Гоч ше податки о приселование перших Руснацох до Бачки не барз складаю, заш лем не мож одрекнущ же перши пришли до Керестура у першай половини VIII вику.⁹ После того почало ткв. легальне приселование Руснацох, т. е. приселование на основи контракта хтори шлебоднякови Михалови Мункачови дал администратор коморских маєткох у Бачки Йосиф де Редл у Кули 17. I 1751. року. Гоч тот контракт уж веци раз обявйованы, и то више на основи роботи Г. Костельника, ми го ту ище раз наведземе прето же сцеме подробнейше розпатриц условия приселования Немцох до Бачки од 1763. року, Руснацох до Керестура 1751. року, Сербох до Лалитю 1759. року и Руснацох до Конура 1763. и 1765. року.¹⁰

На поровноване условийох приселования наведло нас у першим шоре становиско часцы историографій хтора прими же насельоване Немцох, Словакох, Руснацох и Мадярох у XVIII вику, окрем привредних цільох, мало за ціль розбіць монолітносць сербского етнічного подруга и же ше правели алузії, гоч найчастейше дакус прикрито, же Руснаци грекокатоліки були приселованы прето же би и православних Сербох преведли на церковну унию. У найловчим чаще и В. Бильня винесол тезу о „далекосяжнай политики Ватикана и австроугорских власцох” кед до Бачки приселовали Русинох униядох, понеже „Войводина на граніці Востоку и Заходу, односно на точки дзе ше дорушую римокатоліцка и православна церква”.¹¹

Перше наводзиме контракт о насельованю Руснацох до Керестура:

„Долу подписаны дава до знаня шицким хторих ше дотика же пустара з меном Надь (Вельки) Керестур у кральовским корунским Бачским дистрикту резервирована за 200 уніятски руски фамилії хтори ше там сцу населіц под слідуючими условиями:

1. Дошлебодзуе ше же житеle хтори ше сцу населіц на спомнуту пустару маю буд Руснаци грекокатоліки;
2. Не буду крипаки, але ше их будзе примиц за жительох з хторима Комора зложи контракт;
3. Кед же ше жительство нательо з приростом звекша же не буду мац досц жеми, да ше им под аренду веций пустари на тим коморским маєтку;
4. Понеже житеle буду мушиц сами себе правиц хижи зоз валькох, жупания их ошлебодзи штири роки од своїх порцийох и обовязкох, а Комора два роки од своїх. По двух роках, без огляду кельо ше звекша число жительох, буду рочне плаціц не веций як 300 форинти, а зоз зарна буду давац седмину. Не буду плаціц церковну дзешатину од капусти, конопи и другой желеняви.
5. Карчму можу примиц од 1. октября по 31. март, а месарня ше им да под аренду.
6. У валале можу мац тарговца-дутяндійоша, хтори будзе плаціц призвичаеншу таксу.
7. Житеle не годни хто дзе зосце рубац древо, а древо за будоване годни рубац з допущенем кральовскаго администратора.
8. Понеже шицки маю право шлебодного селеня, годни предавац хижу, виніцу и други маєтк зоз знаком панства, а дзешатину буду мушиц випладиц панству. Тиж так буду мушиц вимириц длуства панству, жупаний и у општини.
9. Забранюе ше сцекац з валалу у чаце шлебодных роках.

Комора кождому приселенцови обещае роботу.”¹²

Наведземе и контракт о насельованю Сербох до Лалитю, прето же и вон може помогнущ же би ше комплекснейше спатрело насельоване пустарох и слабо населеных валалох на території кулскаго панства. У першай часцы контракта ше гутори же администратор Редл у мено Угорской кральовской комори дава на знане же ше на пустару Лалить можу приселіц 150 до 160 сербски фамилії хтори маю право шлебодного селеня. Вон посыла Теодора Лукича же би пренаходзел и націвіовал таки фамилії, а державных службенікох модлі же би го не онеможлівівали у роботи, але же би му помогли. Зоз сербскими фамиліями хтори ше приселя ушоря ше одношения на слідующи способ:

1. Дошлебодзуе ше же би пустару Лалить населели сербски фамилії.
2. Кед ше при колонизациі преверши одредзене число жительох, так же не буду мац досц жеми же би могли вижиц, да ше им да на хасноване и други пустари. Сущедну пустару, хтора тиж коморска, да им ше под аренду.
3. Понеже житеle буду мушиц сами себе правиц хижи, набивани або зоз валькох, Бачка жупания их ошлебодзи од своїх порцийох и даваньох два роки, а так исто и Комора. По двух роках, гоч як ше звекша число жительох, буду плаціц 300 форинти. Панству буду давац седмину з уроду у натури, але не буду давац церковну дзешатину и дзешатину од капусти, конопи, цибулі и другой желеняви.
4. Карчма ше им препуши од 1. октября по 31. март, а месарня ше им да под аренду.

5. Можу прияц до валалу тарговцох-дутяндйошох же би окончовали тарговину, а тоти буду за свою роботу плацц панству предвидзену таксу.

6. Спомнути жителе не годни гоч дзе и по своей волі рубац древо, але лем там дзе им ше дошлебодзи з боку панства, и то лем за будоване хижох.

7. Щицким жительюм ше охабя право шлебодного селеня, альс свойо хижи, виніци и други рухоми маецок годни предац зоз согласносцу панству, хторому припаднє дзешатина. Перше буду мушиц вимириц длуствта панству, жупаниі и општини.

8. Забранюе ше щицким, же би ше обкеровало чкоди панству и новоприселенцом, пресельовац ше у наступных двух роках до других месток.

Шицко наведзене подписье з особним подпісом и печацом у Зомборе 13. януара 1759. року Франц Йосиф де Редл.¹³

Зоз наведзеного видно же обидва контракты подписал управитель коморских маецкох у Бачки Франц Йосиф де Редл. По условийох насельования комонистох и ушорйована одношеньох зоз Комору, тоти два контракты ше медзи собу у сущности не розликую. Розлики у лзыку настали при прекладаню: керестурски контракт — копия написана на мадярским языку, а лалицки контракт — преклад зоз латинскаго на словацки язик. Ёдна сущнейша розлика медзи німа у имунитетних роках: керестурских комонистох Жупания ошлебодзюе од своїх порцийох и обоязкох штири роки, а лалицких — два роки.

Контракт о насельованю Коцура зоз 1763. року розликуе ше од керестурского по тим же Руснаци грекокатолікіх хтори ше приселя до Коцура буду ошлебодзени од жупанийских и коморских порцийох и обоязкох лем два роки. По коцурским контракту, нови комонисти-Руснаци требали плацц панству дзевятину у натури и дзешатину, а комонисти Керестура и Лалитю плаца панству седмійу у зарну, а не плаца дзешатину (церковну) и дзешатину од капусты, конопи и другой желеняви.¹⁴

Кед Ватикан и Беч наисце мали „далекосяжни плани” з насельованьем Руснацох грекокатолікох до Бачки, вец чуде поступок коморского администратора Редла хтори 1759. року подписал контракт о насельованю православных Сербох до Лалитю. Указали зме же спомнути керестурски и лалицки контракты о насельованю скоро идентични, а контракт о насельованю Руснацох до Коцура дакус невигоднейши од обидвох. Прето постава цалком неясне як то Комора насельowała на кулске панство православных Сербох под истима условиями як и грекокатолікох Руснацох, або як ше могло случиц же Руснаци до Коцура насельовані под невигоднейшима условиями як Серби до Лалитю.

З наведзеных контрактох мож заключиц же коморски власци 50-тих и 60-тих роках XVIII вику на території кулского панства на дотедишніх пустарох сновали нови населеня, приводзели ту нових комонистох под истима або подобними условиями, без огляду на іх виру и национальносц. Ёдно за Немцох у цалей Бачкей жупаниі були одредзени вигоднейши условия насельования. Тиж так ясне же нови населеня були сновани так же би ше у іх зачувало вирске и национальне единство комонистох: до Керестура насельование лем Руснаци грекокатолікі, а до Лалитю Серби православни. Медзитим, зоз наведзеных условийох ніяк не мож заключиц же були вигоднейши за едну або за другу национальносц и виру. Значи же коморским власцом у тим чаше було найважнейше населіц на пустари комонистох хтори прилапя понукнути условия, буду обрабяц жем и сполньовац обоязки.

Руснаци до Коцура 1763. и 1765. року насельовані под дакус невигоднейшима условиями як Руснаци до Керестура 1751. року. Причина модификованых условиях у тим же теди у Коцуре уж жили Серби, прето Комора мотла насельовац нових комонистох под истима условиями под хторима ту уж

жили други житеle, бо ше лем на таки способ могло обкеровац зражения медзи старым жительством и новими комонистами. Медзитим, кельо нам познате, Серби ше заш лем неодлуга под прициском Комори почали висельовац зоз Коцура. Интересантне же ше ані теди Серби не поносую на Руснацох и гуторя же з німа жили у злагоди.¹⁵ Прето тото питане заслужуе лепше преучоване, же би ше о таких чувствительных питањох не винощело поверхови заключеня.

Кед 50-тих роках у Керестуре почали „вирски борби” медзи Руснацами грекокатоліками и православними, Жупания и калочске надвладичество отворено заступали грекокатолікох, наводзаци же у самим контракту о насельованю до Керестура было ясно наглашэне же ше ту можу присельовац лем Руснаци грекокатолікі. Наостатку, после рижних прицискох и малтретованьюх з боку державных и валалских власцох, число тих ѿ ше вияшнели за православну виру ше зменшало. Твардых православных жупанийских власци oddаляли з Керестура, а калочски надвладика oddалял з Керестура и грекокатоліцкого священіка хтори бул еден спомедзи виновнікох тих „вирских борбох”.¹⁶

У „мирных часох” коморски и висши церковни власци водзели вельо меней бриги о вирских и просвітних проблемах Руснацох у Бачки. По пресельованю до Коцура, Руснаци на вецей заводи моддели же би им дали грекокатоліцкого священіка.¹⁷ Як вец потолковац тезу же Руснаци до Бачки насельовані з „окремним цильом”, кед, населені медзи православними, не могли достац свойого грекокатоліцкого священіка. Интересантне наглашэне же 1770. року Руснаци з Керестура и Коцура у заедницкай молбі гледали од церковных власцох най им обезпеча потребни школски и церковни кніжки без хторих не можу окончовац ані наставу, ані церковни обряды.¹⁸ Нажаль, одвіт не бул у подполносци позитивни: понеже таки кніжки не було ані у Мукачевским владичестве, требало чекац же би ше видруковали у Курцбековій друкарні у Бечу.¹⁹

Наостатку, кед заключуеме же у чаше пресельованя Руснацох до Бачки 50-тих и 60-тих роках XVIII вику привредни мотиви були за коморски власци домінантни и у условийох насельования не правели розлики медзи Руснацами грекокатоліками и православними Сербами, не одрекаме же познейше, окреме при концу XIX вику, и державни и церковни власци віше давали векшу потримовку и помоц Руснацам грекокатоліком як православним Сербом. Тераз уж ясне же тоти акції и державных и церковных власцох були у першім шире унапрямлені проців національнога ества Руснацох, бо мали за циль денационалізацію и мадяризацію, а вироятно и преводзене на римокатоліцку виру.

Нашо потерашні спознаня о тей проблематики не даваю основи же би ше могло заключиц о отришеньох на вирской и национальной основи Руснацох гу Сербом и процівно у чаше пресельованя Руснацох до Бачки. Евентуални конструктивни и спекулативни заключованя без матеріяльных свідоцтвох — лем непотребне політизоване хторе нікому не може служиц на чесці.

Надпомінка:

¹K. Rebro, Urbárska regulácia Márie Terézie a poddanské úpravi Jozefa II na Slovensku, Bratislava 1959, str. 515—517.

²П. Ж. Пах, Первоначальное накопление капитала в Венгрии, Studia Historica ASH Budapestini 1952, 22—29.

³Historija naroda Jugoslavije II, Zagreb 1959, str. 1136. N. Gaćeša, Agrarna reforma i kolonizacija u Bačkoj 1918—1941, Novi Sad 1968, str. 10.

⁴N. Gaćeša, наведзене діло, str. 14—15.

⁵Historija naroda Jugoslavije, str. 1145.

⁶Исте, стр. 1146.

⁷N. Gaćeša, наведзене діло, стр. 15.

⁸Исте, стр. 16.

⁹S. Gavrilovič, Rusini u Bačkoj i Sremu od sredine XVIII do sredine XIX veka. Zbornik Društva istoričara Vojvodine, N. Sad 1977, str. 154—155.

¹⁰Г. Костельник, Значене Керестура, Руски календар за 1925 рок, стр. 71—72. E. Džunja, O doseganju prvih Rusina u Vojvodini i njihovom životu. Godišnjak istorijskog društva Vojvodine, N. Sad 1951, str. 49. С. Гаврилович, наведзене діло, стр. 155—156; Ф. Лабош, историја Русинож Бачкеј, Сриму и Славонији 1745—1918, Буквар 1979, стр. 64—65.

¹¹V. Biljna, Rusini u Vojvodini. Prilog izučavanju istorije Rusina Vojvodine (1918—1945), N. Sad 1987, стр. 18.

¹²Копия контракта на мадярским языку, находзи ше на Катедри за руски язык и литературу на Филозофским факультету у Новим Садзе.

¹³M. Benka, Príspevok k dejinám Slovákov v Laliti, Slováci v zahraničí Matica Slovenska, Martin 1981, стр. 186—187.

¹⁴Ф. Лабош, наведзене діло, стр. 76.

¹⁵Исте, стр. 78. С. Гаврилович, наведзене діло, 164—165.

¹⁶С. Гаврилович, наведзене діло, 157—163.

¹⁷Писмо Коцурах калочскому архиепископови од 24. IV 1765. року, фотокопия ше находзи на Катедри за руски язык и литературу.

¹⁸Општина керестурска и коцуурска: представка М. Терезиј о недостатку церковних книжкох, але и о обрядних проблемах и недостаточним розумено з боку калочского архиепископа. Препис през датума. Находзи ше на Катедри за руски язык и литературу. Представка генеральному викарови Осифа Кирди, керестурского администратора з 1770 року. Фотокопия ше находзи на Катедри за руски язык и литературу.

¹⁹Мукачевски епископ и апостолски викар Й. Брадач калочскому архиепископови 30. VII 1771. и препис писма истого од 21. XI 1770. року. Обидва фотокопий ше находза на Катедри за руски язык и литературу.

Мирон ЖИРОШ

З нагоди 225-рочнїці приселення перших руских фамилий до Коцура

ПЕРШИ КОЦУРСКИ РУСКИ ЖИТЕЛЕ

Дванац роки после урядового пребувания руского жительства у Керестуре, приходзи до насельования и Куцури (Коцура), другого вала на Кулянским панстве зоз Русинами (Рутенами, униятами шлебодней селідби). Патент за насельование Коцура достал керестурски житель Петро Киш 15. мая 1763. року од администратора камералних маєткох Бачки и прейг Тиси Редла од Роденгаузена. Русини населели до Коцура 1763. року¹ зоз Боршодского комитату. Найвецей жридла споминаю валал Мучонь и його околнину², як места одкаль приселено руске жительство на Кулянске панство 1763. року.

Петро Киш мал право приселіц до Коцура 150 фамилий. Випатра же ше з нім приселено веќше число фамилий, так же једно число приселенцох остало у Керестуре. Кельо ше точно фамилий приселели до Коцура 1763. року за тераз нам не познате, бо зоз пописом приселенцох не розполагаме (ище є не пренайдзены). Перши попис коцуурского жительства зоз котрым розполагаме одноши ше на децембер мешац 1764. року³. Спрам того попису уж 1764. року у Коцуре было 84 фамилий Рутенох и католікох, односно вирске подзелене жительства зоз попису не видно, але лем назначене же медзи жителема єст Рутенох (до значи уніятох-грекокатолікох и католікох-римокатолікох).

Надпомнаме же Куцура як сербски валал иснуе од 1590. року. Розполагаме з веци пописами його жительства. У Коцуре єст найвецей сербски фамилий праве у чаше насельования Русинох, односно 1764. року. 1756/57. року у валале жили 49 сербски фамилий, а пред 40 роками, 1715. року, було их лем пейц.

I

Спрам контракта о насельованню Куцури — Русином загарантovanана oddalenosc пребуваня и живота од другого жительства. То у ствари значи же и шветовни и духовни живот жительства оддвоені. Справди, до такого заключеня ше приходзи и на основи того попису зоз 1764. року. У ствари, за Коцу направени два пописи — перши сербске жительство, а потым руске жительство (Рутени и католікі). Жительство жие у видвоених часцох населеня, хижки пописани од числа једен и за једну и за другу часц валала, окреме Серби а окреме Русини маю свога князя-бирова. Серби маю своїх священікох.

Маюци у оглядзе тот попис зоз 1764. року, у Куцури-Коцуре жио:
— 777 житеle у 123 хижох.

Ведно у валале єст 179 фамилий, з котрих:
— 95 сербски и
— 84 руски.

Спомнути 95 сербски фамилий жио у 57 хижох.
Спомнути руски фамилий жио у 66 хижох.

У сербской часци валала жие 391 житель, спомедзи котрих 93 хлопи, 97 жени, 199 дзеци, једен слуга и једна служніца. Медзи Сербами єст седем майстрох.

У рускей часци валала жиу 386 жителе, спомедзи котрих: 82 хлопи, 83 жени, 217 дзеци и 4 слугове. Медзи німа еден майстор.

Без хижох у валале ест 56 фамилий. Медзи німа 38 сербски и 18 руски.

Понеже попис жительства окончени у децембре 1764. року, тrimаме же ше 1763. и 1764. року до Коцура приселели 84 руски фамилий. Спомнути податки о насельованю Коцура зоз Русинами ше не складаю зоз потерашніма сознаннями. Тримало ше же Коцур на перши завод, 1763. року, населела лем 41 руска фамилия, а же други приселенци котрих Петро Киш приселел зоз Горніці остали у Керестуре и аж 1765. року ше приселели до Коцура. Нови податки, як видзиме, не потвердзяю у подполносци скорейши становиска.

(Опять таблічку под I и II)

II

У чаше насельования Бачки зоз Русинами 1763. року, котре ше наволуе Терезянске насельование, бо го оможлівела и подпомагала сама царица Марія Терезия, Кулянске державне панство було по поверхносци жемі барз вельке, а мало мале число населеного жительства. Спомнути час то праве час інтензивного насельования, кед ше до Бачки, попри мадярского жительства, ма-совнайше населюе и руске. Можеме аж повесць же тово присельование Русинох, як нам за тераз познате, едине организоване и наймасовнейше, бо у групи котра „нараз“ приходзі ест коло 200 фамилий — коло 1000 особи. То велька маса приселенців котра мушела буц замеркована у своїм пресельovanю, котра мушела мац и други писани документы о пресельovanю, окрем контракта з котрим розполагал Петро Киш. Тоти други документы, медзи котрима би за нас були найзначнейши о местох з котрих ше котре жительство виселюе, як и материальні станови приселенціх, за наших приселенціх ище у архивах не пренайдзены. Вериме же их було, бо документы спомнутого змісту за велі други валали у Бачки, котри праве у тим чаше насельование — пренайдзены.

Податки з котрима розполагаме за Кулянске панство⁴ зоз 1764. року обланяю лем населени места, число жительох и число хижох за биване. Понеже теди ище одно число жительох не мало свойо хижи за биване, а бивало у населеных местах — розполагаме зоз числом и того жительства. Источашне дознаваме кельох слугох и служніці у каждым населенім месце.

Шицкого ведно на Кулянским панстве 1764. року було:

- 1955 хижи за биване,
- 1903 хлопох цо мали свойо хижи,
- 1943 жени цо мали свойо хижи,
- 4595 дзеци цо бивали у хижох своїх родичох,
- 244 слугох,
- 34 служніці,
- 1379 хлопох без хижи за биване,
- 1463 жени без хижи за биване,
- 1848 дзеци без хижи,
- 13414 жительох ведно.

Зоз шицкого жительства на Панстве, у своїх хижох бивали два третини (2/3) жительства, а една третина були жедляре, односно 8719 жителе (хлопи, жени и дзеци) мали свойо хижи, а 4695 жителе (хлопи, жени и дзеци) були без своїх хижох. Тото жительство без хижох було найрухомше: то були угловними млади людзе, поженети и поодавані легінне и дзівкі котри жили у хижох зоз своїма родичами. Вони источашне маю лем едно дзецко по еднай фамилиї. (До таких заключеньюх ше приходзі на основи коцурского и керестурского жительства.)

У Кулянским панстве 1764. року ест тоти 13 населени места:

Пор. число	Населене место	Число жите- льох 1764.	Число хижох 1764.	Число слугох	Число служніцок
1.	КУЛА	1461	215	30	—
2.	СИВЕЦІ	1184	169	11	2
3.	ВЕРБАС	1616	215	15	6
4.	ТЕМЕРИН	1322	170	19	1
5.	КАТЬ	559	107	7	1
6.	КЕЕР (Змаево)	883	123	32	2
7.	ШОВА (Рав. Село)	452	57	12	1
8.	КОЦУР	779	123	5	1
9.	Д. С. ИВАН (Деспотово)	680	92	11	2
10.	ПИНЬВІЦ	971	134	18	1
11.	ТОПОЛЯ	1461	205	38	3
12.	КЕРЕСТУР	1341	220	42	14
13.	ЛАЛІТЬ	702	125	4	—

Зоз винешеного прегляду обачуеме же по чищле хижох — Керестур найвекнє населене место у Панстве, а по чищле жительох, од п'ято векша лем Кула и Тополя за 120 жительох. И по чищле хижох и по чищле жительох — Коцур стредні валал. Найвецей слугох и служніці ест при Русинох у Керестуре, односно ест их вецей и як у Кули и як у Тополі. Уж сам тот податок мушки кориговац нашо становиска о маєтносци руских приселенціх до Бачки 1763. року. Вшеліяк же вони були маєтнейши як цо ше тримало, бо кажда штварта хижка у валале мала слугу лебо служніці. То, вериме, убудуце и нови фамилий и нови презвіска у познейших пописох, котри як особи зоз своїма презвісками не облапени у тих перших пописох у чаше насельования. У Коцуре при Русинох ест лем штирох (4) слугох.

III

У составе тей статі приношиме и Попис коцурского жительства зоз 1764. року и то лем Рутенох и католікох. Зоз Попису дознаме презвіска фамилийох, число дзецеох по фамилийох котри маю хижи, а котри без хижох, котри фамилий и кельох их ест цо жиу у истей хижи, як и фамилий котри маю слугох.

У Попису зме презвіска и мена написали и по руски и так як су написані у оригінале. Понеже то, як нам за тераз познате, перши попис, при його правленю (може же ше и сам пописователь по перши раз стретол з такими презвісками, а писал их так ях их розумел же су виповедзени) — вшеліяк же направени и дзепоедни помильки. Тоти помильки уж тераз можеме виправиц, бо розполагаме зоз фамилийними презвісками коцурского жительства за 1764. и 1765. и 1766. рок.

Иншак записані презвіска у першим Попису (1764. року), у одношенноу на два други пописи (1765. и 1766. рок), шлідующи:

Записане презвіско
1764. року

- ШЕНЧАК
- ШТЕФАН
- КУБАН
- МАРИНО
- ШЕНДРАК
- ЦІСМАДІА
- МАГОЧ
- МІШНЯК
- ТУТИНКА

Записане презвіско
у других пописох

- СИНЧАК
- ІШТЕФАН
- СКУБАН
- МАРТИНУС
- СЕНДРАК (СЕНДЕРАК)
- ЧІЗМАДІА
- МАГОЧИ
- НІФНЯК
- ТУТИНКО

— ШЕНДРАЙ
— ВАДАЦКИ
— МУЧИНСКИ
— БУЈОЛА

— СЕНДРАК
— ВАДАСКИ
— МУЧИНСКИ
— БУЈЛА

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

На Кулянске панство до Коцура Русини ће насељени 1763. року. Спрам Попису зоз децембра мешаца 1764. року, у Коцуру је насељени 84 рутенски и католички фамилији, односно у валаје у 123 хижама живо 777 житеља — 391 Серб и 368 Русини. Русини ће приселени зоз Боршодског комитату зоз валају Мочоню и његовим окolini. Русини ће до Коцура насељени на основи контракта котри керестурском житељом Петрови Кишови 15. маја 1763. року у Сомборе видал Редл управитељ државних мајсткох у Бачки.

НАДПОМИЦА:

- С. Гавриловић и И. Јакшић: Грађа за привредну и друштвену историју Бачке у XVIII веку, САНУ, Друго одељење — споменици на тврдим језицима, кн. XXV, Београд 1986, стр. 393.
- М. Жирош: Први коцуруски руски початаки, Житељство Куцури — Коцура 1763—1765. Шветлосц число 2, зоз 1986. року, бок 208.
- Magyar Országos Levéltár, Budapest, E 213. VÁROSI ÉS KÖZSEGI PECSÉTTEL ELLATOTT IRATOK A XVI—XIX SZÁZADBOL, 2. sz. dobos: Bács-Bodrog I. KUCURA anno 1764 p. 336—354.
- Архив Војводине у Сремским Карловцима Summaria Conscriptio Animarum Cameralis domini Kula, Komitatui Bacensi adiacentis за 1964. и 1965. годину, Микрофилм, Ролна 105, снимци 442 и 497(51).

Таблічка I: КОЦУРСКЕ ЖИТЕЉСТВО 1764. РОКУ — Социјална, национална и полна структура

Национална припадност	Фамилији	Хижи	Майстрове	Хлопчи	Жени	Дзенци	Слугове	Служњици	Ведно
СЕРБИ	Зоз хижами	57	3	55	62	140	1	1	259
	Без хижама	—	4	38	35	59	—	—	132
	Ведно:	57	7	93	97	199	1	1	391
РУСИНИ	Зоз хижами	66	—	64	66	179	—	—	313
	Без хижама	—	1	18	17	38	—	—	73
	Ведно:	66	—	82	83	217	4	—	386
Ведно Сербох и Русинох:	123	8	175	180	416	5	1	—	777

Таблічка II: КОЦУРСКЕ ЖИТЕЉСТВО 1764. РОКУ — Число фамилијама

припадност	Мат. стан Национална	Хижи	Фамилији (подполни)	Гловци	Гловници	Ведно фамилији	Дзенци	Ведно особи
СЕРБИ	Зоз хижами	57	52	3	2	57	140	259
	Без хижама	—	35	3	—	38	59	132
	Ведно:	57	87	6	2	95	199	391
РУСИНИ	Зоз хижами	66	64	—	2	66	179	313
	Без хижама	—	17	1	—	18	38	73
	Ведно:	66	81	1	2	84	217	386
Серби и Русини ведно:	123	166	7	4	179	416	777	

Пояснене: У осем сербских подполних фамилијама је по два жени, ће можљиве же слово о бабох. У колони „Ведно особи“ урахованы слугове и служњици.

ПОПИС ДУШОХ

Руснаци и католичи котри мају хижи за биване

(CONSCRIPTIO ANIMARUM)

Rutheni et Catholic i kuczurense Nomina
Subditorum propriae domos habentium

Толковане рубрикох: 1. Число хижи (Numerus Domorum); 2. Мена особах котри мају хижи за биване (Nomina subditorum proprias domos habentium); 3. Майстрове (Opifices); 4. Хлопи (Hospes); 5. Жени (Hospitissa); 6. Дзенци (Proles); 7. Слугове (Familis); 8. Служњици (Ancilla); 9. Ведно (Summa universalis).

1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Киш Данил	(Kiš Daniel)	1	1	4	—	—	—	6
2. Шенчак Јанко	(Senčak János)	1	1	2	1	—	—	5
3. Ваштаг Јанкова жена	(Vastag Jánosné)	—	1	4	—	—	—	5
4. Кубан Јанко	(Kuban János)	1	1	4	—	—	—	6
5. Штефан Штефан	(Stefan István)	1	1	2	—	—	—	4
6. Марино Јанко	(Marino János)	1	1	—	—	—	—	2
7. Фейса Андри	(Fejsze András)	1	1	—	—	—	—	2
8. Киш Андри	(Kis András)	1	1	—	—	—	—	2
9. Орос Андри	(Orosz András)	1	1	4	—	—	—	6
10. Шендрак Андри	(Sendrak András)	1	1	—	—	—	—	2
11. Чордаш Јанко	(Csordás János)	1	1	3	—	—	—	5
12. Кочиш Андри	(Kociš András)	1	1	3	—	—	—	5
13. Ходак Јанко	(Hodák János)	1	1	3	—	—	—	5
14. Цизмадиа Валько	(Ciszmadia Valyko)	1	1	1	—	—	—	3
15. Тот Михајл	(Totth Mihály)	1	1	2	—	—	—	4
16. Магоч Штефан	(Magocs István)	1	1	1	—	—	—	3
17. Тамаш Јанко	(Tamas János)	1	1	2	—	—	—	4

18.	Мишняк Ласло	(Misnyak Laszlo)	1	1	2	1	-	5
19.	Иван Пал	(Ivan Pal)	1	1	1	-	-	3
20.	Биреш Данил	(Bires Daniel)	1	1	4	1	-	7
21.	Салонтай Михала жена	(Szalantaj Mihalne)	-	1	5	-	-	6
22.	Тарди Ферко	(Tardi Ferencz)	1	1	4	-	-	6
23.	Магоч Штефан	(Magocs Istvan)	1	1	4	-	-	6
24.	Жебені Михал	(Zsebenyei Mihal)	1	1	6	-	-	8
25.	Сабадаш Петро	(Szabados Peter)	1	1	2	-	-	4
26.	Киш Андри	(Kis Andras)	1	1	3	-	-	5
27.	Пельга Ласло	(Pelyhe Laszlo)	1	1	3	-	-	5
28.	Цизмадия Петро	(Ciszmadja Peter)	1	1	3	-	-	5
29.	Лабош Янко	(Labos Jannos)	1	1	1	-	-	3
30.	Тутинка Ласло	(Tutinka Laszlo)	1	1	2	-	-	4
31.	Орос Ферко	(Orosz Ferencz)	1	1	2	-	-	4
32.	Надьиван Штефан	(Nadyivany Istvan)	1	1	1	1	-	4
33.	Кулич Ферко	(Kulics Ferencz)	1	1	4	-	-	6
34.	Бараняи Палко	(Baranyai Pal)	1	1	4	-	-	6
35.	Сабо Михал	(Szabo Mihal)	1	1	2	-	-	4
36.	Кочиш Янко	(Kocsis Jannos)	1	1	2	-	-	4
37.	Орос Янко	(Orosz Jannos)	1	1	2	-	-	4
38.	Деметер Янко	(Demeter Jannos)	1	1	3	-	-	5
39.	Клобущицки Илько	(Klobusiczki Illia)	1	1	5	-	-	7
40.	Тот Микола	(Totth Miklos)	1	1	-	-	-	2
41.	Пап Петро	(Pap Peter)	1	1	1	-	-	3
42.	Шендрай Ферко	(Sendraj Ferencz)	1	1	2	-	-	4
43.	Дудаш Янко	(Dudas Jannos)	1	1	5	-	-	7
44.	Шанта Ласло	(Santa Laszlo)	1	1	3	-	-	5
45.	Палфалуш Михал	(Palfalusi Mihal)	1	1	4	-	-	6
46.	Киш Андри	(Kis Andras)	1	1	2	-	-	4
47.	Орос Илько	(Orosz Illias)	1	1	2	-	-	4
48.	Прегон Янко	(Pregon Jannos)	1	1	1	-	-	3
49.	Гебус Янко	(Gebusz Jannos)	1	1	-	-	-	2
50.	Папишта Янко	(Papista Jannos)	1	1	2	-	-	4
51.	Орос Лукач	(Orosz Lucas)	1	1	6	-	-	8
52.	Медве Михал	(Medve Mihal)	1	1	3	-	-	5
53.	Боднар Михал	(Bodnar Mihal)	1	1	3	-	-	5
54.	Югас Михал	(Juhasz Mihal)	1	1	3	-	-	5
55.	Иван Штефан	(Ivany Istvan)	1	1	5	-	-	7
56.	Сабо Дюра	(Szabo Gyorgy)	1	1	5	-	-	7
57.	Керекярто Михал	(Kerekjarto Mihal)	1	1	4	-	-	6
58.	Молнар Михал	(Molnar Mihal)	1	1	2	-	-	4
59.	Вадацки Михал	(Vadaczki Mihal)	1	1	7	-	-	9
60.	Магоч Петро	(Magocs Peter)	1	1	1	-	-	3
61.	Буюла Андри	(Bujula Andras)	1	1	6	-	-	8
62.	Мушински Янко	(Musinszki Jannos)	1	1	3	-	-	5
63.	Кирайль Дюра	(Kiral Gyorgy)	1	1	1	-	-	3
64.	Фейса Янко	(Fejsze Jannos)	1	1	1	-	-	3
65.	Поляк Осиф	(Polyak Josef)	1	1	4	-	-	6
66.	Уйфалуши Петро	(Ujfalus Peter)	1	1	3	-	-	5

В ЕДНО

64 66 179 4 — 313

Без своїх хижок (Nomina Inquilinorum non Domicillatorum)

Толковане рубрикох: 1. Число хижки дзе бываю жедляре (Numerus gvas jngvilini domorum in habitant); 2. Мена особох котри не маю хижки за биване (Nomina ingviliorum non Domicillatorum); (3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. = як и у предходней таблицы).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.	Шенчак Осиф	(Sencsak Josef)	1	-	3	-	-	-	4
4.	Фейса Михал	(Fejsze Mihal)	1	1	-	-	-	-	2
9.	Тот Янко	(Totth Jannos)	1	1	2	-	-	-	4
11.	Цап Мишко	(Cap Miska)	1	1	1	-	-	-	3
14.	Чизмадия Дюра	(Csiszmadia Gyorgy) колесар	1	1	1	-	-	-	3
15.	Буюла Штефан	(Bujula Istvan)	1	1	1	-	-	-	3
16.	Шоваш Янко	(Sos Jannos)	1	1	2	-	-	-	4
21.	Варга Мартон	(Varga Marton)	1	1	6	-	-	-	8
29.	Богнар Михал	(Bognar Mihal)	1	1	-	-	-	-	2
30.	Тутинко Петро	(Tutinko Peter)	1	1	3	-	-	-	5
31.	Орос Михал	(Orosz Mihal)	1	1	2	-	-	-	4
33.	Боди Грицо	(Bodi Gergel)	1	1	2	-	-	-	4
46.	Шанта Югас	(Santa Juhasz)	1	1	1	-	-	-	3
47.	Руби Янко	(Rubi Jannos)	1	1	3	-	-	-	5
55.	Галантай Дюри	(Galantay Gyrka)	1	1	4	-	-	-	6
57.	Пап Михал	(Pap Mihal)	1	1	1	-	-	-	3
58.	Шенчак Дюра	(Sencsak Gyorgy)	1	1	2	-	-	-	4
59.	Гаднай Янко	(Gadnaj Jannos)	1	1	4	-	-	-	6

В ЕДНО (SUMMA) 18 17 38 — — 73

РЕКАПИТАЛАЦИЯ (RECAPITULATIO)

СУМА	SUMMA (Subditorum domiciliatorum)	64 66 179 4 — 313
СУМА	SUMMA (Inqvilinorum non Domicillatorum)	18 17 38 — — 73
СУМА	СУМА РУМ SUMMARUM	82 83 217 4 — 386
СУМА	SUMMA SUMMARUM	

Предомну Францис Лазар,
Комитатски судия

Янко Чордаш, княз (биров)
Иштедан Штефан, пришагнік
и други (МП)

Любомир МЕДЕШИ

ПРОКОПОВА, КОЧИШ И ГУДАК ПО ОКЦИТАНСКИ

Початком 1988. року сцигло писмо зоз Тирані (дзе особне нікого не познам, та ані сом отамаль нійда писма не доставал). У шисме медзи иншим пише:

Мой приятель Адам Бартош зоз Польской, котри ше находзи у мне як госц, приповедал ми о своім пребуванью у Руским Керестуре и барз сом ше зачудовал же ше познаце, бо праве сом преложел резиме вашого сообщения за книжку научового сходу „Язык и культура Ромох”...

Иншак, маме юшка заедніцке: интересоване за руски язик и культуру. Такой вам можем дац доказ за того: буд сом у марці 1982. року у Керестуре и купел сом досц руски книжки. Кед сом ше врацел до Тирані (дзе робим як прекладатель за Французох), щицко сом прочитал и почал сом дзепоедни часци прекладац на мой мацерински язик, односно на окцитански. Мам намиру направиц руску антологию, але не мал сом досц часу, бо віше вецей робим на подручу ромскога язика, цо мой фах. Обявел сом дзепоедни часци и ище велью мам у рукопису. Вибрал сом Ангелу Прокоп, бо то було за едно тематичне число о женох поетесох національних меншин... У рамікох прозы преложел сом Кошиша, бо ше ми окреме пачи. Жадал бім ище вецей прекладац на наш язик, але нажаль не мам часу. Думам же ше знова врацим гу рускай поезії о даскелью роки, док закончим векшину своеї роботи на ромскім языку... Иншак, я правим дзепоедни лексико-статистични мераня медзи славянскими язиками и барз би ми хасновало кед бім мал слова зоз руского язика...".

У подпісю того писма, котре писане по сербскогорватски, стой мено Марсал Кортиаде.

Марсел Кортиаде у часопису „JORN“ число 9 за 1983. рок (виходзі у Французе) на окцитанским языку направел кратшу призначку о поетеси Ангели Прокоп и преложел 7 ей писні: „Гледане II“, „Пес“, „Перше стретнунце“, „Щесце“, „Розбити погар“, „Нови живот“ и „Мой дідо“.

Марсал Кортиаде зробел и дакус вецей од звичайного прекладання. Чытавши на окцитанским языку жадал прибліжиц руски язик и писмо, та прето писня „Гледане II“ обявена и по руски и по окцитански. Кажды наслов писні тиж обявени и у оригинале и у прекладзе, а и мено авторки — поетеси тиж віписане по руски и зоз кирилку.

У часопису „Lo Bornat“ число 1 за 1984. рок обявени ви rivok зоз пріповедки Миколи Кошича „Несподзиваня“.

Преложел тиж Марсел Кортиаде. Характеристичне же и за редакцию часописа сензациональны факт же за 25 тысячи Руснацох у Войводини обезпечени щицки культурно-национальны права и то окреме наглашэнне у надпісну попри преложеней роботы Миколи Кошича. Источасно читачом дати даскелью податки о Кошичови поетови, педагогови и научовому роботнікови.

Істи прекладач, Марсел Кортиаде, у часопису „Gai Saber“ число 416 за 1984. рок мушел дац вецей податки о историйней и культурней прешлосци Руснацох же би пояснил хто Штефан Гудак, бо з його ділох преложел два ви rivki („Позни вилети“ и „Петро Шовань Дюра“). Обачуе же же Марсел Кортиаде жада дочаровац не лес руску литературу, але и этно-психологийни

тип Руснака. Вибера тоти хвильки з Гудаковых ділох у котрих драмски застыди виражени, але на способ руского жителя котри свой животне искуство претака до власнога одношэння гу стредку и особом коло себе.

За нас окцитански язик мало познати. Тераз кед Окцитанцы маю руски творы преложени на свой язик, вони вецей знаю о нас як ми о ніх. Чи импонуємо зоз свою малочисленосцу, чи зоз культурними, у першым шоре литературными творами? Кед бизме вецей знали о ніх, о жительстве у Окцитанії, ёдней з южных часцох Французе, віроятно бизме вецей розумели, чо нашли у рускай литератури, цо их з тих преложених ділох стимулуе у іх культурними и національним живоце.

Віроятно же Марсела Кортиаде не случайносц приведла до Руского Керестура, але ясна намира упознац ше з „малу руску культуру“. Кед купел „весьше число книжкох“ (а видно з писма же ма тварду намиру знова присц з истим цілью), вец би ше могло заключиц же вон еден з віше численней групи шматових інтелектуалдох котри богатство цивілізації сцу одкриц и на малих пространствах.

АНГЕЛА ПРОКОП
An.hela PROKOP

ГЛЕДАНЕ II

Вноци ше збили два орли;
з верби одламали конари,
од швидкей сарні украдли ноги,
за едну ноц
сцели створиц — нови живот.
Шицку свою жажду
зляли до очох свогого дзецка.
Цалу ноц ше моцовали
два бреги —
хто з ніх постане
доліна полна ніжносци
и чеканя.
А рано одкрило
у високай траві
лем корито нового жаданя.

RECÈRCA II

Al mai fons de la nuèch
se luchavan doas aglas.
Avián desrabadas las rasics del sause
Avián panadas las cambas de la cèrvia.
Dins l'afar d'una nuèch
Voliàn congrreat - una vida novèla.
Tota lor set l'an vuejada
dins los vistons de lor enfant.
Tota la nuèch s'esperforçeron
doas montanhas -
qual ne sortirà
una comba plena de tendrum
e d'espèra.
E de matin se descubriguèt
dins l'èrba nauta
sonque la maire d'un flume de desir novèl.

КОСТЕЛЬНИК, КОВАЧ, ПАПГАРГАЙ И ТАМАШ НА ЕСПЕРАНТУ

Есперанто би требал буц шветови язик. У основи идеї о твореню вза-
едицкого язика за щицких людзок, есперанто створены же бы ше людзе
мэдзи собу цо легчайшэ згваряли. Видуманы новы язик, есперанто, мішаніна
язничных нормах зоз живых, а и даяких старых язикох. Есперанто учи віше
векіше число людзох по цалым швеце. На есперанто преложены велі літерату-
рны творы. Есперанто мэдзинародны язик, та ше сцело же бы и література
на нім була мэдзинародна.

у Югославії ще на есперанто іще перед Другу світову війну почалося перекладаць літературні роботи. Бібліографію таких преложеніх ділах зложел Маринко Гівоя (1919—1982) і то: „Бібліографія медзинародного язика у Югославії”, 1—4, Загреб 1954, „Бібліографія літературних прекладох югославянських писательох у есперантской пресі”, Загреб 1964. и „Бібліографія мідзинародного язика у Югославії II” (1954—1967), Загреб 1967. По 1977. рок бібліографії роботах обявлених на есперанту може найти у веций енциклопедійох и бібліографійних виданьох, а Бориша Міличевич зозу „Бібліографію прекладох на есперанто з югославянської літератури”, обявленей у Новим Садзе 1987. року, позберал публіковане за період од 1977. по 1983. рок.

У тим на^новшим „билиографийним периодзе”, кед обявени 459 билиографийни единки 217 югославянских авторох, на есперанто ше прекладало и з руского язика.

Писня Гавриїла Костельника „Бачко моя, Бачко” на есперанту обявена на У Пекінгу 1981. року и у Новим Садзе 1983. року (El Popolo Cinio, Pekino 1981).

Писня Михала Ковача „Шерцо человека” объявлена у Новим Садзе 1983. року.

Писня Дюри Папгаргая „Жовта причасць” обявлена у Новим Садзе 1983. року.

Писня Юліяна Тамаша „Небо на колесах” обявена тиж у Новим Садзе 1983. року.

Характеристичне же шицки преклади зробел Бориша Миличевич и же окрем Костельниковей писні „Бачко моя, Бачко” гевти други обявени у Антології лирскай писні Войводини на есперанту, котра видата у Новим Садзе 1983. року. Випатра же Мирослав Крложа бул найчастейше зоз своим ділом у кругу интересованя прекладаючых на есперанто. Прозвадзи го Добриша Цесарич, Юрэ Каштелан, Йован Йованович Змай и други. Та заш лем, руска литература провадзена на есперанто еден нови облачок до швета, до літературного швета бо на есперанту обявена ёдна статя о Руснаюх. Прето, кед есперанто медзинародни язык прето же є збудовани зоз веци языкох, вец и шветова литература вециязична. Літературни діла писани на руским языку, як видно прейт есперанта, ище баржей потвердзени як часц тей богатей шветовай литературы.

Кельо познате, о Руснацох на есперанту перши раз писане у часопису »Ethnismo« у Столбергу 1974. року. Рудолф Грулич направел узвичаену призначку о историйних и культурных подійох рускей народносци у Югославиї, окреме наглашуюци стан у поглядзе широких можлівосцох хаснованя руского язика.

Лю. Медәни

БАЛКАНИЗЕМ ЧИ ДАЦО ИНШЕ?

Думане о уношенню новосцюх, як основного умовлення за надбудови росци цивілізації, нашироко розпростарте. У науки и уметносци у сучасних умовийох ше окремо инсистує на пренаходзеніо ище неодкритого, непримененого, дачого оригиналнаго. Од таких цільох ше не сцека ані у лінгвістичніх науках. Поставяю ше нови лінгвістичні дисципліни, але и конструкую нови модели за категоризоване законітосцюх у языку.

Спрам вистки у „Политики” (число 264, од 15. септембра 1984. року), по-
слати югославијски лингвиста Милка Ивић на Медзинародним конгресу бал-
канолога у Београдзе предложела же би ше јак специфичносц, јак нови бал-
канизам, припознalo дупловане прикметникош у сербскогорватским, болгарским,
македонским и румунским језику:

„У сербскогорватским, болгарским, македонским и румунским языку есть прикметники котри ще дуппую, же би ще їх значеню додало и окремну информацию же тато о чим ще гутори „таке кельо лем можліве”. То ще у першым шоре одноши на слова як цо „голи”, „цали”, „сам”, „полні”... Так есть вирази: „го голщат, гол-голеничак, го-голеничок, гол-голут” за дакого хто цалком голи.

По тим граматичним заявю сербскогорватски, болгарски, македонски и румунски блізши єден гу другому, та аж и гу турскому языку, як гоч гу котрому славянському або неславянському языку.”

Констатоване Ивичовей о „блізкосци” и „оддаленосци” язикох по основи прикметнікох котри ше дуплую, дава потребу за роздумоване дзе по тим моделу место руского язика. У руским языку ше тиж хаснue дупловане прикметнікох у истей функциї як Ивичова приказуе у штирох язикох народах котри жину на Балканским полуострове и за яки модел предклада же би был припознати як ище еден балканизем.

У руским язику мame шлідуюци приклади:

- белави-белавучки
  - били-биюочки
  - боси-босучки
  - голи-голучки
  - жимни-жимнучки
  - жовти-жовтучки
  - мали-малючки
  - мегки-мегучки
  - мокри-мокручки
  - нови-новучки
  - полни-полнучки
  - сам-самучки
  - худобни-худобенки
  - цали-цалучки
  - ценки-ценючки
  - цепли-цеплючки
  - цихи-цихучки
  - чарни-чарнючки

У кождим культурним зявленю, та и у языку, заєдніцки прикмети можу буц або нови, або барз стари. Понеже заєдніцки живот, у подобних природ- них и вельо раз аж и дружтвених условийох, приноши исти культурни здо-

бутки при розличних народох, єднаки законітосци у языку — природне зявление. За руски народ не мож повесиц же припада гу балканским народом, та ані руски язык гу балканским язиком. Дупловане прикметнікох у руским языку тук не зявлене зоз новшого часу. Скорей будзе же ше така прикмета у розвою бешеди мушела зязиц на ступню культурного заедніцтва зоз часох глібшої старини.

У лингвистичних вигледованьох рускому языку ше веци раз одберало право на автохтоносц, оригіналносц, та ше аж и по найновши часи поровновання зоз другима язиками окончує зоз становиска пожичкох у руским языку, не приступаючи гу ньому як гу языку котри у одредзеним историйним периодзе збогацел цивілізацію. Пре одредзени природно-географски, историйно-дружтвени и культурни условияя ірез яки ше розвивала руска бешеда и руски літературни язык, можліве же тот язык, окрем приманя нового (попри мензия зоз збогацовью), мал и прикметучування, консервовання старини, Заедніцтва зоз якого язикі розпочали самостойни драги.

Дупловане прикметнікох же би ше у цо веckшої міри наглашело по-вездзене („таке кельо лем можліве”), на прикладзе руского языка, не могло бы ше вжац як балканізэм, але баржей як заедніцка прикмета котрой корень треба гледац у прещлюсци. Покля ше годно предрец до исторії розвою тей прикмети (але и других подобных), потамаль би могла буц и сигурно

Думане о уношенню, як основного условия за надбудов и рост цивилизаціи, не з приступносци гу ньому як гу языку котри у одредзеним историй-

ХРОНІКА ДРУЖТВА

З В И Т

6 ШІТИРИОЧНЕЙ РОБОТИ СКУПШТИНИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗІК И ЛІТЕРАТУРУ ЗА ПЕРІОД ОД 1984—1988. РОКУ

Дружтво за руски язык и літературу у чаше тречай делегатней скупштини, од 1984—1988. рок, дійствовало у складзе зоз програмними задатками, стредньорочним планом роботи и Статутом Дружтва на пестованню и розвиненю руского языка и літератури, ширесю всеяязичного комуніковання и медзисовільного упознавання и збогацовання културох народох и народносцох. Активносц понад 500 членох одвівала ше прейг Предсідательства, секційох, комиссійох, редакційох, активох и подружніцох. Свою дружтвену улогу як сстойну часц организаціи соціалістичних моцох у рамках ССРН Войводини, Дружтво окончтало прейг делегатох у Скупштини СІЗ культури Войводини, КПЗ Войводини, Совету фестивала культуры Руснацох и Українцох „Червона ружа”, Союзу славістичних дружтвох Югославії, Координаторного одбору за цестованне язикох и писмох народох и народносцох при КПЗ Войводини, Совету новинах „Руске слово” и Видавательного совету, Совету АРТ „Дядя”, КУД „Максим Горкі” и других самоуправных целох роботних и дружтвених организаций.

З тей нагоди не мame наміру повторйовац того цо уж поведзене, т. е. цо розплатране и прыблізене на рочніх сходзякох Скупштини Дружтва, але замі лем тримаме же треба здогадніц потерашніх и упознані будущих делегатох Скупштини голем зоз значайшими візворежама и препущеннями у потерашній штириорочній роботі.

У назначеним штириорочним періодзе отриманы 4 рочны скупштини Дружтва на котрих були розапрази и прыблізені рочны звіти и планы роботи Предсідательства, секційох, комиссійох, редакційох и подружніцох. У спомінутым періодзе Предсідательство отримало 16 схадзки на котрих була розплатрана и аналізована робота на ватворйовані програмы. И потри тым же Дружтво робело у окреме чежкіх фінансовіх условиях, строго ше водзело ражунку с тим же би ше затримало коштнішыя роботи, же би ше програмны задатки совісно и на час окончвало. Та так, наприсклад, у тим періодзе, медзи іншим, з успіхом окончени и слідующи задатки:

- У сотрудніцтве зоз Катедру отримане савыговане „Русістика '84”;
- Закончены проект „Лексикологійна картотека” придати на дальшее хасковане Катедры за руски язык и літературу;
- Пренешена часц книжного фонду на Катедру за руски язык и літературу;
- Принесены и уж з добрей часцы реализованы проект „Анализа языка у средствах языкового информования”;
- При концу реализациі проекта „Бібліография Руснацох у Югославії”;
- Видати 4 книжки, фототипии виданя, Етнографични зборнікі залізок Володимира Гнатюка у видавю НВРО „Руске слово”, а у сотрудніцтве зоз Катедру за руски язык и літературу;
- Видати 4 рочнікі гласніка Дружтва „Творчесц”;
- Од 1985. року Дружтво постало член Союзу славістичних дружтвох Югославії и воно ведю з Дружтвом за сербскогорватски языки, Дружтвом слювакистох и Філозофским факультетом у тим року организатор XII конгреса Союзу славістичных дружтвох югославіи хтори ше ма отримац од 7—9. сентябрь у Новим Садзе, а о теми: „Язичне, літературне и культурне комунікованне”;

— На Координаційним одборе за пестовані язиків і письмох народох і народносцюх при КПЗ Войводини винесені проблем слабей облатаносци нашіх школярів з наставу руского язика;

— Розшарені и прилагени Стредньорочни план розвою Дружтва за період од 1986—1990. рок;

— Розшарені и прилагени текст Самоуправного спорозумення о основах плана СІЗ култури Войводини за період од 1986—1990. рок;

— Порушана ініціатива о злєпшуванні політики стипендівания студентох русинистики, а и других кадрох у образованих процесу котри потреби нашим редакційом, школом, прекладательним службом, культурно-уметніцким дружтвом и іншим;

— Виробени календар означування подійох и ювілейох з нашої култури по 2000. рок;

— Одрупена бібліотека професора Г. Надя, дзе єдну часць среедствох обезпечело и Дружтво за рускі язик и литературу;

— Як соорганизатор, Дружтво вжайо активну учасць на Савітованні о „Хаснованю самоуправных и других дружтвенно-політичных термінох и виразах на язіках народох и народносцюх Войводини”;

— Нашим фаховцом з области язика и литературы Дружтво оможливівало и матеріяльно подтомуагало участвованне на славістичных конгресах и симпозіюх и інших совітованьох у жемі, а по можлівості и у іножемістеве;

— Подніти міри за запровадзование цеснайшого сотрудніцтва зоз Союзом Русінох и Українцох СР Горватскай;

— Окоенчена разгварка у Бібліотекі „Матиці сербской” о микрофільмованню наших старых виданьох;

— Порушана ініціатива за приріхтованне и відаванне нотного матеріалу у форми музичнога видання як до то „Наша пісня”;

— Означени даскельо значни ювілеі з нашої історійней и културній предлосяці, як цо то 50-рочніца приходу товариша Тілга на чоло Партиі, 40-рочніца ослібодзення жемі, 80-рочніца уметніцкій літературы на рускім языку, 40-рочніца віходзення дзецинскаго часопису „Піонарска загадка”, потым рочніцы візначных културных роботнікох и пісательох: 170-рочніца народзенія Петра Кузьміка, 100-рочніца народзенія Гавріїла Костельника, 100-рочніца народзенія Велька Петровіча, 200-рочніца народзенія Вука Караджича, 90-рочніца народзенія Митра Надя, 80-рочніца народзенія Янка Фейса и Яши Бакова, 75-рочніца народзенія Евгения Кошича, 70-рочніца народзенія Якіма Ольєра и 60-рочніца літературнай творчосці Михала Ковача;

— На плане медзинародного сотрудніцтва тих замеркованы значни успіхи, то насампредз обвязованые фаховыя работах науковцох з іножемістев: др А. Дуличенка, др Павла Магочы, др Іштвана Удвария, др Олеко Мишанича, др М. Мушинки, др Свена Густавсона и других, а гости нашому Дружтву були др Павле Магочы, котри источноасно отримал и преподаванне за членох Дружтва, потым Олекса Мишанич, Свен Густавсон и Тим Пілбрэв по препоруки др Марвана з Універзитета у Мелбурну, а ктори як стипендіст нашай влади еден час препровадзел на Філозофским факультету у Новим Садзе, дзе усовершовал сербскогорватски и наш рускі язик. Ту треба ішце надітномнц же нашо Дружтво посыла нашю відання и часопис „Творчосці” на універзитет дзе толи наукоўцы робі;

— Дружтво тих так помогло мр Евгениі Варичовей участвовац на стретніцу славістік у Львове, Дюрови Варгови на віччованню документадій з нашої прешлюсці у бібліотекох у Будапешту и Калочи, а етнологови Любомірови Медзшови 6-мешачне пребуване на Універзитету у Торонту у Канаді;

— Делегаты Дружтва у самоуправных органах дружтвенно-політичных и културно-просвітніх организациях и інституціях порядне присутствовали на сходзкох и совісно окончовали звернень обвязки, цо не мож повесць и за скоро половку делегатох Скупштини нашого Дружтва, ктори у своім мандатнім періодзе нештогово присутствовали на рочних сходзкох Скупштини Дружтва, а даедни не були ай на ёднай за тоги штаги прейдзені роки. Того ше однопц и на єдну часць членох Предсідательства, цо источноасно треба же новим делегатом Скупштини Дружтва було и спозорене же би до нового Предсідательства выберали найактивнейших, найспеціальних и найфахоўших делегатох котрим язик, література и култура лежа „ту, такой пры шерду”;

— У прешлым штиричным мандатнім періодзе Дружтво сотрудзовало з різними наукозіміа организациями з цілью дальніго афімовання руского язика и литератури и координована численных активносцюх на тим пляне, з окреме зоз: Катедру за рускі язик и литературу, Філозофским факультетом, Інститутом за педагогію, Матиці сербской, Бібліотеку Матиці сербской, Союзом славістичных дружтвох Югославії, Дружтвом за применену лінгвістыку Войводини, НВРО „Руске слово”, Радио-Новим Садом, Телевізію Нови Сад, прекладательными службами на шильдых уровнях, Заводом за відаванне учебнікох, Педагогічним заводом Войводини, КПЗ Войводини, з КУД-ами и домами култури по месток и општынок, як и з другима органами управы и органами самоуправных интересных засдніц, одноно з другима культурными інституціями у жемі и швеце котри указали интересование за діяльнісці Дружтва и котри маю подобны змісти роботы и діяльнісці, окреме на плане язика, літератури и культуры;

— По нашей оцені, у прейдзенім 4-рочним мандатнім періодзе Дружтво сполнило свою обовязки які му поставени зоз Статутом, Стредньорочным планом розвою и рочними планами; даедни з веќшим, други з меншим успіхом, цо не значи же ше не могло ішце вельо веџей зробиц, на сампредз, на цеснайшым сотрудзованью зоз Катедру за рускі язик и литературу, на ришованні проблемах коло облакія веќшого числа школьніх з шильдых уровнях на руским языку, на активированю роботы младеожскіх літературных секцій по месток, на оживівованю роботы подружніцох ітд.

Шицким гејтам делегатом и членом Дружтва котри ше пасынто одпушели гу звернін им обвязком, най остане на созысци ішце єдна „недокончена задача”, а тоги до чесно и на час окончовали свою обовязки заслужили какде припознане и подзекование за свой труд на дальнім розвою и унапредзованню нашого Дружтва за рускі язик и литературу.

ЗВІТ О РОБОТИ ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВА, СЕКЦІЮХ И ПОДРУЖНІЦОХ У 1987. РОКУ

ПРЕДСІДАТЕЛЬСТВО ДРУЖТВА ЗА РУСКІ ЯЗІК И ЛІТЕРАТУРУ

После отриманії Скупштини Дружтва (28. марта 1987. року), Предсідательство Дружтва отримало три схадзкі (з того два у прешліречнім составе):

Перши схадзка була зволана 25. юнія, а на ней уж подніти перши крохай за приріхтованіе віберанковой Скупштини Дружтва на початку 1988. року (відзена разправа о нужносці віменікох Статута и пробоване утвэрдзіц новы профіл делегатнай базы). Віслужана інформация о приріхтованьох Конгреса ССДЮ, а окончена и аналіза работы подружніц у Дюрдзюзе и Секціі ліктогорок и прекладателів. На тей схадзкі разплатрани и вимоги за средства од СІЗ култури Войводини — за рядову діяльнісці, за Творчосці 13/87, за медзі-республічне и медзинародне сотрудніцтво. Окончения и віменіки у Правилніку о гонорованю (вісіна сумох) и преанализовані цек приріхтовання ТВОРЧОСЦІ число 12.

Друга схадзка (у прешліречнім составе) зволана 23. октября. На ней закончени порады коло приріхтовання Віберанковой скупштини Дружтва 1988. року (утвэрдзена нова делегатнай база). Так принесьні акційны задаткі у вязі з поріканьем работы подружніц у сченінскай часці діяльнісці. Принесена одлука же би у ідуцім дварочнім циклусу главни и одычательны редактор ТВОРЧОСЦІ буд Іанко Рац. На тей схадзкі окончена порада коло веџей значных активносцюх. Ту, насампредз, означувані ювілейох з нашої културы у 1988. року: 90-рочніца народзенія др Мафтєя Вінай, 60-рочніца народзенія Міколи Кошича и 20-рочніца діяльнісці Союзу Русінох и Українцох СР Горватскай. Подніти перши крохай коло ініціятівох у вязі з отримова-

ньом традиційного совітования з русинистики концом 1988. року. Дати і інформації о результатах поради з представителями Союзу Русинів і Українців СРГ на прещиреню співдніцтва, як і о можливостях мікрофільмовання наших видань. Тиж поволані руководителі секцій і подружніць же би помали приріхтовали звіти о роботі і плані роботи за идуци рок.

Треца схадзка (тиж прещиреня) отримана 14. януара 1988. року і на цій утвердзені датум отримована Скульптури, днісви порядок і іще даедні елементы. Тиж так, на тей схадзкі члені Предсідательства потримали предкладаме же би ше тром покраїнським СІЗ-ом послало вимоги за позарядови средства з ребалансу. До Скульптури КУД „Максим Горкі“ з боку Дружтва вибрани Симеон Сакач з Нового Саду. Водзена тиж розпраша о висині членарині у 1988. року і предложене же би вона була 500 динари, за цю би члені достали „ТВОРЧОСЦ“ 13/87. Студенти, школяре і незаянти би не плацели членарину. Принесени даесельо фінансійни одлучки, як і Одлука о інвентаре (понеже вицекол 1987. рок).

На тей схадзкі порушана ініціатива же би ше дало полину потримовису за приріхтованс юного матеріалу у формі видання як цо то „Наша книжка“.

Іншак, члені Дружтва і члені Предсідательства і у 1987. року развали даесць рижніородні файлы сотрудніцтва зоз веліма інституціями, ЦПО, і другими структурами. Саме дружтво мало непосредні або писані контакты зоз субектами як цо то: ПК ОСРНВ і ей даедні секції, КПЗ Войводини, СІЗ култури Войводини, СІЗ за наукову роботу Войводини, СІЗ інформовання Войводини, Покраїнски завад за медзинародне наукове, культурне, фахове ітд. сотрудніцтво, Бібліотека Матиці сербской, ОК ССРНВ у даедніх општінах, Цэнгер за виглядане міграціях и народнасцю зоз Загребу, Філозофескі факультет у Новим Садзе і Кафедра за рускі язік и литературу на ём, Союз Русинів і Українців СРГ, Фестивал култури „Червена ружа“, Дом култури Р. Керестур, КУД „Максим Горкі“ Нови Сад, Куд „Тарас Шевченко“ зоз Двордовіца и други. Бул нам гост проф. др П. Магочи зоз Торонто (Канада), отримал викладане за членах Дружтва, а контактовало ше і з другима науковцами як цо то А. Д. Дуличенко, И. Удвари, М. Мушинка, С. Густавсон и други.

Зоз плана роботи Предсідательства за 1987. рок мож констатоваць же спомедзі шыцкіх назначеніх точкох з часци не окончени тоти: пожні ше озноўа зоз ТВОРЧОСЦУ число 12/1986. рок, подружніці не отримали континуитет роботи (окрем двордовскай), зоз Кафедру за рускі язік и литературу не посчитнены уровень сотрудніцтва и координациі пре, насампредз, субектыны причини, гоч обективно есть велика потреба за доваряньем и заедніцкую роботу. До членства Дружтва прията менші особи як цо скорейших рокож було призвичасне, тераз у Дружтве мame 525 членох.

ЗВИТ И ПЛАН ЛИНГВИСТИЧНЕИ СЕКЦИИ

У Картотеки хтору Кафедра преважала од Дружтва обробена була лексика зоз творох: Е. Кошиш: Вибрани твори, Е. Кошиш: Чайка, Г. Костельник: Проза, Дю. Палгаргаі: Конец швета, М. Скубан: Колач, Народни календар за 1980. рок, Швеглюсц 2/74.

Картотека прещирена з лексику выбрану и зоз тих творох: И. Андрич: Приповедки, Е. Гемингвей: Приповедки о Никови, Р. Киплинг: Кніжка о джунглі, В. Кирда: За порами, М. Ковач: Цеглярня, И. Кошиш: У млечнай драги, И. Кошиш: Брига, М. Ковач: Цыхи води, М. Кошиш: Крочаі, М. Кошиш: Позберана проза, О. Кошиш: Приповедки, М. Крлежа: Врацане Филиппа Лайновича, Дю. Латак: Тал, Дж. Лондон: Глас дзівіні, Молнар Ференц: Хлапцы з Павловей уліци, Дю. Палгаргаі: Віна, В. Петрович: Приповедки, М. Твен: Дожица Тома Соора, Л. Толстой: Ана Кафеніна, И. Цанкар: Приповедки, Швеглюсц 1975/76, Швеглюсц 1977/78, Гнатюково Этнографічны збирка, Руски календари 1921—1941.

Картотека ше у шлідуючим року муша прещирити зоз лексику школскіх учебнікох, других оригиналных и предложених ділох и періодики („Руского слова“, „Мак“-у).

Роботна група потераз мала чежкосці при прекладанні руских словох на сг. язік (велі нашо слова чежко преложиц).

Остатній состав роботней групи: Гелена Медеші, Ксения Сегеді, Мария Ковач, Паульна Сабадаш, Ю. Тамаш, Янко Рамач, Юліян Рамач, Михал Фейса.

ЗВИТ О РОБОТИ СЕКЦІИ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬЮХ

Члені Секції у 1987. року унапрямeli свою активносці на приріхтованe до друку и видаване дружтвено-політичных термінох когти утвердзены на Совітование о самоуправных и других дружтвено-політичних термінох, котре организовали члені Секції лекторох и прекладательюх, Здружене научных и фаховых прекладательюх и Завад за явну упраз. Тота робота коруннована з выходзенем Вілтена котри тих дніх вишгол зоз друку и размослані є участніком Совітования.

Члені секції активно робя на приріхтованю Совітования за прекладательюх, котре ше отрима у першым тримешачу того року. Организоване тогорочного Совітования поверене Прекладательной службі Скульптури САП Войводини. За совітование поріхтанна аналіза подлістку Руского слова „Комунист“ и разматране термінох котри позбераны зоз материалях Просвітного совету. Тиж поріхтанна и аналіза „Делегатного гласніка“, та ше у догляднім чаше пренайдзе спосіб ей презентовання.

ЗВИТ О РОБОТИ СЕКЦІИ ЗА ВИУЧОВАНЕ И ПЕСТОВАНЕ РУСКОГО ЯЗИКА

У 1987. року одвівали ше привіччяни активносці на усовершованню наставнікіх руского язіка. Семінары и дотварки з наставніками рушали ше на релациі спатраня іновацій у нових наставніх планах и програмах, а тиж так и спатраня диктатично-методичного аспекта роботи. Уводзене новых наставніх планах и програмах як и нови учебники — то була основа заедніцкай роботи веckшого числа наставнікі.

Рускі язік як язік дружтвеного спредку ше, окрем єдного случаю котри кратко тирвал, у нашей Покраїні нігде не виучовал. Од 1987. року и тата активносці започала на уровне спредніх школи. Маючи у оглядзе пременкі у області спредніго образования и воспитания — важне націпомніц же у 1987. року створене условия за оеверане широх фахах на рускім языку — цо исте як и отварене широх спредніх школах на рускім языку, а то у тей хвильки веckей як цо зме гоч кеди по тераз мали витворене на рускім языку.

ЗВИТ О РОБОТИ СЕКЦІИ ЗА НАРОДНИ СКАРБ У 1986—1987. РОКУ

Секція и ей члені у остатніх двох роках организовали два совітования. у 1986. року, под час отримования XXV ювілейнай „Червеней ружи '86“ — Уменіцка творчосц на „Червеней ружи“, а 1987. року тиж у рамниках XXVI фестивала култури — „Інформоване и документация о фестивалях культуры „Червена ружа“. Сообщене зоз совітования о уметніцкій творчосці друковані у часопису „Швеглюсц“, а о судьбы сообщенюх зоз Совітования о інформовані за тераз не знаме, односно ище не маю видавателя. Плановало ше ведно зоз Дружтвом за рускі язік и Домом култури у „Віоніку култури“ друковані тоти сообщенія, але за тераз реалізоване того плана охабене за находитации час.

Уж други рок у „Руским слове“ ше у рубрики „З нашей препілосці“ друкую статьі того змісту. За два роки друковані 57 статі — мозаічни кошечки з дружтвено-економского, школского и культурного жывота. Обявівши написи написли на добру потримовику при читачох. Источатніе, предложене обявівване, приложох з нашей препілосці и у других наших виданьох:

— У „Швеглюсці“ замеркаваны написи Я. Олеяра — записи народных пісень и приповедкох, о наших шматох и врачанінах у нашим народзе, М. Жироніца прилоги о насельованю и жительстве Руского Керестура и Коцуре;

— У МАК-у написи Дюри Барги и портреты з нашей культурнай исторії;

— У „Піонірскій заградкі“ прилоги Миколи Сегедія „Моя уліца даеки“ и записи приповедкох Миколи М. Каменіцкія;

— У „Літературным слове“ у остатнім чаше дати удачни прилоги веckей зазберовачок нашого народного скарбу;

— Радио-Нови Сад у 1986. року, з преширеною програмою (стредне на 4 години дньово), емітую і єдногодзинову емісію з нашою прешилою „Давно, давно то було”. Емісія добре прийата при слухачох дзенюючи праве начальну аутентичності у презентованю одредзеных цалюсцох з нашою прешилою. У емісіі бешедую учаснікі подійох, чыта ше аутентични документы, записи, написы, вязы, писні, шыліваки итд.;

— Емісія за валал Радио-Нового Саду, Програмы на руским языку, тих у рамікох рубрики „Було кедицік” емітуе прилоги зоз нашої прешилої. Як сотрудник ше звяза новинар Данил Гарди;

— „Нова думка”, орган Союзу Русініх и Українціх СРГ, уж по традиції пестує темы з нашої прешилої, а окреме наукове спагране проблематики з того домену. Ту заступаем нашо, югославянски и шытово работнікі зоз своіма работамі.

ЗВІТ О РОБОТИ ВИДАВАТЕЛЬНОЇ СЕКЦІЇ

Діяльноц тей секції скоро у цалюсци засили од активноці других сеќцій. Понеже у діяльносци нет даеки окремні проекти або други подіїца котры бы принесли даеки матеріял за друковане, мож констатавац же на тым плане не зробене велью. Тому долриноша и финансійні чежкосци, як и того же нест тварди веџірочны план діяльносци сеќцій и комисій. Треба ше наздавац же на проекту з обласці културні скарбніцы, значы, на обробку документох з исторійнай прешилої, будзе з часы вітворенна робота фаховцож, та бы то дало и конкретні результаты.

Приріхтаны и находзи ше пред законченъом рукопис за „Творчосц” чыслу 12/86.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ З РУСКОГО КЕРЕСТУРА

Подружніца Дружтва за рускі язык и литературу у Руским Керестуре у 1987. року, на основы власнаго пітана и плана роботы. Предсідательства Дружтва, вітворела шлідующе:

Як и скорейших, так и у тым року подружніца на пригодни способ означавала значны ювілеі — у 1987. року то була 50-рочніца приходзення таварыша Тига на чолу КПНО и 200-рочніца народзення Вука Караджича (преподавання, вистава). З нагоды отримавання Фестиваля культуры „Червена ружа '87”, Драмскога мемориала „Петра Ризничча Дяді” веџій члены нашої подружніцы зоз свою роботу и особнім участвованьем допринесли же би тоти манифестаціі були цо квалитетнейши.

Члены Активы изичарох у ОЦ „Петро Кузмяк” организовали выходзене школскога часопису „Дзвончик”.

Літературні сеќціі ОЦ „Петро Кузмяк” (основнай и штредней школы) активно робеши и порядне участвовали на рижних конкурсах. Літературну сеќцию штредней школы нашивел млади поет Владимир Гаранік, а літературну сеќцию основнай школы нашивела поетеса Ірина Гарди-Ковачевичова.

И того року ше успішне согрудзовало зоз „Піонирскай заградкі”, МАК-ом, „Літературним словом”, а тих так затриманы уровень сотрудніцтва зоз рускими редакцыямі Радио-Нового Саду и Телевізіі Нови Сад.

Школьяре и наставнікі ОЦ „Петро Кузмяк” нашивели Саям книжкох у Београдзе, а дзепісдні члены подружніцы нашивели и ювілейны Вуков сабор у Тршичу.

З нагоды акціі „Мешац книжкі” организовані літературні вечэр у со-трудніцтве зоз КПЗ зоз Кули, на хторим вжали учасць пісателе зоз кулскай општіні.

Концом дещомбра отримана промоция першай друкованей книжкі младого поета з Руского Керестура Звонимира Нярады.

На плане терминологіи и хаснівання фаховых выразох, робело ше на ускладзование новых терминологійных ришеных и выразох.

З цілью спримання и розвівания пестования и вучовавання руского языка школьніе хторим рускі язык не мацерински и того року вучовавали тот язык як язык дружтвеного штредку.

Порядне робене и на омасовеню Подружніцы у Руским Керестуре на-тот способ же прийти веџій новы члены до Дружтва за рускі язык и літера-туру з нашого подручца.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ З НОВОГО САДУ

у прешилом року подружніца пошывелаць увагу питанью вучовавання и пестовавання руского языка у даедных школах на територіі Нового Саду.

Розуми ше, члены подружніцы ше уключовали до веџінны манифестаціі, якіх з котрима означавані ювілеі односьно значны датумы у нашої ширшай заедніці. У тым шывеце треба спомніц дэпрыношне означаванію 200-рочніцы народдения Вука Караджича и 40-рочніцы выходзеня дзесінскаго часопису „Піонірска заградка”.

Отриманы уровень сотрудніцтва з веџій інституціямі у горадзе и ширшай — сотрудзовало ше зоз Філозофским факультетом (Катедра за рускі язык и литературу), та зоз НВРО „Руске слово”, РТВ Нови Сад, Матицу сербскую итд. Нем сотрудніцтво подружніцах дружтвох за языки народох и народносцох у одредзеней міри стагновало и тому треба дац новы импульс.

Зоз КУД „Максім Горкі” наша подружніца розвила окремне сотрудніцтво як у поглядзе организованія літературных стретніцох на котрых окончо-вана промоция новых книжкох, так и у нагоды кед проф. др. П. Магочи тримал преподававане за членох Дружтва.

Поетове зоз шорох младшай генераціі участвовали на Фестывале культуры „Червена ружа”, на „Петровскім дзвону”, та других подобных стретніцох.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У КОЦУРЕ

Подружніца Дружтва за рускі язык и литературу у Коцуре була у тым року на веџій способи уключена до шыціх значніх активносцох на пла-не культуры у месце, зоз чого мож візначиці слідующе:

1. Бжата активна учасць у приріхтованых и реализациі культурно-за-бавнай манифестаціі „Коцурска жальва '87”, у чыніх рамікох окремну увагу. прицагну два выставы: выставка ручных работок женох и выставка графікох и скульптурох Сільвестра Макая.

2. З нагоды 40-рочніцы „Піонірской заградки”, а у сотрудніцтве зоз Чытальня, у маю мешчану отримане літературные стретніце на котрим ше піко-ларом зоз свого творчосцу представили пісателе: Янко Рац, Мірон Кантюк, Меланія Рымарова и Серафіна и Сільвестр Макай.

3. У рамікох акціі „Мешац книжкі” у просторыі Чытальня отримана промоция слизковіці Міхала Рамача и Любоміра Сопкі. „Сказка о гуашы-рові и гуаші”, выдане НВРО „Руске слово” з Новага Саду. Участвовали пі-сателе: Міхал Рамач, Ірина Гарди-Козачевичова, Меланія Рымарова и Ми-кола Шакта.

4. Дом культуры у месце, односно його фольклорна сеќція, участвовали на Балканстым фестывале фольклора у Охридзе, дзе зоз жырдовіма танца-ми представляли фольклор югославянских Руснацох. То по тераз найвекшия успіх Дому культуры у Коцуре, у чын маю вельку заслугу и дзяледні члены-т Подружніцы.

5. Мікола Каменіцкі выступіл у Тузлі на Конгресу фольклористок Юго-славін зоз роботу чия тема була „Дзесінски базиска з танцами у Коцуре”.

6. Єдно число членох подружніцы и того року было прысутне на боках нашай периодікі и то як з літературніма работамі, так и з работамі з исто-риі, этнографіі и языка.

ЗВІТ О РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У ДЮРДЬОВЕ

На ініцыятыву або у организаціі подружніцы у Дюрдьове отриманы:

- концом марта усні новыні,
- концом апраля літературне стретніце „Мірослав Стрибер”,
- стредком рока означена 40-рочніца выходзеня „Піонірской заградкі”,
- концом октобра приріхтане стретніце зоз пісательем Міхалом Ко-вачом.

До шорох подружніцы прыяти веџій новы члены.

Сотрудзовало ше, тых, зоз КУД „Тарас Шевченко”, зоз ОШ „І. І. Змай” и другима інституціямі у месце.

ШТВАРТА ДЕЛЕГАТНА СКУПШТИНА ДРУЖТВА

у Новим Садзе, 5. марта 1988. року, отримана Штварта делегатна Скупштина Дружтва за руски јазик и литературу у чијој роботи участвовали коло 50 делегати, члени и гости. На основи одлуки Председательства и Статута Дружтва, до нове Скупштине Дружтва, 24 друштвено-политични, културно-просвітни и образовни организацији и културни институцији делеговали 27 делегатах з Новог Саду, Руского Керестура, Двордьова, Коцура, Титового Бербасу, Кули Шиду, Жабљу, Новог Орахова и Бачкеј Тополи. Спомендаји тога числа, 13 делегати вибрали до Председательства јак колективног органа Скупштини, 3 члени вибрали до Одбору самоуправног контроли и 5 члени до Комисији за общенародну одбрану и друштвену самозаштиту зоз мандатом који траја штири роки.

На Скупштини пријапени звит о штирирочнай роботи Дружтва, који поднесол председатель Председательства Скупштини Јанко Рац, потим звит о роботи Председательства, секцијох и подружњицох у 1987. року и финансийни звит за 1987. рок, јак и звит Одбору самоуправног контроли. Тако так пријапени и планы роботи Председательства, секцијох и подружњицох зоз финансийним планом за 1988. рок.

На схадзки Председательства за новог председателя Дружтва з дварочним мандатом вибрали др Юлиян Тамаш, а за секретара тиж з дварочним мандатом менованы Микола Шанта, док финансийни окончователь и далей остаја Мелания Палковичова.

Председательство на своји схадзки, отриманей 14 априла, вибрало председательюх и секретарох секцијох, комисијох и редакцијох.

ПРЕДСЕДАТЕЛЬСТВО СКУПШТИНИ ДРУЖТВА

Др Юлиян Тамаш, председатель, делегат з Новог Саду
Микола Шанта, секретар, делегат з Новог Саду
Мария Данишова, делегат з Новог Саду
Наталия Канюкова, делегат з Новог Саду
Гаврил Колесар, делегат з Новог Саду
София Николаевића, делегат з Новог Саду
Славко Сабо, делегат з Новог Саду
Владимир Весермини, делегат з Руского Керестура
Владимир Паланчанин, делегат з Руского Керестура
Яким Гарди, делегат з Двордьова
Микола М. Цап, делегат зо Комура
Дюра Палтуга, делегат зо Кули
Василь Мудри, делегат зо Шиду

ОДБОР САМОУПРАВНЕИ КОНТРОЛИ

Дюра Когут, председатель, член з Новог Саду
Јанко Голик, член з Новог Саду
Любица Малацкова, член з Новог Саду

КОМИСИЈА ЗА ОВИЦЕНДАРОДНУ ОДВРАНУ И ДРУЖТВЕНУ САМОЗАЩИТУ

Мр Дюра Палтуга, председател, член з Новог Саду
Јанко Меденић, член з Новог Саду
Јанко Бучко, член з Новог Саду
Ирина Гарди-Ковачевића, член з Новог Саду
Владимир Паланчанин, член з Новог Саду

ДЕЛЕГАТИ СКУПШТИНИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Мено и презвиско	Место	Делегат
1. Гаврил Колесар	Нови Сад	НВРО „Руске слово“ (Коцуру) НВРО „Руске слово“
2. Микола Шанта	"	(Т. Вербас), КУД „Максим Горки“
3. др Юлиян Тамаш	"	(Т. Вербас), КУД „Максим Горки“
4. Славко Сабо	"	(Коцуру), Катедра за руски јазик и лит. (Руменка), Прекл. служ. Скупш. САПВ
5. Михајло Фејса	"	Радис-Нови Сад
6. Наталија Канюкова	"	Телевизија Нови Сад
7. София Николаевића	"	Образовни центар „Петро Кузмјак“
8. Мария Данишова	"	Образовни центар „Петро Кузмјак“
9. Владимир Весермини	Р. Керестур	Дом културе
10. Ліляна Тадичова	"	(Т. Вербас), Совет фест. „Черв. ружа“
11. Михајло Воданец	"	АРТ „Дядја“
12. Владимир Паланчанин	"	(Р. Керест.), Информ.-пропаг. центар
13. Микола Скубан	"	(Р. Керестур), ОК ССРНВ
14. Јозефина Дервишевића	Куга	КУД „Гарас Шевченко“
15. Дюра Палтуга	"	ОШ „И. Иванович Змай“
16. Яким Гарди	Двордъов	(Двордъов), ОК ССРНВ
17. Слена Тиржалова	"	ОШ „Вратство-единство“
18. Михајло Салак	Жабља	Дом културе
19. Мария Зубкова	"	ОК ССРНВ
20. Микола Цап	Титов Вељас	Информативно-пропагандни центар
21. Слена Перковића	"	(Коцуру), ОШ „Светозар Милетић“
22. Веона Рогановића	"	(И. Орахово), ОК ССРНВ
23. Мелания Ходакова	"	ОШ „Братство-единство“
24. Владимир Магоч	Бачка Тополја	КУД „Дюра Кип“
25. Борислав Барна	"	ОК ССРНВ
26. Василь Мудри	"	КУД „Петро Кузмјак“
27.	Нове Орахово	

РУКОВОДСТВА СЕКЦИЈОХ, КОМИСИЈОХ И РЕДАКЦИЈОХ

ЛИНГВИСТИЧНА СЕКЦИЈА

Юлијан Рамач, председател
Михајло Фејса, секретар

Комисија за историју језика

Юлијан Рамач, председател
Ксения Сегеди, секретар

Комисија за сучасни језик

Гелена Меденић, председател
Јасна Варга, секретар

СЕКЦИЈА ЗА ЛИТЕРАТУРУ

Юлијан Тамаш, председател
Микола Цап, секретар

Комисија за историју литератури

Штефан Гудак, председател
Серафина Макај, секретар

Комисија за сучасну литературу

Дюра Палгаргай, председател
Михајло Роман, секретар

ДЕЛЕГАТИ ДРУЖТВА У ДРУГИХ САМОУПРАВНИХ ОРГАНОХ И ЦЕЛОХ

Комисия за литературу и критику

Владимир Гаряински, председателъ
Агнета Вучко, секретар

Комисия за координиране на работи с младежескими литературни съюзами

Юлиян Надър, председателъ
Дюра Винар, секретар

СЕКЦИЯ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАТЕЛЬХОХ

Наталия Кантох, председателъ
София Николаевич, секретар

Комисия за утвърждаване на терминох

Евгений Чакан, председателъ
Наталия Рамач, секретар

СЕКЦИЯ ЗА ВИУЧОВАНЕ И ПЕСТОВАНАЕ ЯЗИКА

Яков Кипчогас, председателъ
Ксения Варга, секретар

СЕКЦИЯ ЗА ЗАЗВЕРОВАНЕ И ОБРОВОК СКАРБУ МАТЕРИАЛНЕЙ И ДУХОВНЕЙ КУЛТУРИ

Любомир Медешчи, председателъ
Михаил Каменецки, секретар

Комисия за виучоване скарбу духовнай культуры

Мирон Жирош, председателъ
Янко Хома, секретар

Комисия за виучоване скарбу материјалней культуры

Янко Рамач, председателъ
Янко Барна, секретар

ВИДАВАТЕЛЬНА СЕКЦИЯ

Дюра Варга, председателъ
Мелания Павлович, секретар

КОМИСИЯ ЗА МЕДЗИНАРОДНЕ СОТРУДНИЦТВО

Дюра Когут, председателъ, Любомир Рамач, Любомир Медешчи,
Юлиян Тамаш

КОМИСИЯ ЗА КАДРИ

Юлиян Тамаш, Славко Сабо, Гаврил Колесар

КОМИСИЯ ЗА ПРИПОЗНАНИЯ

Владимир Палагачанин, председателъ, Дюра Папута, Михаил Шанта

РЕДАКЦИЯ ГЛАСНИКА „ТВОРЧОСЦ“

Янко Рац, главни и одвличателни редактор, Гелена Медешчи, Юлиян Ра-
мач, Янко Рамач, Юлиян Тамаш.

Гаврил Колесар, делегат у КПЗ Войводини
Мелания Павлович, делегат у СИЗ култури Войводини
Ирина Гарди-Ковачевич, делегат у АРТ „Дядя“
Славко Сабо, делегат у видавательним совету НВРО „Руске слово“
Любомир Медешчи, делегат у Совету Фестивала култури „Червена рука“
Леона Урошевич, делегат у Программним совету за учене язикох народох
и народносцох у САПВ при ТВ Нови Сад
Юлиян Тамаш, делегат у КО дружтвох за язики при КПЗ Войводини
Михаил Шанта, делегат у КО дружтвох за язики при КПЗ Войводини
Симеон Сакам, делегат у КУД „Максим Горки“ у Новим Садзе
Дюра Папуграј, делегат у Совету театралних дружтвох Войводини
Янко Рац, Гелена Медешчи и Юлиян Тамаш, делегати у Скулптини Со-
юзу славистичних дружтвох Југославији
Гаврил Колесар, делегат у Координационим одборе за питанја язика и
язичнай политики Председателства ПК ССРНВ

ПЛАНИ РОБОТИ ПРЕДСИДАТЕЛЬСТВА СЕКЦИОХ И ПОДРУЖНИЦОХ У 1988. РОКУ

ПЛАН РОБОТИ ПРЕДСИДАТЕЛЬСТВА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Дружтво за руски язик и литературу, як часць найширшого фронта организацій социалистичных моцох у рамикох ССРН Войводини, да и у 1988. року окрему увагу витворйовано основнай статутных програмных задаціах. У рамикох тога ше будзе окреме розвивація и проглібівашаць медзисобне сотрудніцтво прыпаднікох шыціх народох и народносцох у Покраїни. Окрем того, будзе ше робіцца на витворенію шыдлуючых змістом и задаціах:

— да ше окрему увагу витворйованю условійох за реализоване шыціх правах на хасноване язика и писма як рускай народносці, так и других народох и народносцох у САП Войводини и ширше, координующи тоты активносці през КПЗ Войводини;

— предложы ше потребны форми сотрудніцтва з дружтвено-политичными организациями, з культурними и образованими институціямі и з дружтвами за язикі народох и народносцох САП Войводини;

— будзе ше означавація роцінцы з історіі и культуры котры означае нашо соціалистичные самоуправне дружтво. Рочніком з області рускай культуры и історіі ше да потребну увагу, а у складзе з утвърдзеніма критеріямі при вітробку Календара подійко по 2000. рок;

— отрима ше 4—5 схадзкі Председателства;

— Дружтво обезпечі, як соорганизатор, цынцко що нужне же би ше традиційне совітоване з русиністикі що лепші прихітало;

— да ше допточане ў соорганизацію XII конгреса ССД Ўгославії;

— віда ше гласнік Дружтва „ТВОРЧОСЦ“ чысло 13 за 1987. рок;

— предложы ше з работу на витворенію подпроекта за вигледоване язика средствах яўнаго информавання на рускім языку;

— будзе ше порыцаць активносці подружнікох Дружтва по местах односно по опінтынкох же бы вони поставали, и як фахово цело, але и як субекти, актывны члены фронта ССРН Войводини;

— да ше увагу пестованню и унапредзеню язика театра и помогне ше, з того аспекта, театральну діяльносць у местах дзе вона ма традицию;

— да ше допомогу у соорганизаціи литературных вечарох и подобных стрэчнікох по наших местах, з нагоды промоціі новых книжкох або других пригодох, з цілью ширэння язичнай и літературнай культуры;

— будзе ше водзець старосць о выходзеню учебніцкай літературы на рускім языку;

— и далей ще будзе розвивати медзинародне супердніцтво Дружства, унапредзяющи уж поспытните форми и винаходзяци други змісты на тым плане;

— нужно даць іще векіту увагу и унапредзяць супердніцтво и координацию активносцю з Каледру за рускі язык и литературу на Філозофским факультету у Новим Садзе;

— треба конкретизаваць активносць на евідентаваню значнейшого документаційного матеріялу з нашай прешлосці и, кед вон ма вредносць, объясноваць го;

— да ще потримовку діяльности на приэберованю и преучованю здобутков як духовнай, так и матеріальнай культуры Руснацох у Югославії;

— предложиць з пополненівам кніжнога фонду бібліотеки Дружства;

— у тым року нужно даць векіту увагу кадровому майданю Дружства и його органах и фаховых цехах, насампред з обобама котры гоч професійно, гоч як ентузіасты, заинтересаны за діяльностю и основны программи задаткі Дружства;

— скончы ще приихтованя за рядову Скупштину Дружства на початку 1989. року.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ЛІТЕРАТУРУ

Секція и того року пошвеци окрему увагу разробку концепції своєй діяльности на плане препістання літературоз народох и народносцю.

Секція ще уключи до означавання 60-рочніцы народзення Міколи М. Коциша, 90-рочніцы народзення Мафтея Вінайя и 20-рочніцы сновання Союзу Руснацох и Українцох Горватской.

Секція будзе и далей отримоваваць цо ширши контакт з з писателями, окреме з младими креатывными мадами, дэваць им потримовку и помоць. Ведно з Комісію за координаване роботы младежскіх літературных секційах, окреме у наіходзяцих періодзе, треба би размотрыць прецо замарта активносць літературных секційах по наших местах и способ як активносць порушаць. Тыж треба обновиць стретніца младых и старших писателькох.

Секція будзе помагаць организаване промоційох нових кніжкох хтори организуе НВРО „Руске слово”.

Секція да помоць у организованю вечара „Стих за стихом” на Драмскім мемориале.

Плануе ще, ведно з „Літературним словом”, обисць терен и порушаць роботу літературных секційах по наших местах.

Секція ще уключи до акцій „Мешац кніжкі”. Активно ще будзе участвоваць у приихтованю „Митинга поезії” на „Червонай ружі”.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА ВИУЧОВАННЯ І ПЕСТОВАННЯ РУСКОГО ЯЗИКА

У 1988. року ще главни активносці тей секціі буду одвіваць на плане уводzenia новых плацох и програмах за пестоване руского языка. То источашне значи же ще главни активносці буду рушаць у рамках фахового усовершававаня наставнікіх же бы початок применявання новых програмах буде до уступінніці.

У 1987. року були започаткі роботы на виробку аналізох терапічнога стану и проблемах у області виучоваваня руского языка у предшкольским, основным и среднім образованю и воспитанню. Тоти започаткі аналізи буду заканчены у 1988. року и ёщелік же буду интересантны и за ширше спартране у рамках роботы Дружства за рускі язык и литературу. То з тим скорей ще предвидзяуе и преберане однітуюющих активносцюх на звекшаню обласленосці школьнага рускей народносці з наставу на рускім языку, котра у тей хвільки барз неявгодна (обласленосць лем коло 45 проценты од популациі). Такі процент обласленосці ще рушаць у релациях котры як такі тирываю ўж вецеи од единей дещэні, але думаме же ёст реалны можлівости же бы ще обласленосці звекшала, окреме у општыні Титов Вербас. То у себе подрозумуе активносці котры у велькай міри превозиходза можлівости Секціі за пестоване и виучоваване руского языка.

ПЛАН РОБОТИ СЕКЦІЇ ЗА НАРОДНИ СКАРБ

— И надалей предложиць обявіўване прилогах з нашай прешлосці у шыцкіх выданьях — „Піонірскай заградкі”, „Рускім слове”, „Літературним слове”, МАК-у, „Швэтлосці”, „Творчесці”, Народных календарох, у емісійох на габох Радио-Нового Саду, як и на локальных радио-станціях Култа—Титов Вербас, Шид и Вуковар. З прешыреннем телевізійнай програмы на два термини тижнёва вітворена можлівосць уводzenia новых змістох медзі котрима бы вышляць значне место требали заявка и прилоги зоз нашай дальшай и бізшай дружтвено-економіскай, культурнай и спортскай прешлосці;

— Ведно з Каледру пошвидшыць обявіўване документох з нашай прешлосці, односно иницираваць окрему едіцію Дружства за рускі язык по основи членства (предплаты), тиж вязану за наш народны культурны скарб;

— Ведно з Каледру организаваць Савітоване „Сталі и рэзвой нашага языка, літературы и науки”;

— Подпомогнуць виступы членох Секції и Дружства на тематичных савітованьях котры розпартраю за нас интересантны змісты (Дружтво фольклористох, етномузиколох, историчарох, этнографох и других) у САП Войводини, у СФР Югославії и у інокаменстве на специфічных конференціях и контрасеах;

— Вжаць учасць у формаваню и поставяню Музея рускай літературы у Рускім Керестуре. Ведно з тым уключиць ще до заібераваня музеініх экспонатах;

— Ведно з Радио-Новим Садом, Програму на рускім языку, Радио-Титовім Вербасом и Култу, Радио-Шидом вінайць можлівосці лепшай слухаючыі емісійох з нашай прешлосці. Недзельовы термін од 13 да 14 годзін на УКГ Радио-Нового Саду бы ще могло віхасноваць за емісійох зоз цыклу „Давно, давно то было” и преношыць ю и на спредніх габох прей! Радио-Вербас—Култи и Радио-Шиду;

— Подпомагаць заібераване документох з истории Руснацох у архівах: Крикевцы, Архіве Войводини, Архіве гораду Сомбору, архівах у Будапешту, Калочи, Бечу, Братислави, Темішваре, Прешеве и других местах дзе мож пренайсць документы з нашай прешлосці.

ПЛАН ВІДАВАТЕЛЬНЕЙ СЕКЦІЇ

Зміст діяльности видавательнай секції не мож плановаваць без общого увиду до діяльности Дружства. Предклада ще же бы ще іницираваць односно по-тримаю ініціятывы коло видаваема ёднога МУЗИЧНОГО ЗБОРНИКА нашай цалоснай музичнай творчосці. Такі плаць бы прынесць за трирочны період (1988—1990) за сторочніцу уводzenia „Руского соловея”. Було бы то значне капитальне діло, та бы прето по скорей отримаць пораду и уж у марцу глядаць средства за початак работы.

У дзяцембре 1988. року бы требало буць отримане СОВІТОВАНЕ З РУССИНСТЫКІІ. Мож предпоставіць же шыцкі матеріялы вязаны за таго совітоване буду обязваны або у „Творчесці”, або як самостойнай выданье. Медзітим, як самостойнай выданье приходзі до отгляду аж 1989. року, по отриманім Савітованію.

По тих обидвох основах бы ще радзіць и зоз Союзом Русинох и Українцох Горватской, же бы ще ускладзело програмы діяльности и же бы ще ис дуплювало мады и средства на істых або подобных работох.

У тым року ще відаць „Творчесці” 13 за 1987. рок у приузвичаснім обсягу и утвардзенай концепціі.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ З РУСКОГО КЕРЕСТУРА

У Плане роботы Подружніці Дружства за рускі язык и літературу у Рускім Керестуре предвидзяуе ще у 1988. року вітворыць ішлідуюче:

— як и предходніх роках, активно ще уключиць до означаваня и преславіўваня значных ювілейох и рочнікох през рок (означыць 90-рочніцу народзення Мафтея Вінайя, 60-рочніцу народзення М. М. Коциша, 90-рочніцу пребування В. Гнатюка у наших краіах, ітд.). Тыж так активно ще уключиць до програмах и активносцюх Дома культуры у месце;

— Стимуловац сотрудніцтво зоз Катедру за руски јазик и литературу на Филозофским факультету у Новим Садзе як на плане язика, так и на плане литератури, та (по можливости) и прейг других формах культурного активизовання;

— И далей провадзиц и активовац роботу литературних секцийох у Основнєй школи и Штредней школи у ОЦ „Петро Кузяк”, а и у месце. И того року видац школиарски часопис „Дзвончик”. Предлужиц континуование сотрудніцтво зоз часописами „Пионирска заградка”, МАК, „Лигературне слово”, „Прэцэсц”, як и зоз рускими редакцыям у Радио-Новим Садзе и зоз Радио-Телевизион Нови Сад;

— Провадзиц и усоглашовац нову терминологию и нови вырази и поняца у руским языку. З туту намыту и школиаре Основнєй школи вежню учасць у акции „Пионирски словнік”. Тиж так школиаре ОЦ „Петро Кузяк” буду участвовать у акции „Чытака значка”;

— Ангажовац ше у активносцох на зазберованю и зачуваню народнога скарбу на подручну Подружніци;

— Же би робота була до квалигетнайша, омасовийовац Подружніцу з членами хтори зоз свою діяльносць вязани за руски јазик, литературу и культуру (а ище су не члены Подружніци).

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У НОВИМ САДЗЕ

Понеже ше на початку 1988. рока скончы конституование нового составу Скупштины Дружтва за руски јазик и литературу, у тым контексту ше годно престроїц и руководство новосадской подружніци, з чим ше отвераю простори за нови идеи и нови змісти у нашей роботи.

Єдна зоз значаючых новосцох то утвядзене сотрудніцтво зоз Видавательным oddзеленем НВРО „Руске слово” коло промоцийох новых кніжкох котры выходза зоз друку. То будзе окреме актуалне кед автор кніжкі з подручна городу. Таки и подобни стретніца будземе отримоўца у просторийох КУД „Максім Горкі”, предлужующи нашо сотрудніцтво и з такими змістамі.

Анализы языка средствах информованац нагода же би ше на фаховим плане зіходзели и сотрудзовать члены подружніци.

Предлужи ше сотрудніцтво зоз школами на території Нового Саду на обеспечованию условій вучованац и пестованя руского языка.

Даме доприношэнне, як подружніца, унапредзене сотрудніцтва медзі подружніцами дружтвох за языки народох и народносцох на території Городской заедніци, зоз непрерывнім зображеніем и змістах и методах роботы.

Млады поетове, позбэрани коло специялізованих емісійох РНС и „Літературного слова”, буду одходзіц на поетски стретніца як у Войводине, так и ширше.

Члены нашей подружніци буду участвовать на научных совітованьях з лингвистыци, литератури, фольклористики, исторії ітд. Окреме ше да увагу приріхтовань Славістичнога конгреса котры ше концом 1988. року отримуе у Новим Садзе.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У КОНЦУРЕ

Зоз планом роботи Подружніци у Концуре у 1988. року ше предвидзясе:

1. Активне уключованац до програмах и змістах роботи Дому культуры у месце;

2. Уключованац до приріхтовань и реализациі культурно-забавнай ма-нифестаціі „Конкурска жатва '88”;

3. Участвование у означаваню значніх рочніц зоз культуры югославянскіх Руснацох, окреме 75-рочніца театральнага аматеризма у Концуре и 75-рочніца народzenia профессора Гавриила Надія;

4. Сталране причинох віше вежнога осніваваня числа школьнго котры облапени зоз наставу на руским языку у Концуре и поднімане конкретных мірох же би ше такі тренд цо скорей застановело;

5. Зазбероване архівных материялох котры значац за историю и историю культуры Концуре и югославянских Руснацох вообще, іх обробок и публиковане у нашей чечуцей периодыки.

ПЛАН РОБОТИ ПОДРУЖНІЦІ У ДЮРДЬОВЕ

У тим року би наша Подружніца требала:

— провадзиц вучованац и пестованя руского языка у месце и у рамкох того напрвіц аналізу:

а) теращнай ситуаціі у рядовей настави на руским языку у основнєй школи у Дюрдьове,

б) пестованя руского языка медзі школьнага страдней школы у Жаблю,

в) роботы КУД „Тарас Шевченко”;

— организовац знова вечар поезіі „Мирослав Стрибэр” (апріл);

— организовац стретніце зоз пісателями за дзеци (октобер—новембер);

— означац 60-рочніцу народzenia Міколы Кошича (дещембер);

— прымац новых членох до шпорок Подружніци.

СПИСОК НОВИХ ЧЛЕНОХ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЙАЗИК И ЛІТЕРАТУРУ

ДЮРДЬОВ

523. Гарди Якім

524. Гніпп Любка

520. Кіш Марія

519. Павлович Ана

522. Салак Міхал

521. Тиркайла Елена

КОЦУР

504. Русковски Славаща

503. Хроміц Звонімир

500. Шанта Мікола

КУЛА

514. Валентін Меланія

515. Такач Терезія

МИКЛОШЕВЦІ

517. Палуга Соня

НОВИ САД

502. Малацко Любаша

501. Палуга Мартица

518. Рац Богдан

525. Римар Владімір

РУСКИ КЕРЕСТУР

506. Буила Златица

509. Гача Сильвана

507. Дудаш Тат'яна

505. Джуня Мірон

512. Катрина Тат'яна

511. Ковач Зоран

508. Молнар Марія

510. Пацан Тамара

513. Роман Славко

ТИТОВ ВЕРБАС

516. Надьфей Таня

З М И С Т

ПИТАНЯ ЯЗИКА

Василь Петрович Латта: — Одражене восточнославянских рефлексох дзепоедних общеславянских фонетичных групох у украінских бешедох Восточней словацкей — — — — — 3

Др Юлін Рамач: — Значеня дієслова *нагадоваць* — — — — 12

Мр Гелена Медеші: — Даскельо найхарактеристичнейши способы твореня menoх жительюх зоз назвох населених местох у руским языку — — — — — — — — — — — — — — — — — — — 23

ЕСЕІ, КРИТИКИ, РЕЦЕНЗІЇ

Др Юліян Тамаш: — Субекти культуры — — — — — 37

ОГЛЯДИ, ПРИКАЗИ И АНАЛИЗИ

Др Іштван Удвари: — О росийских элементах у прекладох драмах А. П. Чехова на руски язык — — — — — 43

Янко Рамач: — Чи Руснаци до Бачки од половинки XVIII вику присельовани под окремними условиями и з окремним цільом — 53

Мирон Жирош: — Перши коцурски руски житеље — — — — 59

ПРИЛОГИ

Любомир Медеші: — Прокопова, Кошиш и Гудак по окситански 66

— Костельник, Ковач, Папгаргаї и Тамаш на есперанту — 68

— Балканізэм чи дацо іншіе — — — — — — — — — 69

ХРОНІКА ДРУЖТВА

— Звіт о штирирочній роботі скupштини Дружтва за руски язык и литературу за період од 1984—1988. рок — — — 71

— Звіт о роботі Предсидательства, секційох и подружніцох у 1987. року	73
— Штварта делегатна скupштина Дружтва	78
— Плани роботи Предсидательства, секційох и подружніцох у 1988. року	81
— Список нових членох Дружтва за руски язик и литературу	85